

› NORMALIZACIJA ›

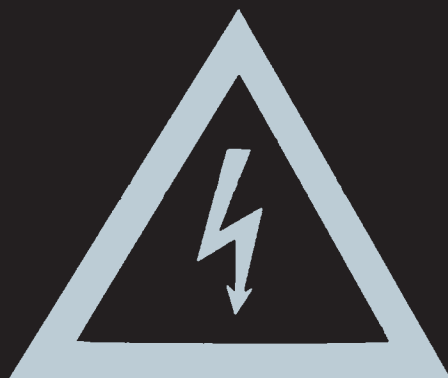

POSVEĆENO
NIKOLI TESLI

GALERIJA NOVA

MMVI

GOSPIĆ 16/02/1992.

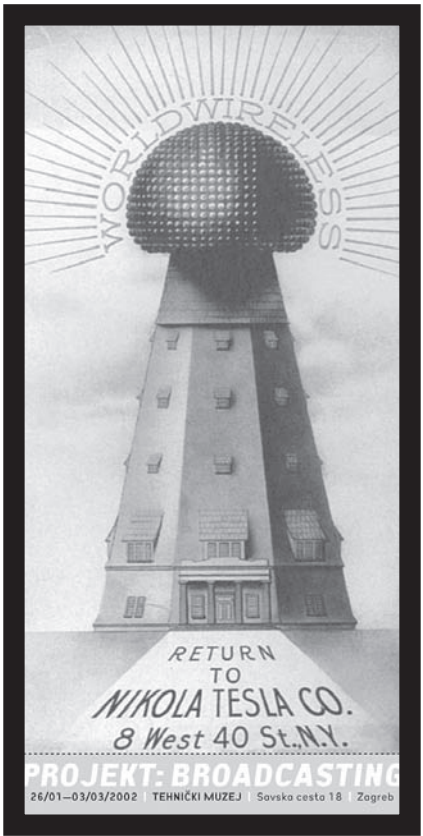
ŠTO, KAKO & ZA KOGA OD BROADCASTINGA DO NORMALIZACIJE: POSVEĆENO NIKOLI TESLI

‘Every truth has its historical moment.’

Leibniz

‘Neka sve bude privremeno...’

V.I. Lenjin o spomenicima u pismu A.V. Lunačarskom

Ulaznica [gore] i novinski oglas [desno] za Projekt: Broadcasting

Izložba “Normalizacija: posvećeno Nikoli Tesli” predstavlja više od četrdeset prijedloga likovnih umjetnika, novinara, arhitekata, dizajnera, studenata, pisaca itd., pristiglih na otvoreni poziv za prijedlog anti-spomenika Nikoli Tesli, instalaciju “Spomenik rođenju 21. stoljeća” [2004-5] umjetnika **Michaela Bluma**, te arhivski materijal vezan za recepciju **Nikole Tesle** i njezinu širu društveno-političku pozadinu u posljednja četiri desetljeća. Uz prateća predavanja **Michaela Bluma** “Mitovi podrijetla” [29.06.2006] i povjesničarke umjetnosti **Bojane Pejić** “Public art i politika sjećanja” [03.07.2006], te specijalni broj novina Galerije Nova s tekstovima **Borisa Budena**, **Dunje Blažević**, **Jasmine Fućkan**, **Ane-Marije Koljanin**, **Bojane Pejić**, **Srećka Puliga** i dr., projekt “Normalizacija: posvećeno Nikoli Tesli” nastoji povezati i istražiti kompleksne odnose između nekoliko gorućih društvenih tema - kolektivnog odnosa spram prošlosti i konstrukcije povijesti, ekonomske tranzicije i pitanja nacionalnog identiteta i nacionalizama, poslijeratne normalizacije i pro-EU orijentacije Hrvatske, statusa etničkih manjina [ponajprije srpske] u suvremenom hrvatskom društvu – i uloge spomenika kao točke oko koje se kondenziraju politički rituali. Spomenuta tematika prelama se i razmatra u odnosu na različitu dinamiku kolektivne percepcije lika i djela **Nikole Tesle**, čiju 150. obljetnicu rođenja, ove godine i hrvatska javnost gorljivo obilježava.

Potreba odmaka od sveopćeg slavlja, mitologiziranja i veličanja, grandioznih političkih i reprezentacijskih gesti i rituala koji se odvijaju oko reinventiranog “lika i djela **Nikole Tesle**” u recentnom valu interesa hrvatske [političke] javnosti za **Teslu**, potaknuta je očitavanjem tog procesa kao simptoma procesa normalizacije: demonstracije političke korektnosti i “ispravnosti” na pristupnom putu Europskoj Uniji, ograničenog ali ipak dobrodošlog pokušaja “asimilacije drugosti” u korpus vlastite kulture... Premda procesi ‘normalizacije’ upućuju na stanja koja slijede nakon određenih socijalnih trauma, normalizacija ne donosi ‘ozdravljenje’, nego funkcionira kao oživljavanje funkcionalnosti površine, zataškavajući i potiskujući realne probleme. U tom smislu i današnje prihvatanje **Tesle** i njegovo ugrađivanje u temelje pri-povijesti nacionalne kulture poziva na pojačanu pozornost za ono što u tom procesu ostaje u drugom planu, neizgovoreno ili nevidljivo [prikriveno].

PROJEKT: BROADCASTING
Nikola Tesla [1856 – 1943], Srbin iz Hrvatske koji je umro kao američki državljnin, ekscentrik, asketa s vizijama koga svojataju i odriču ga se Hrvati, Srbi i Amerikanci, izumitelj je više od 800 patenata i teorijskih postavki za razvoj radija, radara, satelita, elektronskog mikroskopa, mikrovalne pećnice, fluorescentne žarulje

*itd. Suvremena percepcija Nikole Tesle, čovjeka koji je izumio budućnost, obiluje pričama u rasponu od teorija urote koje uključuju FBI i američku vladu do mističnog obožavanja njegovih istraživanja energije i izvora života. Proučavanje njegova života i izuma vodi u šire istraživanje tema broadcasting medija, autorskih prava, intelektualnog vlasništva, financiranja, distribucije i utilizacije znanosti i umjetnosti, politike znanosti i opisa umjetničkih i znanstvenih procesa rada i njihovih rezultata, obrambenih sustava... Istodobno, Teslina istraživanja na području telekomunikacija i obrambenih sustava još su relevantnija u svjetlu ponovnog aktiviranja hladnoratovskog diskursa od strane nove američke administracije. Tim smo riječima opisali Nikolu Teslu i naš interes za njega u povodu projekta u kojem je pod zajedničkim nazivom **Projekt: Broadcasting, posvećen Nikoli Tesli** [2001/2.] održano niz predavanja, radijskih i internet intervencija, umjetničkih akcija i javnih foruma, objavljeno nekoliko knjiga [Brian Holmes: *Hijeroglifi budućnosti*, Hans Ulrich Obrist: *Zagreb 06/01*, Renata Salecl: *Protiv ravnodušnosti*], te u suradnji s Tehničkim muzejom u Zagrebu organizirana međunarodna izložba.*

načine kako funkcioniraju mehanizmi reprezentacije u relaciji uspostave kolektivne memorije, na koji nam se način reprezentacijski mehanizmi obraćaju, kakvu nam sliku povijesti nameću, kako prema njoj uspostavljamo distancu, pokušavamo ponuditi alternativu...

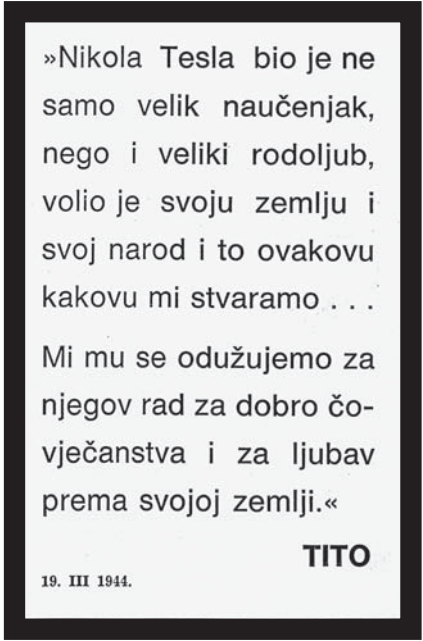
NORMALIZACIJA

Danas nam je jasno da je već sama mogućnost realizacije “**Projekta: Broadcasting, posvećenog Nikoli Tesli**” bila rani simptom normalizacije, općenito shvaćene kao ukupnost društvenog aparata pomoću i kroz koji se producira i reproducira “normalnost”. U nekoliko je godina **Nikola Tesla** postao model pomirenja i “gradnje mostova” među narodima i susjednim državama, a njegov poslovični “ponos srpskim rodom i hrvatskom domovinom” prepoznat je kao upotrebljiv dnevnopolitički slogan, pri čemu su **Teslini** nepobitni znanstveni uspjesi dovoljan zalag prikupljanja bodova u iskazivanju “međunacionalne snošljivosti”.

Aktualni cinizam “slučaja **Tesla**” - iskazan u hitnoj obnovi kuće u Smiljanu, najavama izgradnje “tehnoparka”, sage oko postava spomenika u Zagrebu, natječaja za novi spomenik u Smiljanu itd., ocrtava se na zanijekanoj i potiskivanoj povijesnoj perspektivi, simbolično vidljivoj u aktu miniranja **Teslina** spomenika u Gospiću početkom 1992. godine. No kako svako uključivanje pretpostavlja neku vrstu isključivanja, tako i današnje slavljeničko uključivanje **Tesle** u temelje nacionalne kulture pretpostavlja određeni “društveni zaborav”, isključivanje javne svijesti i refleksije razdoblja u kojem bi se **Tesla** mogao posramiti “i svog srpskog roda i svoje hrvatske domovine”. Hrvatski Sabor danas proglašava “godinu **Tesle**” a HEP se oglašava plakatima i video spotovima s **Teslinim** likom, ali slijepa točka obilježavanja **Tesline** obljetnice i njegove slavljeničke recepcije u Hrvatskoj jest činjenica da između 165 i 225 sela i zaselaka u kojima je prije 1990/Domovinskog rata stanovništvo srpskog etničkog porijekla činilo većinu, još uvijek nema ponovno uvedenu električnu energiju.

Ponovna resurekcija **Teslinih** spomenika i memorijala simbolične su geste koje ritualno proglašavaju završenim nerazriješene traumatične procese devedesetih. Zaborav tako postaje konstitutivni element novog nacionalnog identiteta, a današnje se ponovno prigrljivanje **Tesle** od strane političkog, kulturnog i ekonomskog *establishmenta* odvija na pozadini jasne svijesti da su i promjene etničke strukture stanovništva praktično nepovratne.

“Normalizacija” je tema kojom smo se bavili i u istoimenom projektu realiziranom tijekom 2004. kao serija javnih razgovora i međunarodna izložba u galeriji Nova. Tim smo projektom, iniciranim u suradnji s Centrom za suvremenu umjetnost

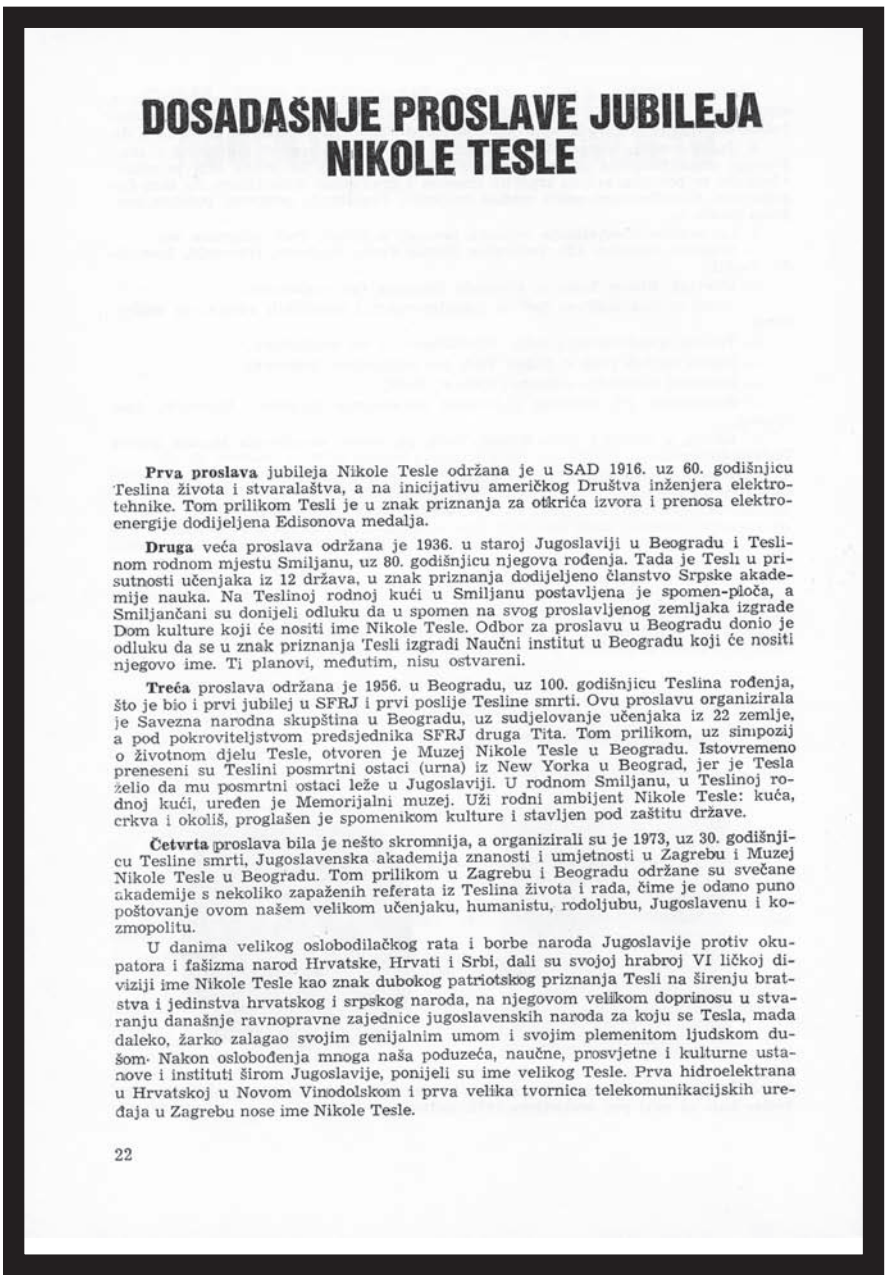
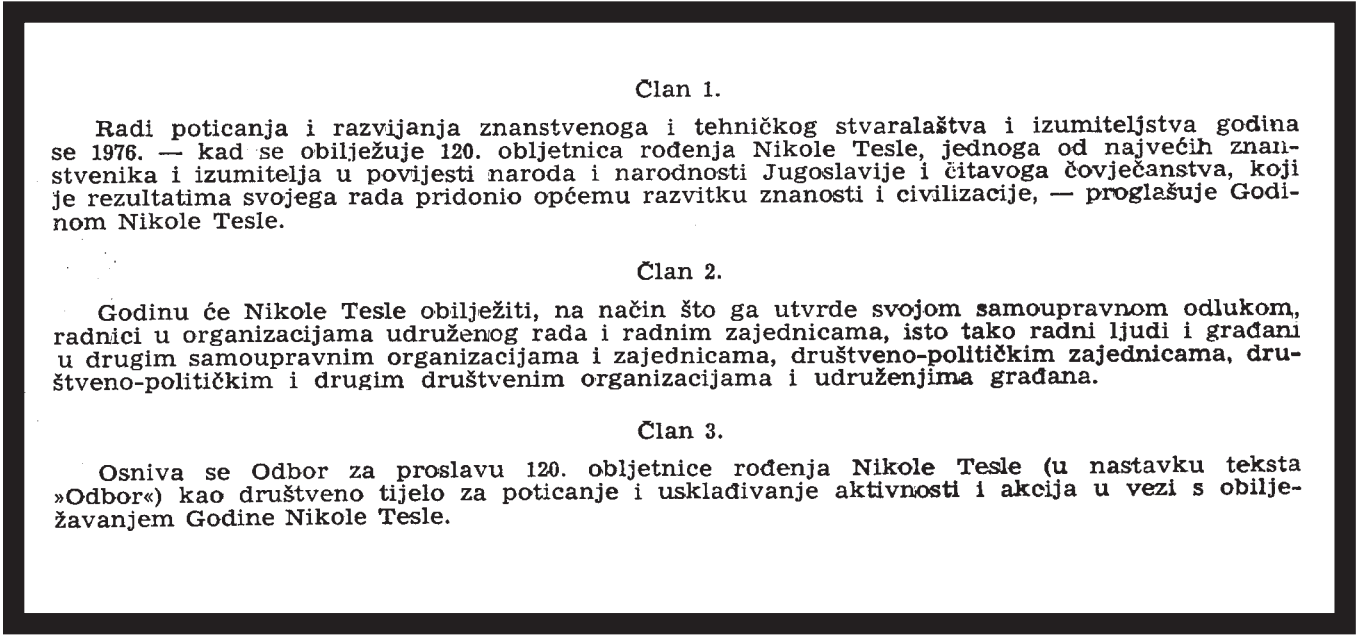
Faksimil iz publikacije Nikola Tesla • Program proslave u povodu 120. obljetnice rođenja, Zagreb-Smiljan-Gospić 1976.

Rooseum [Malmo, Švedska] i Centrom za suvremenu umjetnost Platform Garanti [Istanbul, Turska], pokušali ukazati na potrebu dekonstrukcije lažnog univerzalizma koji karakterizira normalizacijske procese u naporu dostizanja imaginarnog ideala liberalne demokracije i slobodnog tržišta. Izložba se fokusirala na nekoliko varijacija 'normalizacije' koja se u različitim kontekstima i dinamikama podjednako odvija na Istoku i na Zapadu, upisujući ih na pozadini zbivanja globalno određenih kolapsom socijalizma i slomom Istočnog bloka te ekspanzijom Evropske unije i NATO-a.

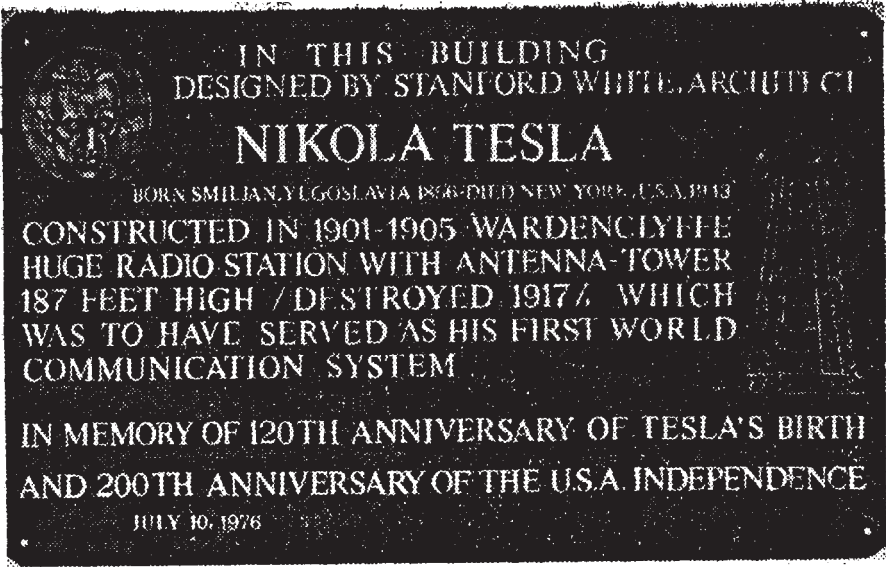
Baveći se **Nikolom Teslom** danas, u situaciji upadljive simptomatičnosti pomaka u percepciji Nikole Tesle u javnom diskursu, ponavljanje motiva naših ranijih projekata inzistira na njihovoj nerazriješenosti i urgentnosti: **Nikola Tesla**, povod jednog projekta, sada se ponovno javlja kao sinegdoha političkih procesa i problema/tičnosti pitanja identiteta, a ponavljanje teme drugog projekta, 'normalizacije', nije isključivo ideološki indikator 'stanja stvari', nego i svojevrsni pokretač diskusije, kritičkog mišljenja i kreativnog otpora stanjima 'normalizacije' kojima kao društvo i pojedinci bivamo svakodnevno podvrgnuti. Primijenjena na plan izložbe prijedloga anti-spomenika Nikoli Tesli, "normalizacija" nudi specifičan rakurs koji određuje i pozicionira pogled međusobno vrlo različitih radova i projekata, koji se autonomno bave čitavim sklopom zasebnih problema i preokupacija.

SPOMENICI I ANTI-SPOMENICI Politički prostor ne može funkcionirati bez vlastita vizualnog aparata i o njemu se mora suditi i na osnovu tog vizualnog aparata.

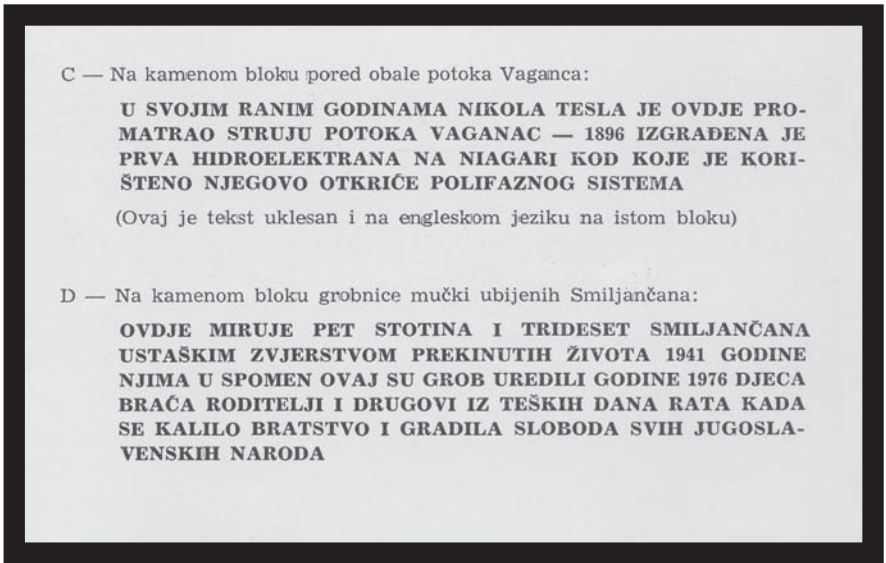
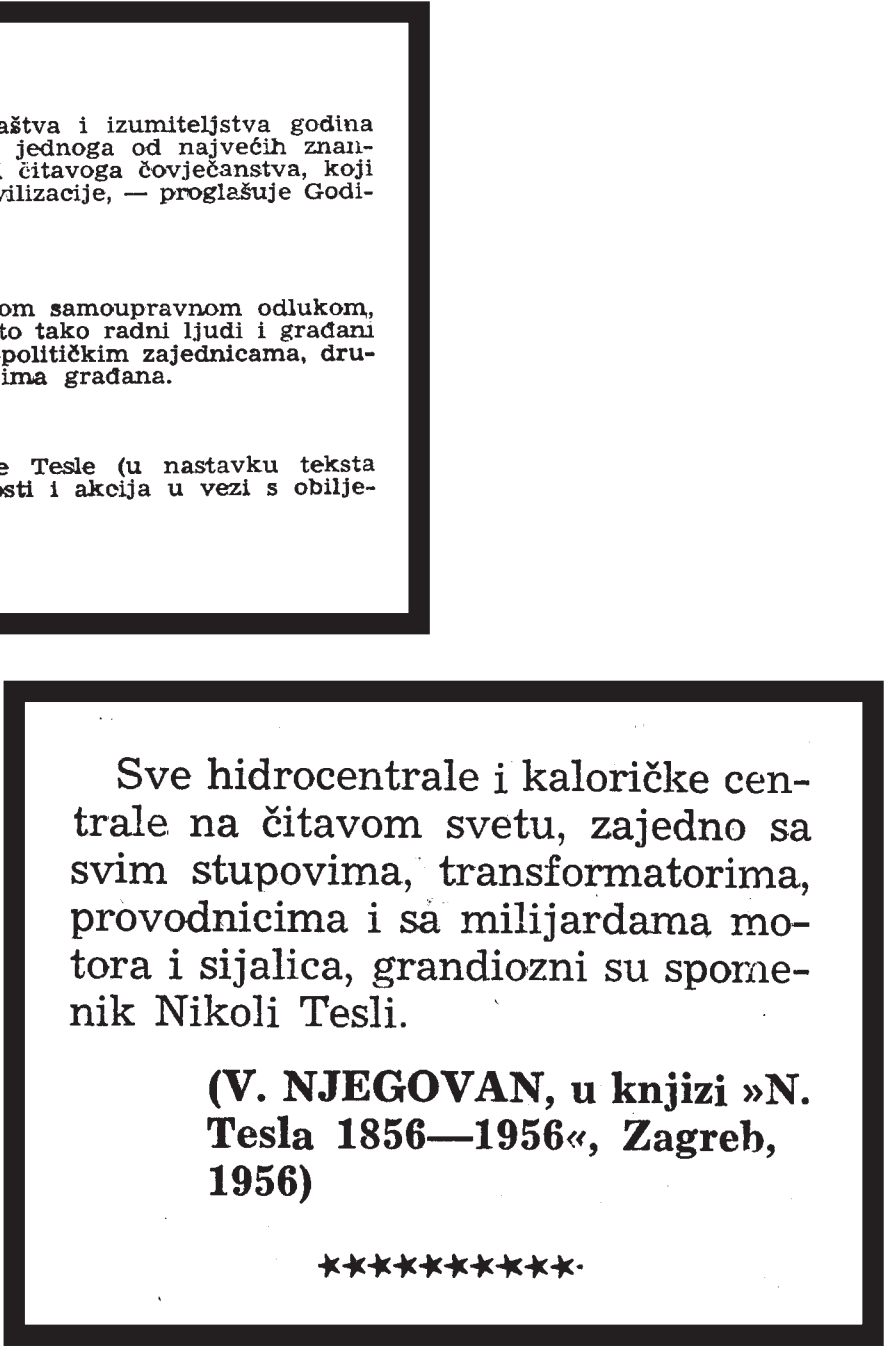
U SFRJ 50-ih, 60-ih i 70-ih godina XX stoljeća uspostavljena je praksa spomeničke plastike u kojoj su gotovo svi veliki spomenici NOB-u bili modernistički, s visokim stupnjem modernističke redukcije, pa i apstrakcije [Jasenovac, Kamensko, Kozara, Sutjeska, Dotršćina itd.]. Uvođenjem demokracije

i višestranačnog parlamentarnog sustava u Hrvatskoj se uspostavio i novi politički imaginarij, koji uključuje [manje ili više nasilno] uklanjanje više od dvije i pol tisuće spomeničkih obilježja koja su obilježavala "pozitivnu povijest" antifašističke borbe i socijalističke Jugoslavije, te podizanje novih spomenika čija je reprezentacijska praksa usmjerena isključivo na očuvanje i konstrukciju nacionalne povijesti. U tom smislu danas se izazovnim čini razmisлити o činjenici da socijalistička vlast u modernističkom apstraktnom izrazu uočava povezanost s univerzalizmom socijalističkog projekta emancipacije, dok se jedan od najvećih spomenika događaju iz prošlosti koju se reinterpretira kao nacionalna povijest

- spomenik Seljačke bune u Stubici - realizira figurativno! Upravo zato što je spomenik uvijek materijalizacija kolektivne memorije, čiji učinci kataliziraju i kanaliziraju kolektivno sjećanje u specifičnim odnosima moći, spomenički žanr umjetnicima je omogućavao izazvati dominantnu političku reprezentaciju kolektivne memorije. Inicirajući natječaj za anti-spomenik posvećen **Nikoli Tesli** evocirali smo tradiciju "anti-spomenika" ukazujući na kritički odmak koji takva praksa označavanja javnog prostora i uspostave kolektivne memorije zauzima spram forme tzv. tradicionalnog spomenika. Naime, anti-spomenička praksa dovodi u pitanje značenje i ulogu tradicionalnog spomenika zbog načina kako se on pozicionira prema kolektivnom sjećanju. Kapacitet očuvanja memorije tradicionalnog spomeničkog žanra [koji u lokalnim uvjetima podrazumijeva u osnovi devetnaestostoljetnu figuralnu, monumentalnu paradigmu] pokazuje se izuzetno oskudnim. Prema riječima teoretičara **Jamesa Younga**, koji je baveći se memorijalima holokausta afirmirao termin anti-spomenika [countermonument] u diskursu suvremene umjetnosti, monumentalna memorijalna forma uvelike nas lišava same obaveze sjećanja; namećući se kao dovršena gesta, stalnom formom i sjećanje biva "fiksirano" - barem do sljedeće legalne povijesne revizije ili pak nasilnog uništenja, mogli bismo nadodati. Tradicionalna spomenička forma tako proces memorije, koji nužno jest i

traumatičan, zaustavlja, a gledateljeva se uloga svodi na distancirano promatranje. Forma prijedloga anti-spomenika ne implicira negativni reprezentacijski predznak - u ovom slučaju negativan stav prema liku i djelu Nikole Tesle. Upravo suprotno, čini se da upravo u pojmu anti-spomenika još uvijek obitava proces kreativne imaginacije, fluidne mogućnosti kritičkog promišljanja koje objektni status umjetničkog djela propituju u odnosu na kolektivnu memoriju i javnu sferu. Afirmacijom prijedloga, a ne dovršenih projekata, željeli smo istražiti i katalizirati kreativne mogućnosti redefinicije ideje i žanra spomenika kao javnog, simboličnog čina i njegove preobrazbe u nehomogenu, procesualnu, nužno problematičnu, nestabilnu, participativnu, provokativnu formu. Urgentnost uspostave sjećanja i suočavanja s prošlošću koleba se između permanentnog nedostatka, pomanjkanja geste iskazivanja i priklanjanja zaboravu.

NAPOKON - TESLA Sudeći prema arhivskim materijalima, uglavnom iz dnevnih novina s prostora bivše Jugoslavije, obljetnica rođenja Nikole Tesle uvijek je bila povod jednokratnim politički motiviranim intervencijama. Ton novinskih članaka predvidivo se mijenjao od odlučnog i optimističnog [60-ih i 70-ih godina] do "kritičnog" [sredinom 80-ih]. Krajem 80-ih i početkom 90-ih u srpskim medijima Tesla je uvučen u nacionalno-mitološko ludilo, a iz hrvatskih medija uglavnom nestaje. Svih tih desetljeća s

planovima i izvedbom uređenja Smiljana se kasnilo, spomenici su se podizali, na brzinu su se organizirali znanstveni skupovi, političari su držali govore, a to birokratsko sivilo ni danas nije bitno drukčije. Sve dok se kultura shvaća kao domena [identitetske] reprezentacije, ni ne može se bitno promijeniti. Zato ono što obljetnica Tesle u današnjim specifičnim normalizacijskim okolnostima prije svega treba uzeti u obzir nije samo potencijalno transformativna mogućnost otvorenog i participativnog procesa stvaranja memorijala, nego i promišljanje demokratskog prostora u cjelini - prostora koji tvori "demokraciju živog ruba"⁰¹ zahtijeva i potiče aktivno zauzimanje za drugog i nadvladava ravnodušnost tolerancije - a upravo se u toj točki iscrpljuje pothvat hrvatske "normalizacije". ★

01 | Richard Sennett: "Democratic spaces", Hunch, 2005.

IZ OVOG RATA, NAJVEĆEG OD KAD JE ISTORIJE, MORA SE RODITI NOVI SVIJET, KOJI ĆE OPRAVDATI ŽRTVE ŠTO IH ČOVJEČANSTVO PODNOSI. TAJ NOVI SVIJET MORA BITI SVIJET U KOME NEĆE BITI EKSPLOATACIJE SLABOG OD STRANE ZLOG; GDJE NEĆE BITI PONIŽAVANJA SIROMAŠNOG OD SILOVITOG I BOGATOG, GDJE ĆE DJELA UMA, NAUKE, UMJETNOSTI SLUŽITI CJELINI ZA ULJEPŠAVANJE I OLAKŠAVANJE ŽIVOTA, A NE POJEDINCIMA ZA STJECANJE BOGATSTVA. NOVI SVIJET NEĆE BITI SVIJET POGAŽENIH I PONIŽENIH, VEĆ SLOBODNIH LJUDI I NARODA, JEDNAKIH U DOSTOJANSTVU I POŠTIVANJU ČOVJEKA.

NIKOLA TESLA · 23/04/1942

Spomen- -područje u Smiljanu

ZAGREB — Iduće godine slavimo 120. godišnjicu rođenja jednog od naših velikana — **Nikole Tesle**. Zetja je organizacijskog odbora za proslavu, koji je zasjedao u srijedu u prostorijama JAZU, da lik velikog učenjaka i humaniste postane duhovna svojina što većeg broja ljudi.

Jubilarna godišnjica njegova rođenja prigoda je da se popularizira stvaralaštvo i pronalazačka misao Nikole Tesle. Teslu ne poznajemo onoliko koliko on to zaslužuje — rečeno je.

Centralna proslava, koje bi prema prijedlogu bio pokrovitelj predsjednik Tito, održat će se iduće godine u rodnom mjestu Nikole Tesle — u Smiljanu, gdje će se urediti spomen područje, izgraditi dom, zapravo laboratorij s Teslinim aparatima, a služio bi i kao mjesto održavanja znanstvenih skupova i takmičenja mladih pronalazača i istraživača. U toku su i pripreme za realizaciju umjetničkog filma o Nikoli Tesli, kojeg bi režirao Krsto Papić, a u produkciji »Zagreb-filma«. Amerikanci su pokazali velik interes za taj film i on će se najvjerojatnije snimati u koprodukciji s njima.

U okviru proslave održat će se i simpozij »Nikola Tesla«, smotra napretka tehnike i nauke u onim disciplinama na kojima je radio Tesla.

У СМИЉАНУ СЕ ПРИПРЕМА ОБЕЛЕЖАВАЊЕ 130-ГОДИШЊИЦЕ РОЂЕЊА ГЕНИЈА POLITIKA EKSPRES ТЕСЛИНА НОВА РОДНА КУЋА

Меморијални музеј у обновљеној родној кући Николе Тесле биће отворен 10. јула наредне године

109295

СМИЉАН, 31. — У Смиљану код Госпића, где је 10. јула 1856. године рођен Никола Тесла, велики светски научник и родољуб, на 130. годишњицу његовог рођења, 1986. године, одржаће се пригодне манифестације.

Тако је ове године, 10. јула, започела градња Теслине родне куће, на темељима срушене. Наиме, године 1942, кућу у којој се родио геније, запалили су усташе. Поводом стогодишњице Теслиног рођења, кућа је обновљена 1956. године под руководством стручњака Конзерваторског завода Хрватске из Загреба. У кући је исте године отворен и скроман Меморијални музеј.

Али, време је учинило своје, па је део Теслиног дома био у рушевном стању, неко време чак није било ни струје, ни санитарних уређаја, а свему се однедавно придружио Конзерваторски завод који је на основу једне сачуване разгледнице, снимљене 1904. године, утврдио да Теслина кућа првобитно није изгледала онако како је обновљена 1956. године.

И, тако, уз материјалну помоћ Сабора СРХ од око 35 милиона динара, радници ЗЕНИТ-а из Кумровца најпре срушили стару, а сада, по пројектима поменутог за-

Поводом написа о по- реклу Николе Тесле

Теслина мајка је Личанка

ПИСАЊЕМ нам три фото-графије везане за порекло Николе Тесле по мајчиној линији, на основу којих је лако побити тврдњу не-ких Херцеговаца који се »отимају« за Теслино по- рекло.

На првој слици се ви-ди кућа породице Мандић у Топингају (раније Горњи Грачац) десетак километара северно од Грачаца у Ли-ци, где је 1822. године ро-ђена Георгина — Ђука Ман-дић (на снимку), мајка Ни-коле Тесле.

На другој слици видимо спомен обележје на гробљу Јасиковац, код Госпића, где је 1832. године сахра-њена мајка Николе Тесле, а на трећој (који због просто-ра не можемо да објави-мо) су спомен обележја Мандића у Мериштају (ра-није такође Горњи Грачац) недалеко од Топингаја, пре-ма истоку. Ту су сахра-њени: Тома Мандић, брат Ђу-кић а ујак Николе Тесле, затим Никола Мандић, отац Ђукић а деда Теслини и

(опет) Тома Мандић, деда Ђукић а прадеда Теслини. Дакле, ови Мандићи кроз неколико генерација своје корене су имали у Лици, о чему сведочи велики и прецизно израђен родослов ове породице (онг увек, нажалост не објављен). — А чува се у Загребу код њи хових потомака.

Саданњи Мандићи из Херцеговине могу заједнич-ког претка тражити у То-пиници, где се први пут спо-мињу, одакле су једини краком, у време велике сео-бе, отишли на север, чак до Лењинграда. Другим пра-цем су се, главом без об-зира, склањали у беспућа Санџака, Црне Горе, Хер-цеговине, Босанске крајине и Лике... Дакле, Ђука Ман-дић — Тесла није Херцего-ва, већ прва — Личанка.

Петар ИВИЋ
Нушићева 5 Београд

05-03-1027

Страна 17.

VEČERNJE NOVOSTI

330560

105340

ЈОШ ЈЕДНОМ О АДАПТИРАЊУ КУЋЕ У КОЈОЈ ТЕСЛА НИЈЕ РОЂЕН

POLITIKA EKSPRES

2-09-1985

ШТА РЕЋИ СВЕТУ?

PROGRAM OBILJEŽAVANJA
NIKOLE TESLE

Ipak se kreće po dogovoru

GOSPIĆ (M.P.) — Godišnjica smrti znanstvenika, pronalazača, rodoljuba i humanista Nikole Tesle prilika je za podsjećanje koliko je učinjeno u ostvarivanju programa za trajno obilježavanje Tesline ličnosti i djela.

Sredinom 1985. godine, točnije 10. srpnja, na godišnjicu rođenja Nikole Tesle, u Smiljanu pokraj Gospića počela je rekonstrukcija njegove rodne kuće. Time je označen početak ostvarivanja programa Odbora Sabora SRH za trajno obilježavanje imena i djela našeg znanstvenika svjetskog glasa. U tu široku društvenu akciju uključio se aktivno i Savezni koordinacijski odbor, koji, s istim ciljem okuplja elektroprivredne organizacije, PTT, elektroindustriju i brojne druge institucije koje nose Teslino ime. Nakon godinu dana,

na 130. godišnjicu rođenja Nikole Tesle završena je rekonstrukcija parohijske kuće i gospodarskog objekta, postavljena javna rasvjeta i podignute su dvije zgrade za prihvata posjetilaca, a počela je i rekonstrukcija parohijske Crkve, sv. Petra i Pavla kao sastavnog dijela zaštićenog ambijenta »Spomen-područja Nikola Tesla«. U prošloj godini sagrađen i odvod od Bužima do Smiljana a sa zakašnjenjem počela je i gradnja Spomen-pošte u Smiljanu.

Iako se cjelokupni program trajnog obilježavanja Tesline ličnosti i djela ostvaruju sa zakašnjenjem, s onim što je dosad učinjeno stvorene su solidne pretpostavke za ispunjenje duga prema Teslinoj genijalnosti i njegovom izuzetnom doprinosu svjetskoj znanosti.

motoni, a nikom se ne plaća tantijema za korišćenje prava na taj proizvod. Magistar Mirko Kutlača čak sprema doktorsku disertaciju sa ekonomskog aspekta Teslinih pronalazaka koje je podario svijetu, uz obrazloženje da se Tesla svojim genijalnim pronalascima odužio svijetu, a svijet nije njemu, odnosno njegovoj rodnoj grudi, koja je njegov jedini nasljednik.

Očigledno, u ovako teškoj situaciji na kraju smo kao adut povukli i Nikolu Teslu. Valjda po logici da nas samo genije može spasiti iz ovoga u šta smo upali, ali nažalost... Tesla je imao toliko dara da svoj genij unovči da je umro gotovo u bijedi pa je razumljivo što nije mislio o tome da bi nekada mogao rodnu grudu da spašava od prekomjernih dugovanja.

LAURIE ANDERSON • UNITED STATES 1-4 • 1984.

PLES ELEKTRICITETA
[ZA NIKOLU TESLU]

Prije nekog vremena dobila sam poziv od Teslinog instituta iz Beograda, međudržavni. Glas je bio vrlo slab i rekao: »Poznato nam je da je veliki dio vašeg rada posvećen Nikoli Tesli, i poznata nam je blokada podataka o tom čovjeku u Sjedinjenim Državama Amerike. Zato bi vas voljeli pozvati na naš institut kao slobodnog građanina svijeta... kao slobodnog govornika o Američkoj Imperijalističkoj Blokadi Informacija... o kapitalističkom otporu Tehnološkom Progresu... Opstrukciji Inovacije u Zapadnom Svijetu. Pa razmislite o tome«. Spustio je slušalicu. Pomislila sam: Gle, prva prilika da kažem što mislim, i započela sam s istraživanjima o Tesli, čija je životna priča zapravo vrlo tužna.

U osnovi, on je izumio izmjeničnu struju, mnogo raznih generatora i Teslinu zavojnicu. Njegov je san bila bežična energija. I radio je na sistemu kojim bi se aparati mogli priključiti direktno u pod. Sistemu koji nikad u stvari nije dovršio.

Tesla je došao iz Graza i započeo raditi za Thomasa Edisona. Edison nije podnosio Teslu iz nekoliko razloga. Jedan je bio taj što se Tesla svakoga dana na poslu pojavljivao formalno odjeven - jutarnji kaput, suknene dokoljenice, cilindar i rukavice - a u ono vrijeme to jednostavno nije bio Američki Način. Edison je također mrzio Teslu zbog stvari koje je Tesla izumio tako odjeven.

Edison je učinio sve što je bilo u njegovoj moći da spriječi prijelaz na izmjeničnu struju i uložio je sve napore da je diskreditira. U svojim kasnijim godinama Edison je bio nešto poput showmana i kružio je po Chautauqi, na sjeveru države New York, demonstrirajući štetnost izmjenične struje. Uvijek bi imao psa sa sobom, popeo bi se na pozornicu i rekao: »Dame i gospodo! Sada ću vam demonstrirati učinak izmjenične struje na ovom psu!« I uzeo bi dvije žice, pričvrstio ih na glavu psa i pas bi bio mrtav za manje od trideset sekundi.

Bilo kako bilo, odlučila sam seriju predavanja u Beogradu započeti pjesmom pod nazivom »Ples elektriciteta«, čiji je ritam izveden iz jednog stvarnog plesa - nenamjernog plesa - a to je ples koji izvodite kada vam je jedan od prstiju zaglavljen u utičnici, ruke vam pumpaju gore i dolje, usta vam se sporo otvaraju i zatvaraju, i osjećate snagu, ali ne možete izustiti ni riječi.

Preveo: Tomislav Wruss • Quorum 1986

GOSPIĆ 21-01-1992

Rušenje Tesle - sraman čin

GOSPIĆ, 20. I (Hina) — U povodu rušenja spomenika izumitelju svjetskoga glasa Nikoli Tesli, Srbini koji je Hrvatsku isticao kao svoju domovinu, Zapovjedništvo HV izdalo je danas priopćenje u kojemu se kaže da je tim barbarskim činom bačena ljaga na hrvatsko pučanstvo i grad Gospić. Zapovjedništvo osuđuje taj »sraman čin«, koji je, kako se navodi, »očito imao za cilj kidanje tankih i još nepokidanih niti zajedničkoga življenja hrvatskog i srpskog pučanstva na tim prostorima«.

Nakon jučerašnjih napada srpskog topništva i pješništva na položaje hrvatske obrane u Perušićkoj Kosi, u kojima je pet hrvatskih branitelja smrtno stradalo, a dvojica su ranjena, te na Ribnik, prošle noći u Zapovjedništvu 118. brigade Hrvatske vojske nije stigla nijedna obavijest o oružanim napadima ili provokacijama.

Srbi ponovo ruše Teslinu kuću

Nije prvi put da srpski mediji objavljuju kako su »ustaše« srušile Teslinu kuću / Još 1991. Beogradska je televizija u svome glavnom dnevniku objavila da je u Smiljanu, pokraj Tesline kuće »logor u kome se nalazi 200 Srba«

200 Srba« VJESNIK 31. 07. 96

Beogradske novine uoči objelntice »Oluje« ovu hrvatsku vojnu operaciju svojim čitaocima ne predstavljaju kao poraz, nego kao »svjetski rekord u kršenju ljudskih prava«. Ne kao vojnu pobjedu Hrvatske vojske, nego kao »izdaju«. A tko su »izdajnici«? Svi koji su se poduhvatili vodstva a nisu znali kuda bi vodili, i svi oni koji danas, godinu dana poslije, ne dijele (medijski) utisnuto mišljenje o »Oluji«, koji - poput nekadašnjeg »solunca« Jovana Ćopića - govore i o zavedenosti i krivnji »nebeskog naroda«.

Na takve se, u pravilu, otvori »sezona lova« i onda ih se hajka po novinama. Osobito je hajka žestoka na pokajnike, pa se onda njihovo današnje drukčije viđenje Hrvatske kombinira s »granatiranjem civila«, »leševima ostalim na ulicama«, s »terorističkim akcijama protiv staraca i žena koji se vraćaju na svoja ognjišta«, kako bi se,

u usporedbi s tim, što vidjela »dimenzija izdaje« (»Duga«).

Vjerojatno u svrhu pojačavanja utiska o »proustačkoj Hrvatskoj«, koja i poslije »Oluje« nastoji zatrti »sve što je srpsko«, ovih se dana u beogradskim »Večernjim novostima« iznova (po već tko zna koji put) pojavila priča o rušenju rodne kuće Nikole Tesle. U tekstu naslovljenom kao »Druga smrt Nikole Tesle« ne spominje se samo »ružanje kuće Nikole Tesle« nego i »miniranje spomenika« u blizini kuće. Potpisnik naravno nigdje na navodi je li to sam vidio ili samo od nekoga dočuo, ali sasvim »pozdatno zna« da nešto takvo »najažetije odražava suštinu« mlade hrvatske demokracije». I ne samo nje nego i temelja na koji su se postavili tvorcii »novog svjetskog poretka«.

Kako je Hrvatska vojska mogla a da to prođe bez ikakvog protesta iz svijeta »demolitirati u Smiljanu, u Lici,

Teslinu rodnu kuću? Valjda zbog blakonaklonosti »tvoraca« novog svjetskog poretka«, koji kontroliraju svjetske medije? Jer, kažu beogradske novine: »Moćne svjetske informativne agencije o tome - koliko je poznato - nisu do danas objavile ni slova, ni jedne jedine slike.« A sve s ciljem da šutnjom o Tesli pomognu »učvršćivanju već stvorene predodžbe o »tisućljetnoj hrvatskoj kulturi« i Hrvatskoj kao prirodnom dijelu zapadnoeuropskog razvijenog svijeta, onog što je 10. srpnja proglasio njegovim danom«.

Upravo toga dana, 10. srpnja, kada se rodio Nikola Tesla, »Vjesnikov« reporter bio je u Smiljanu i naravno da ništa od beogradskih priča nije točno. U Smiljanu još uvijek postoji Teslina rodna kuća i spomenik. Doduše, nema nekadašnjeg muzeja. Ali ne zato što je srušen, nego zato što je - da bi

njegovi eksponati bili sačuvani - morao biti preseljen. A morao je biti preseljen jer mu je prijetilo da ga zadesi sudbina nekadašnje stале Teslinih, koju su zapalili metkom u zgariste pretvorili baš oni nad čijom sudbinom beogradske novine kukaju.

Ovo nije prvi put da srpski mediji objavljuju kako su »ustaše« srušile Teslinu kuću. Još 1991. Beogradska je televizija u svome glavnom dnevniku objavila da je u Smiljanu, pokraj Tesline kuće »logor u kome se nalazi 200 Srba«. Srpska medijska kampanja protiv Hrvatske bila je jedno vrijeme jenjala. Sada se - sudeći i po najnovijim lažima o Tesli - ponovo pojačava. A znajući bezobzirnost takvih kampanja ne bi trebalo iznenaditi da uskoro pročitamo ne samo da su »ustaše« srušile Teslinu kuću, nego i da su ga ubili.

MILAN JAJCINOVIC

OSTEĆEN LIČKI SPOMENIK KULTURE

UKRADENA VRATA S RODNE KUĆE NIKOLE TESLE

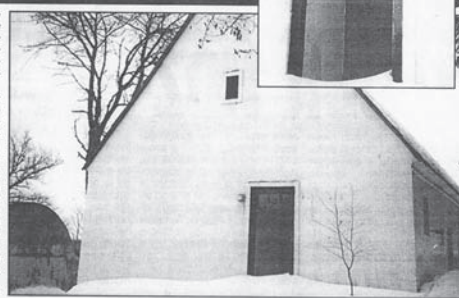
SMILJAN - Nepoznati počinitelji prije posljednjeg snijega odnijeli su sva vrata s rodne kuće Nikole Tesle, koja je do Domovinskog rata bila muzej. Na sreću, zaposlenici Muzeja Ljke u Gospiću, kad je počela agrestija na to područje, pohranili su muzejske uslove na sigurnije mjesto.

Iako je kuća kulturni spomenik, vrijeme njegove gradnje nije točno utvrđeno, a nakon 2. svjetskog rata obnovljena je dva puta - prvi put 1956, a drugi 1986, po uzoru na kuću iz 1912. godine.

Nestanak vrata prijavljen je Prvoj policijskoj postaji Gospić, a slučaj je preuzela Kriminalistička policija PU-a Gospić. Očevidna okolnost im je sigurno zakasnela dojava s obzirom na to da objekt godinama nije u uporabi te da je na osam, ispod brda Bogosnica.

Prijavu o kradi primili smo 12. studenoga od Muzeja Ljke. Utvrđeno je da je ukradeno četvero sobnih i jedna ulazna vrata. Kriminalistička policija PU-a Gospić poduzet će sve kako bi otkrila krupljivca - kaže načelnik Kriminalističke policije Mile Ugarković. (Zml)

Slučaj 2. MATIJA

Večernji list UTORAK, 7. XII. 1999.

OBLJETNICE 50 milijuna u obilježavanje 150 godina od Teslina rođenja

TESLA hrvatski brand

Teslinu rodnu kuću u Smiljanu, i bez posebne promidžbe, posjetili studenti elektrotehnike čak

HAZU OBILJEŽILA 60. GODIŠNJICU

SMRTI NIKOLE TESLE

60. obljetnica smrti Tesle

— Teslin muzej koji postoji u Beogradu ne spada tamo, Tesla pripada Hrvatskoj. Da su u Srbiji držali do Nikole Tesle, ne bi mu odbili dva puta molbu za stipendiju, zbog čega je morao prekinuti studije — istaknuo je dr. Vladimir Muljević.

Tesla je postao članom HAZU (u ono doba JAZU) 1946. godine nakon treće obnove postupka. Akademik Vladimir Paar smatra da bi razlog tomu trebao biti u činjenici da su ondašnji fizičari podcjenjivali Teslin rad jer nije bio školovani fizičar, što je i njemu stvarao kompleks manje vrijednosti.

Od veljače do lipnja 1892. godine Tesla je proveo u rodnoj kući u Smiljanu, a u svibnju iste godine odazvao se pozivu gradonačelnika Milana Amruša i predložio da se Zagreb elektrificira izmjeničnom strujom. Tesla je obećao pomoć bez naknade jer je tada kazao da je "sin ove domovine".

A. MALENICA

SLOBODNA DALMACIJA

16 -05- 2003

16 -10- 2003 HRVATSKA

UZ OBLJEŽAVANJE 60. OBLJETNICE SMRTI NIKOLE TESLE

Teslina rodna kuća u Smiljanu dobit će i Internet kiosk

S tvrtkama Ericsson-Teslom i HEP-om dogovoreno je da će se u Gospiću 17. listopada održati skup posvećen Nikoli Tesli i njegovu stvaralaštvu.

U obnovu Tesline rodne kuće i u gradnju staje dosad utrošeno 800.000 kuna

GOSPIĆ, 15. listopada - U petak, 17. listopada, u Smiljanu i u Gospiću, pod visokim pokroviteljstvom predsjednika Republike Stjepana Mesića, obilježiti će se 60. obljetnica smrti Nikole Tesle, znanstvenika koji je zadivio svijet s više od 700 izuma. Najpoznatiji je izumitelj struje, a Tesla je poslao smrti priznat i ocom radiotehnike. Brojni mu pripisuju otkriće rendgenskih zraka i elektrona, a ima i onih koji ga smatraju i pracom modernog oružja, poput krstarećih raketa.

S tvrtkama Ericsson-Teslom i HEP-om dogovoreno je da će se u Gospiću 17. listopada održati skup posvećen Nikoli Tesli i njegovu stvaralaštvu.

Rodna kuća Nikole Tesle u Smiljanu za Domovinskog je rata pretrpjela znatna oštećenja, no zahvaljujući novčanom potpori Ministarstva kulture koja redovito stize već tri godine popravljeno je i obnovljeno mnogo toga. U obnovu Tesline rodne kuće te u gradnju staje dosad je utrošeno oko 800.000 kuna. Krov staje pokriven je slamom. Na kući je obnovljeno krovstvo, promijenjena je sindra, sagrađen sanitarni čvor, a i staja je u cijelosti obnovljena. Najveći problem bio je krov staja, površine 120 četvornih metara, za što je iz Slovenije nabavljeno

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

da bi prema nekim procjenama krov mogao trajati i do 30 godina ako se dobro zaštići. Dio okolisa Tesline kuće uređen je prije dvije godine u sklopu javnih radova Hrvatskog zavoda za zapošljavanje. Još bi se trebao postaviti videonadzor, alarm, riješiti održavanje mikroklime tijekom cijele godine zbog velikih temperaturnih razlika te osvijetliti eksterijer. Osim toga, treba restaurirati tri spomenika koje je izradio zagrebački arhitekt Zdenko Kolacio.

Spomenute tvrtke pokazale su spremnost novčano poduprijeti preostale radove na uređenju objekta da bi on što prije bio otvoren posjetiteljima.

Nikola Tesla rodio se u Smiljanu 10. srpnja 1856. Potječe iz pravoslavne obitelji. I danas mnogima mogu služiti kao primjer njegove riječi: "Ponosim se svojim srpskim rodom i hrvatskom domovinom". Školovao se u Karlovcu, Grazu i u Pragu, a godine 1884. odlazi u Ameriku gdje je Thomas Edisona bezuspješno pokušavao zainteresirati za područje izmjenične struje. Godine 1887. osniva i vlastiti istraživački centar. Teslin glavni plan bio je sagrađiti "svjetlosku stanicu za bežičnu telegrafiju i radiofiziku, ali zbog nedostatka novca plan nikada nije ostvaren. Godine 1909. Nobelova nagrada za otkrića u području bežične tele-

grafije dodijeljena je Talijanu Guglielmu Marconiju. Tesla je izumio i rotirajuće magnetsko polje i usavršio konstrukciju induksijskih motora, uveo višefazne sustave za prijenos električne energije te obavio brojne pokuse s visokofrekventnim visokonaponskim strujama. Napisa je autobiografiju "Moji pronalasci", a njemu u čast uvedena je međunarodna jedinica magnetske indukcije "tesla". Umro je 7. siječnja 1943. u New Yorku u hotelu, napušten, bez sredstava za život. Nedavno je u Pragu organiziran simpozij o Nikoli Tesli. Nije bilo ni jednog predstavnika iz Srbije.

U sklopu obilježavanja Tesline godine, tvrtka Ericsson-Tesla darovat će dva internet kiosk, od kojih će jedan biti u Teslinu rodnoj kući, a drugi u gospićkoj gimnaziji. Gospićkoj gimnaziji su se predstavnici iz Srbije svjetla

U sklopu obilježavanja Tesline godine, tvrtka Ericsson-Tesla darovat će dva internet kiosk, od kojih će jedan biti u Teslinu rodnoj kući, a drugi u gospićkoj gimnaziji. Gospićkoj gimnaziji su se predstavnici iz Srbije svjetla

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Inspiriran Teslom, u glazbi želim doseći nemoguće

Tesli napokon počast u Lici

Sredinom listopada u Gospiću i Smiljanu svečano će se obilježiti 60. obljetnica smrti velikog izumitelja Nikole Tesle, na kojoj se očekuje i nazočnost predsjednika Republike Stjepana Mesića, predstavnika Vlade RH, tvrtke Ericsson Nikola Tesla kao i njihova moguća donacija informatičke opreme gospićkoj Gimnaziji.

S tim je u vezi i visoka faza završetka obnove rodne Tesline kuće u Smiljanu koju je inicirao gospićki muzej, a financira Ministarstvo kulture, te drugo zato jer prati ovakve događaje. Nakon nametnute mu nepodobnosti koju su značajki proteklih godina isko-

Ovih se dana dovršava obnova Tesline rodne kuće

ristili Srbi u Srbiji i izvan nje, rušenja spomenika, oduzimanja Teslina imena školama, ulicama i trgovima, marginaliziranja djela i lika

izumitelja te drugog zbog čega su međunarodni čimbenici Hrvatsku držali pod povećalom, Nikola Tesla vraća se kući. (Z.M.)

WEB STRANICA

Hrvatska turistička zajednica u svojim promidžbenim materijalima ne spominje sustavno Teslu niti ističe činjenicu da je 2006.

Bushova podrška Mesiću za Teslu

ZAGREB - Američki predsjednik George W. Bush jučer je, odgovarajući na pismo hrvatskog predsjednika Stjepana Mesića kojim ga je izvijestio o predstojećoj 60. obljetnici rođenja Nikole Tesle, uputio svoju "svečanu potporu u obilježavanju Godine Nikole Tesle".

Donajmo se iz Urota predsjednika. "Svečanu potporu u obilježavanju Godine Nikole Tesle, lako osobno neću moći biti na prisjedi, izlio bih da prava veličina zaslužiti nacionalne granice i razlike".

SPOMENIK TESLI

Rad Mile Blaževića žiri Ministarstva kulture ocijenio najboljim na natječaju

Nagrađeni spomenik visok 2,2 metra, od duraluminija, bit će postavljen uz Teslinu rodnu kuću. Nejasno je što Tesla drži u rukama, a to ne zna ni autor

Blazevićev rad (prvi plan) te drugonagrađeni (unutra) i treći (u sjedećem položaju)

Zagreb i ući ugođje je do- dila au-ropake- j. Vlada za za- j. Z. Z. Z.

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

rišić, Marija Ujević, Slavomir Drinčić, Stjepan Majkus i Alen Korkut odobri. Druga nagrada pripada je Marku Mijicu, a treća Krsto Bošnjaku. Prvonagrađeni Blažević dobio je još i 30.000 kuna, a njegova će skulptura biti postavljena na svečanosti za Teslin rođendani 10. srpnja, u Smiljanu, uz rodnu kuću.

Odljev iz Beograda u Gospiću

Trasom se vrati i na odljevu spomenika Nikoli Tesli koji je rad Fran Krstinca, koji se nalazi u Beogradu, a na Teslinu bi rođendani, kako je predloženo, trebao biti postavljen u Gospiću.

Nagrađeni spomenik postavit će se uz Teslinu rodnu kuću, vi-

sak je 2,2 metra, a autor je, smatrajući, dobio odobrenje riješi- oduševiti se za "stipendiju" blago stilizirane "modulacije".

Hrvat je zamislio i sjedećem položaju. Žiri je zaključio da je taj rad primjereni umetničkim prostorima.

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

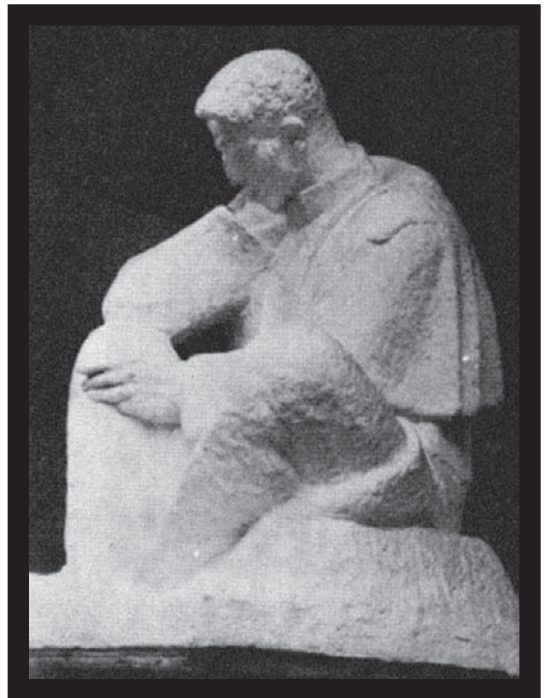
Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobodna Dalmacija

Štapač: Hrvatski narod / Hina / Slobod

BORIS BUDEN

JEBIGA, NAŠ JE...

Ivan Meštrović: Nikola Tesla

Problem Tesla u stvari je problem jednog sasvim ograničenog i povijesno zastarjelog pojma kulture. Riječ je o kulturi kao ključnom elementu identiteta političke zajednice, u konkretnom slučaju, hrvatske nacije. Otuda dvostruki redukcionizam u samoj artikulaciji problema: Najprije se sva mnogoznačnost fenomena znanstvenika **Nikole Tesle** svodi na jedan element njegova navodnog identiteta [mi smo danas uvjereni da svaki čovjek ima neki identitet pa takav identitet kao nešto samorazumljivo retroaktivno pripisujemo i Tesli]. Tako je on za nas najprije samo “hrvatski Srbin”, što omogućuje da se problem svede na pitanje njegove kulturne pripadnosti, odnosno na dileme koje iz odgovora na to pitanje proizlaze.

Čini se da je hrvatska javnost danas spremna prihvatiti Srbina **Nikolu Teslu** kao “svog”, što će reći kao lik i djelo koje pripadaju hrvatskoj kulturi. Ta je činjenica u danim okolnostima bez sumnje pozitivna. Prije svega zato što prihvaćanje **Tesle** mijenja sam pojam hrvatske kulture, čineći ga inkluzivnijim, a time i univerzalnijim. Ako je Srbin **Tesla** dio hrvatske kulture, onda su i hrvatski Srbi, odnosno njihova kultura, također dio hrvatske kulture; ako to vrijedi za njih, onda vrijedi za ostale, za Talijane, Mađare, Slovake, itd. odnosno za tzv. manjinske kulture u cjelini, dakle i kulture raznih marginalnih grupa, seksualne ili druge subkulturne naravi, itd. Na koncu to znači da hrvatska kultura nikako ne može biti samo hrvatska, odnosno da se, u krajnjoj konzekvenci, ne može temeljiti u svojoj etničkoj supstanci.

To međutim također znači da hrvatska kultura ne može pretendirati ni na ekskluzivnost. Nitko ne može zabraniti Srbima da **Teslu** kao Srbina također posvoje u vlastitu nacionalnu kulturu. Tako se jedan dio hrvatske kulture preklapa s jednim dijelom srpske kulture. [Zašto ga onda, recimo, ne bi zvali hrvatskosrpski, odnosno srpskohrvatski? Tako bi, gledano iz zagrebačke perspektive, **Tesla** bio hrvatskosrpski znanstvenik; iz beogradske, bio bi srpskohrvatski znanstvenik. Bilo bi to sasvim logično, zar ne. Ali znamo, za takav korak hrvatska javnost nije spremna [kao uostalom ni srpska], jer ... danas **Tesla**, sutra jezik i evo nas ponovo u bivšoj Jugoslaviji. A upravo smo s tog razloga i izašli iz nje, da dio našeg identiteta koji je zajednički sa Srbima, što se prije svega odnosi na sam jezik i to u gotovo apsolutnom – čitaj: lingvističkom – smislu, ne moramo dijeliti ni s kim drugim, a pogotovo ne sa Srbima.

Ali problem s **Teslom** je i u tome što njegov slučaj daleko nadmašuje hrvatsko-srpske odnosno bivšejugoslavenske okvire. Čovjek je školovan u Austrougarskoj monarhiji, u Grazu i Pragu, započeo karijeru kao inženjer u Budimpešti, radio u Parizu i napokon završio kao *America's greatest electrical engineer*, odnosno jedan od najvažnijih pronalazača svjetske povijesti. Ne potvrđuju li te činjenice apsurd pitanja o kulturnoj pripadnosti **Nikole Tesle**, odnosno apsurd ideje kulturnog pripadanja kao takve? Nisu li one najbolja potvrda hibridnog karaktera hrvatske kulture odnosno hibridnog karaktera svake kulture? No ako bismo tu ideju konzekventno slijedili i pretvorili je u predmet spora, u proturječje koje delegitimira samu ideju kulturnog identiteta, došli bismo u sukob s društvom, s aktualnom ideologijom na kojoj ono počiva, s konkretnim političkim snagama koje artikuliraju danas hegemonijalnu politiku identiteta, došli bismo u sukob s državom, s njezinim institucijama, prihvatili bismo prije ili kasnije rizik isključenja, iz nacionalne kulture, iz društva, države... S druge strane, to je prije ili kasnije ionako neminovno. Tko ne vjeruje u ideju kulturnog identiteta, sebe je već isključio, bio toga svjestan ili ne.

Kao što je poznato, ideja kulturnog identiteta počiva na modelu kanonizacije. Kulturni identitet i nije ništa drugo nego jedan kanon kanona, na primjer, kanona hrvatskih povijesnih i političkih velikana, kanona hrvatskih književnika, hrvatskih znanstvenika, slikara, sportaša [ženski spol nije potrebno ni isticati, jer su nacionalni kanoni ionako gotovo stotpostotno muški], kanona povijesnih događaja koji tvore ono što zovemo hrvatska povijest, kanona hrvatskih običaja, jela, pjesama, narodnih nošnji, itd.

U tom kontekstu razumljivo je zašto bismo htjeli imati **Nikolu Teslu** u jednom od kanona hrvatske kulture. Što je slaviji velikan, to je značajniji kanon, odnosno kultura, odnosno čitava nacija. Zato ćemo se na sav glas ponositi **Teslinim** imenom i zaboraviti, na tren, njegovo srpsko porijeklo i transnacionalno značenje njegova djela. Korist je veća od štete, slast intenzivnija od gađenja. “*Jebiga, naš je...*” smoci ćemo hrabrosti i reći, držeći naravno, figu u džepu. Što nam neće biti teško jer ta figa u džepu je naša hrvatska konstanta, autentični sastojak našeg nacionalnog identiteta, naše hrvatske kulture koja, uostalom, i nije ništa drugo nego kultura s figom u džepu. ★

Ako je Srbin **Tesla** dio hrvatske kulture, onda su i hrvatski Srbi, odnosno njihova kultura, također dio hrvatske kulture; ako to vrijedi za njih, onda vrijedi za ostale, za Talijane, Mađare, Slovake, itd. odnosno za tzv.

manjinske kulture u cjelini, dakle i kulture raznih marginalnih grupa, seksualne ili druge subkulturne naravi, itd. Na koncu to znači da hrvatska kultura nikako ne može biti samo hrvatska, odnosno da se, u krajnjoj

konzekvenci, ne može temeljiti u svojoj etničkoj supstanci

JASMINA FUČKAN

TESLINI ROĐENDANSKI

SPOMENICI I NJIHOVI JADI

Autoreferencijalnost javne plastike u slučaju Tesla otkriva svoj neuralgični element – nemogućnost sravnjenja računa i uspostavljanja kontinuiteta s otuđenim oblicima modernističke javne plastike 50-ih i 60-ih godina

Nakon proglašenja 2006. godinom Nikole Tesle u Republici Hrvatskoj, oko provođenja programa obilježavanja 150. godišnjice **Teslina** rođenja angažirala su se ministarstva kulture te znanosti, obrazovanja i sporta usmjerivši svoj interes na obnovu **Tesline** rodne kuće i njena okoliša u Smiljanu. Ekipirane snage ministarstava, žurno podijeljene na birokratske instance prosljeđivanja odgovornosti, svim su se srcem posvetile realizaciji uređenja Teslina Memorijalnog centra, središnjeg projekta ovogodišnjega slavljeničkog programa. Uređenje suvremenoga edukativnog parka posvećenog **Teslinu** životu i radu obuhvatit će reguliranje toka potoka Vaganac i izgradnju vodenice na prirodnom vodopadu te konstrukciju **Tesline** ispitne stanice koja bi simulirala njegova ispitivanja. Paralelno se za Muzej Nikole Tesle smješten u njegovoj rodnoj kući osmišljava novi multimedijalni postav.

Zanimljivo, i pored svih planiranih akcija hrvatski politički vrh je genijalnom vizionaru **Tesli** za ovogodišnji jubilarni 150. rođendan odlučio pokloniti barem tri spomenika – za svaku propuštenu pedesetu obljetnicu po jedan! Tako je početkom travnja Ministarstvo kulture raspisalo natječaj za novi spomenik u Smiljanu, pozivajući petnaest renomiranih hrvatskih kipara da predlože svoje radove. Kako je natječaj organiziran po načelu hitne akcije, tako se **Petar Barišić, Marija Ujević, Slavomir Drinković, Alem Korkut** i **Siniša Majkus** zbog prekratkog roka od samo mjesec dana nisu odazvali. S druge strane, svoje su prijedloge ponudili **Mile Blažević, Kruno Bošnjak, Petar Dolić, Stjepan Gračan, Kažimir Hraste, Petar Jelisić, Ante Jurkić, Matko Mijić, Mladen Mikulin** i **Dalibor Stošić**. Na kraju je Prosudbeno vijeće sastavljeno od uglednih povjesničara umjetnosti i likovnih kritičara [**Tonko Maroević, Ive Šimat Banov, Petar Selem, Snježana Pintarić, Jerko Rošin, Stanko Jančić** i **Damira Tolić**] odabirom između deset prijedloga prvu nagradu dodijelilo radu **Mile Blaževića**. Odlučivši se za stojeću figuru **Tesle** izrađenu od duraluminija, žiri je za javnost iznio objašnjenje da se «prikladno proporcioniran i dosljedno oblikovan kip svojim uspravljenim stavom dobro uklapa u prostor, a sjajno polirano oplošje kipa od duraluminija na stanovit način simbolizira **Teslinu** ulogu u svijetu novih tehnologija». Tako će vertikalna skulptura *uskrsnulog Tesle* ilustrativno potkrijepiti tekst ispisan na kamenu obilježju ispred njegove kuće.

Nadalje, u frenetičnom oduševljenju povodom brzopotezne legalizacije **Tesle**, Ministarstvo kulture je razmišljajući o Smiljanu uzelo u razmatranje i nedaleki Gospić te odlučilo prazninu nastalu miniranjem **Teslina** spomenika 1992. godine nadomjestiti novim odljevom monumentalne skulpture **Frane Kršinića**. Nakon što je dobivena dozvola za lijevanje svježje skulpture iz starog kalupa, koji se čuva u Beogradu, **Božo Biškupić** obećao je da će **Teslin** spomenik u Gospiću biti predstavljen 10. srpnja. Pored Ministarstva kulture, zagrebačko Gradsko poglavarstvo također je posegnulo za jednostavnom metodom izvlačenja asa iz rukava ili, dostojanstvenije rečeno, korištenja tradicionalnih umjetničkih resursa i obrazaca pa će za razliku od Gospića, Zagreb od ove godine imati čak dva, posve istovjetna spomenika **Tesle**. I dok se **Kršinićev** spomenik prema kopiji pribavljenoj u Beograda izrađuje u ljevaonici ALU u Zagrebu, Poglavarstvo namjerava postojeći **Teslin** spomenik iz parka Instituta *Rudera Boškovića*, za koji ga je **Meštrović** izvorno zamislio, premjestiti u prometni okoliš gradskog centra, na rubni plato Cvjetnog trga gdje se sastaju **Preradovićeva, Masarykova** i, naravno, **Teslina** ulica. Pravdajući se da je razlog premještanja iskazivanje poštovanja spram **Tesline** želje da njegov zagrebački spomenik bude **Meštrovićevo** djelo,

Poglavarstvo će za park Instituta, kao svojevrsnu odštetu, naručiti novi brončani odljev prema gipsanom modelu koji se čuva u Gliptoteci HAZU. Tako će zbog *dosljednosti* političkog ponašanja u iskazivanju posthumnoga i anakronog poštovanja Tesli i ispunjavanja *njegovih* želja, zagrebački spomenici blizanci postati spomenicima tužnoga činjeničnog stanja *inflacije vrijednosti autorskog djela*, kako je to precizno utvrdio **Igor Maroević**, ravnatelj Fundacije Meštrović.

U svom velikom zagrebačkom *pospremanju* i pripremanju atmosfere za obljetničku proslavu **Teslina** rođendana, politika je simulirala čin podizanja spomenika najavljujući represivnu odluku o promjeni pozicije kao čin njegova svečana otkrivanja. Naravno, velika novost sastoji se u činjenici da su se **Teslina** ulica i **Nikolin** spomenik napokon sasta[vi]li – to je valjda dovoljno za rehabilitaciju **Teslina** dostojanstva. Posebno zanimljiva sastavnica naše apsurdne priče o velikima za malene jest činjenica da se ovdje radi o spomeniku koji je iz jednoga mirnog i zelenog, da ne kažemo perifernoga gradskog dijela, postavljen u kontekst najužeg centra grada, tzv. *špice*. Sasvim je jasno da se svrha te agresivne intervencije zapravo ispunjava u samoj činjenici vidljive prisutnosti spomenika, odnosno činu političke nametljivosti.

Prisjetimo li se žestoke polemike koja se tijekom 1999. godine odvijala između povjesničara umjetnosti na čelu s **Radovanom Ivančevićem** i tadašnje gradonačelnice **Marine Dropulić** na temu spomenika Maruliću **Vlade Radasa**, temeljni argumenti struke protiv takve intervencije na trgu oko Sveučilišne knjižnice odnosili su se na nezgrapno narušavanje karaktera prostora i zahtjeva za skladom cjeline te doslovnosti figuracije spomenika. Tada je nemoćan glas struke zapomagao iz **Ivančevićeva** pera “... početkom 20. stoljeća preboljeli smo dječju bolest figuracije u javnim spomenicima, te nitko živ [...] ne može više na tome inzistirati kao na jedinom mogućem rješenju...”⁰¹ Na stranu činjenicu da od **Meštrovićeva Marulića** nadalje novije skulpture tog velikana hrvatske književnosti, poput **Radasove** na Marulićevu trgu i one **Slavomira Drinkovića** u Berlinu, obje iz 1999. godine, pate od kompleksa ponavljanja odnosno variranja istoga mitizirajućeg likovnog obrasca meštrovićevskog tipa. Danas, početkom 21. stoljeća i sedam godina nakon instaliranja **Radasova Marulića** na trg, Ministarstvo kulture je slijedeći utabane staze naše slavne kiparske tradicije, koja valjda završava s **Meštrovićem**, u natječaju za realizaciju spomenika **Nikoli Tesli** posve previdjelo arhitekte, pozivajući isključivo kipare i to prvenstveno one koji su u svojim prethodnim djelima javne plastike posezali za tradicionalističkim, figuralnim rješenjima. Po takvom tipu naglašeno mimetičkoga likovnog jezika s laganom [i širokim masama podnošljivom] stilizacijom forme u svojim djelima javne plastike najpoznatiji su kipari zagrebačkih skulptura: **Marija Ujević**, autorica *Augusta Šeno*e te **Stjepan Gračan**, bivši član umjetničke grupe *Biafra* i autor spomenika **Vladimiru Nazoru**, 1972; **Mariji Jurić Zagorki**, 1990; **Većeslavu Holjevcu**, 1994. i ovogodišnjeg ostvarenja *Kumice Barice*. Natječaju su se pored **Gračana** odazvali i drugi kipari srodne umjetničke poetike zasnovane na čvrstom temelju realističke figuracije s pomakom prema idealizirajućoj

ili apstrahirajućoj stilizaciji: kipar **Ante Jurkić**, poznatiji kao autor kipova i bisti Stepinčeva lika diljem hrvatskih gradova te obljetničke biste **Ante Starčevića** postavljene u Zadru povodom 110. obljetnice njegove smrti, zatim **Mladen Mikulin**, autor brončanog spomenika *Hrvatski sokol* u zagrebačkom Maksimiru iz 1993. godine te **Kruno Bošnjak**, poznatiji kao omiljeni kipar predsjednika **Franje Tuđmana**. Izniman slučaj predstavlja portretist **Petar Jelisić**, koji je, da li povodom **Tesline** godine ili samog natječaja, izradio čak 12 **Teslinih** kipova, čije predstavljanje možemo očekivati u srpnju u Domu HDLU-a u Zagrebu. Prvonagrađeni autor **Mile Blažević**, do sada uglavnom poznat po svom sakralnom opusu ciklusa skulptura i crteža na temu Kristove muke, izvodi svoja djela u istom likovnom idiomu.

Nažalost, zbog alarmantne atmosfere natječaja, koji je zbog nastojanja da se “uhvati” 10. srpnja za prijedloge bio otvoren tek mjesec dana, izostali su prijedlozi kipara od kojih se najviše očekivalo prekoračenje ograničenja forme i prostornog koncepta antropomornog spomenika. Tako ne znamo što bi predložili primjerice **Petar Barišić**, autor *Spomenika poginulim braniteljima* u Đakovu, jedne od najuspjelijih skulptura suvremene prakse javne plastike, ili umjetnici mlađe generacije poput **Siniše Majkusa**, čija je nekolicina skulptura već našla svoje mjesto i u javnim prostorima, ili **Alema Korkuta**, autora ideje za *Spomenik poginulim braniteljima* u Šibeniku. Činjenica da je druga nagrada pripala nefigurativnom i konceptualno utemeljenom prijedlogu *Prizemljene munje* **Matka Mijića**, *post festum* govori u prilog pretpostavci da je žiri bio raspoložen, ali u danim okolnostima očigledno i nedovoljno hrabar za prihvaćanje drugačijih pristupa i interpretacija **Tesline** izvanredne osobnosti.

U fenomenu javne plastike sažimaju se i prepliću tri sastavnice: politika naručitelja odnosno ideologijski sloj poruka i značenja koja se komuniciraju, društvo kao ona neodređena, nediferencirana i posve općenita kategorija anonimnih lica kojoj spomenik nešto znači, i napokon umjetnost u smislu oblikovanja forme. Javni spomenik tako prenosi povijesne i političke informacije, a budući da konstruira i izražava kolektivno sjećanje na simboličkoj i fizičkoj razini svoje oblikovne pojavnosti, umjetnički diskurs javnih spomenika izgrađuje se kroz ograničavajuću uzajamnost s pragmatičnim zahtjevima političkog diskursa. U tom smislu trauma današnje produkcije javnih spomenika jest kriza upravo njihova ideološkog sadržaja koji je u beskonačnoj praksi označavanja podložan praznjenju starih i upisivanju novih poruka u korak s promjenama vlade i njihovim hirovitim odlukama o podizanju, destruktivnom rušenju ili uklanjanju te premještanju postojećih spomenika. U ovoj situaciji rastuće društvene entropije, jedina je stabilna kvaliteta javnog spomenika zapravo njegova forma koja ga kontekstualizira u konkretan prostor i javnu mrežu urbanih komunikacijskih odnosa. Stoga se u problematici javne plastike, pa tako i u slučaju **Teslinih** rođendanskih spomenika kao ključna nameću pitanja referencijalnosti i oblika reprezentacije. Što se zapravo historizira podizanjem **Teslina** spomenika?

Pobjednik natječaja, **Mile Blažević** svog je **Teslu** zamislio kao stojeću figuru stiliziranih linija koja je u *sabranom razmatranju* koncentrirana na *neki dvodijelni objekt*, koji drži u rukama na način na koji Marulić obično drži knjigu. Riječ je o *nekoj vrsti magneta*, a samom autoru čini se treba vremena kako bi razradio početnu ideju. Zanimljivo da je pored sažete, ali ipak mimetičke forme spomenika simboličko značenje pripisano samom materijalu, pa tako I. **Šimat-Banov** objašnjava da visoko polirani duraluminij od kojeg će

skulptura biti izrađena simbolizira **Teslinu** ulogu u svijetu novih tehnologija i sugerira specifično značenje njegova djela. Takav, više od dva metra visok **Tesla** stajat će u parku pored rodne kuće na način na koji **Tito** stoji pored svoje *hiže* u Kumrovcu [ili **Martinis** umjesto njega], a tada ćemo svima moći pokazati da smo izgradili odnos prema svojoj prošlosti i da smo historizirali svoje velikane.

Ideja otjelovljene uspomene na neki događaj ili znamenitu ličnost tijekom povijesti kanalizirala se kroz različite arhitektonsko-skulpturalne oblike - od trijumfalnog luka ili fontane, preko Eiffelova tornja i najrazličitijih konstruktivističkih urbanih intervencija do golog zida ili čak ceste u današnje vrijeme. Naša suvremenost već odavno nadilazi ideju označavanja prostora postavljanjem objekta kao središnje oznake ili dominantne točke prostora u korist osmišljavanja i skladnog harmoniziranja cjeline prostora. U tom smislu Ministarstvo kulture se svojom regresivnom koncepcijom natječaja, koja se ogleda u izboru pozvanih umjetnika, sve redom akademskih kipara, oglušilo na raznolika iskustva ne samo prebogate povijesti, već i iskustva nedavno minulog stoljeća, skućeno i predoslovno pojmnivši ideju materijalizirane uspomene na **Nikolu Teslu** kao spomenik njegova lika.

Forma antropomornog spomenika, dakle figura koja ovjekovječuje ideju *heroja* ili *velikog čovjeka*, a *stoji, sjedi ili čuč*⁰² na nekom trgu ne odgovara promijenjenim uvjetima kozmopolitske kulture modernizma. Suvremeno je društvo dinamična [u našem kontekstu i tranzicijska], a uslijed rastućeg pluralizma fragmentirana i krajnje nestabilna kategorija koja opstaje kroz neurozno trenje neprestanih odmjeravanja snaga u ime različitih ideologija, zasnovanih na deklarativnoj promociji identiteta i toleranciji raznolikosti. U takvom društvu koncept *heroja* ili *velikog čovjeka* transformira se u označitelja potrebe pojedinih vlada za proizvodnjom vlastitih vrijednosti ili, prije, dokazivanjem da u sveopćoj entropiji postoje neke vrijednosti vrijedne poštovanja, koje pravdaju legitimitet i moduse političkog djelovanja unutar kontinuiranog procesa označavanja. Taj proces ukazivanja na vlastitu poziciju kroz označavanje najčešće se zbiva kao negacijski odgovor i reakcija na sustav znakova najbliže prošlosti, na koju se treba znati nadovezati i pokazati da je želimo prerasti uime bolje budućnosti.

U toj tezi mogli bismo potražiti objašnjenje zaobilaženja modernističkih dosegâ u javnoj monumentalnoj plastici poslijeratnog perioda pedesetih i šezdesetih godina, izraženih prvenstveno u djelima **Vojina Bakića, Dušana Džamonje** i **Koste Angelija Radovanija**. Strukturalni pomak u povijesti naše spomeničke skulpture od sredine pedesetih nadalje **Ljiljana Kolečnik**⁰³ odredila je kao emancipaciju od akademskog realizma kroz osnaživanje prvenstva umjetničkog medija nad ideološkim sadržajem, a tendenciju prema apstraktnim formama kao potragu za univerzalnim rješenjima koja bi mogla podnijeti i teret sjećanja i teret bivanja. Apstraktni znak tih godina postaje izrazom kontemplacije na općenitu temu cjeline kolektivnog iskustva povijesti, poput primjerice danas uništenog **Bakićeva** spomenika pobjedi u Kamenskom iznad Požege. Tematski srodnije i stoga prikladnije za

02 | Ivančević, ibid.

03 | Kolečnik, Ljiljana: Hrvatska spomenička skulptura u kontekstu europskog modernizma druge polovice 20. stoljeća: primjer V. Bakića. Radovi Instituta za povijest umjetnosti 22/1998.

komparaciju s *Teslom* svakako je **Bakićevo** rješenje zagrebačkog spomenika **Ivanu Goranu Kovačiću** iz 1947. godine, koji je koncentriran na ono najvažnije u smislu historizacije *važnog* i *znamenitog čovjeka* pa kao sredstvo identifikacije uzima samo motiv glave. U svojem profinjenom umjetničkom leksiku **Bakić** poseže za figurom sinegdohe uzimajući dio za cjelinu, nastojeći istaknuti moment **Kovačićeve** individualnosti, jer je u pitanju motiv glave, ali isto tako i univerzalnosti, jer nema ničega drugog osim nje same. Ta ambivalentnost sadržaja nivelirana je i unificirana umjetničkom obradom, u kojoj si **Bakić** dozvoljava potpunu autonomnost pri čemu izražava prvenstveno interes za samu plastičnost forme i izražajni potencijal ploha, ostvarujući gotovo paradigmatški primjer simbolizacije jedne ljudske osobnosti na razinu univerzalne vrijednosti.

Najzanimljivija je činjenica da javna monumentalna plastika tijekom pedesetih i šezdesetih godina u svojoj težnji prema apstraktnom izrazu zapadnoeuropskog modernizma uspijeva neutralizirati socijalističke ideološke sadržaje odnosno učiniti ih irelevantnima. S druge strane državna ideologija pronašla je način kako apstraktnu umjetnost modernizma pretvoriti u propagandno sredstvo deklariranog liberalizma, koji bi joj osigurao koliko klimavu toliko i zahvalnu poziciju nesvrstanosti između Istoka i Zapada tih godina. Međutim, paradoks sprege političkog diskursa i umjetničke realizacije sadržan je u činjenici da propagandistička državna ideologija bratstva i jedinstva prisvaja kako **Murtićevu** lirsku apstrakciju tako i **Bakićevu** odnosno **Džamonjinu** apstraktnu javnu plastiku, prepoznajući u njima dozu simboličke univerzalnosti koja bi mogla poslužiti kao supstitut za antropomorfne simbole nekadašnjih centralističkih, autokratskih režima. Tako je autonomna apstraktna forma kao simboličko mjesto *praznine*, odnosno odsustva sadržaja postala podatnim sredstvom za političku instrumentalizaciju.

Iako je vrednovanje umjetničkih stremljenja pedesetih godina kao ključnog momenta na kojem bi valjalo graditi današnji odnos prema suvremenosti unutar struke već provedeno, teškoće se pokazuju u trenutku kad bi taj odnos prema umjetničkoj baštini tih godina trebalo artikulirati unutar dvojnoga političko-umjetničkog diskursa javne plastike. Posve je razumljiva nemogućnost politike tragičnih devedesetih da razdvoji govor ideologije omražene komunističke epohe od govora umjetničkih oblika na račun kojih se prezentirala. Međutim i danas službeni diskurs koji operira predstavljачkim mehanizmima javne plastike posve prešućuje čitavo iskustvo i neka od vrhunskih rješenja hrvatskog modernizma na području te teme, umjetno održavajući na životu kiparske dosege umjerene, tradicionalne linije **Meštrovićevih** *sljedbenika*.

Zamisao da je **Meštrovićeva** umjetnost po svom ideološkom naboju *nevinija* od **Bakićevih** skulptura čini se neodrživom; jedini razlog zbog kojeg se njegov likovni idiom jezgrovite monumentalnosti oblika čini prihvatljivijim jest činjenica da potječe iz osvita nekoga drugog stoljeća kad smo bili naivniji i manje ranjeni. Autoreferencijalnost javne plastike jest svojstvo koje se ogleda u njenoj mogućnosti da kad govori o nečemu drugom, uvijek govori o zajednici iz čijih potreba nastaje. Upravo ta autoreferencijalnost javne plastike u slučaju **Tesla** otkriva svoj neuralgični element – nemogućnost savrnenja računa i uspostavljanja kontinuiteta s otuđenim oblicima modernističke javne plastike pedesetih i šezdesetih godina, koja bi mogla poslužiti kao platforma za put prema nekoj budućoj umjetničkoj utopiji. ★

SREĆKO PULIG

TESLA, SRBINE, HRVATSKA JE UZ TEBE!

[U OBRANU TESLE OD NJEGOVIH LJUBITELJA]

Tko će to sve izdržati: Bilo kuda **Tesla** svuda. Tako bi i moralo biti u godini kada se i hrvatska Vlada priključila slavlju povodom obilježavanja 150-te godišnjice rođenja velikog znanstvenika **Nikole Tesle**. Pa ipak, tolika kampanjskost iritira. Najednom svi imaju u ladici književno, znanstveno, publicističko, dramsko ili glazbeno djelo posvećeno **Tesli**, koje kao da je samo čekalo mig iz državnih ministarstava pa da nam se pokaže. Za najveću kazališnu predstavu **Šerbedžijin** teatar *Ulyses* angažirao je slovenskog redatelja **Tomaža Pandura**: **Tesla** na Brijunima u međunarodnom spektaklu prema tekstu **Darka Lukića** *Tesla electric company*. Pisac **Ivica Ivanac** “izbacio je na tržište” roman *Gospodar Munje*. Pripremaju se i mnogi drugi, veći i manji, multi i monomedijski spektakli. Prigodnih akademija po školama i općinama, te višim obrazovnim, kulturnim i drugim državnim ustanovama, ne zna se broja. A tek se o spomenicima žučno raspravlja i još će se puno toga reći, napisati i čuti.

Svaka čast onima koji su se **Tesle** sjetili kada to u Hrvatskoj i “regiji” nije bilo *trendy*. Svaka čast i onom nepreglednom moru internetskih web stranica, koje uglavnom koriste **Teslu** za propagiranje svoje naoko benigne *new age* ideologije, u kojoj je svaka godina **Teslina**. Ali linkovi na stranice s programima konferencija o **Tesli** u 2006. godini mjere se na stotine, a kakav sadržaj one nude?

U GODINI LIČKOG ZMAJA

Naravno, “Godina **Tesle**” nije hrvatski izum. Nju je, u skladu sa svojim urednim planiranjem, najavio i proglasio **UNESCO**, pridružila se Vlada [tada još uvijek] Srbije i Crne Gore, strukture vlasti Republike Srpske u BiH... A Memorijalno društvo **Tesla** iz New Yorka, zajedno sa sličnim australskim kolegama [Tesla Memorial Society of New York & Tesla Forum from Australia] učinili su zajednički korak dalje: predložili su da **UN** znanstvenikov rođendan, 10. jula, proglasi svjetskim danom **Nikole Tesle**.

“Srpski” **Tesla** puno je bolje umrežen od “hrvatskog”. Barem je sada tako. Promotivni *site* Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa www.nikolatesla.hr samo mjesec dana do dana D sadržavao je samo podatke o nagrađenima za oblikovanje logotipa, web stranice i slogana [zbilja genijalnog: “**Nikola Tesla** – 150 godina genija”]. Istovremeno, spomenuto njujorško društvo, koje vode izvršni sekretar **Nicholas Kosanovich** [tako piše na web stranici] i generalni sekretar dr. **Ljubo Vujović**, a osnovano je 1979. g., već 27 godina promiče “znanost, progres, bratstvo među svim narodima i religijama diljem svijeta”. Tako što upućuje na knjige koje “šire istinu” o srpskoj i crnogorskoj historiji, kosovskoj bitci itd. i sl.

Taj i takav *site*, naravno, pozdravio je uključivanje hrvatske države u slavljenje **Teslina** kulta. Naročito im se sviđa obnova rodne kuće u Smiljanu, pravoslavne crkvice kraj nje, u kojoj je službovao **Nikolin** otac, pravoslavni svećenik **Milutin**, te cijela ideja razminiranog spomen-sela.

Još više pozitivne ljubomore iskazano je na internetskoj stranici beogradske medijske kuće B92. “Projekat Smiljan”, kukaju Beograđani, vrijedan je 5,7 milijuna eura, a njime je regulirana i 40-godišnja koncesija nad dobrom spc u Gospiću, ustupanje trećine prihoda od ulaznica budućeg spomen-područja pravoslavnoj crkvi, da se obnovi crkvice u Smiljanu i parohijski dom u Gospiću, sanira grobnica **Teslinih** roditelja na pravoslavnom groblju Jasikovac u Gospiću te financira razminiranje i uređenje Memorijalnog kompleksa. Naravno, potrebno je i postaviti dva spomenika [Smiljan/Zagreb], a za jedan od njih originalni otisak već je uzet u Beogradu.

Samo još da vrate **Teslinu** bistu pred gospićku gimnaziju, ime **Teslinu** trgu u Gospiću, imena školama i ulicama i trgovima, gdje su skinuta i zamijenjena, “pa da obrišu tragove ludila 90-ih”, fantaziraju Hrvatskoj skloni beogradski mediji. Naravno, istovremeno s divljenjem komšijama, slijedi kritika vlastitih institucija, jer da je Muzej **Nikole Tesle** u Beogradu, čiji arhiv je, usput, uvršten u **UNESCO**-ov projekt *Memory of the World*, u jadnom stanju i muči ga besparica. Ne mari što i oni zadnjih godina izdaju knjige tipa *Ordenje iz zaostavštine Nikole Tesle* i sl.

PRETVORBA I PRIVATIZACIJA

Vratimo li se “hrvatskoj” perspektivi, sve izgleda malo drugačije: otkada je državna delegacija, na čelu s premijerom **Sanaderom**, obišla rodnu kuću u ličkom Smiljanu i dala znak za stahanovsko udarništvo, potrebno da se do 10. srpnja obave zacrtani radovi, entuzijazam se ogleda samo na novim fasadama rodne kuće i seoske crkve. Županijske ličke i gradske gospičke vlasti uredno obilaze radove na lokaciji i počinju pripremati odstupnicu za njihovo, eventualno, kašnjenje...

Igor Galo, poznat u nekadašnjoj Jugoslaviji kao glumac, a u postjugoslavenskoj Hrvatskoj kao aktivist pulske nevladine organizacije **НОМО**, koja se sredinom 90-ih najviše bavila pomaganjem stanovništvu preostalom iza “oslobodilačke akcije” hrvatske vojske *Oluja*, u svom članku o novom “entuzijazmu” i instant-biznisu koji se planira oko **Teslina** rodnog kraja, objavljenom u listu srpske manjine u Hrvatskoj *Prosvjeta*, iznosi čak i sumnju u stvarnu zaostalost mina iz ratnih vremena u poljima oko Smiljana, kojima je on išao i kada ništa nije bilo označeno. On sumnja da će nerazmjeran novac za razminiranje, sa ili bez navodnika, otići u nečiji privatni džep.

Predstavnike manjinske srpske zajednice vrijeđa što ih nitko ne zove, kada se na terenu raspravlja i odlučuje o mjerama oko **Tesline** rodne kuće i uređenja spomen-područja. No, sudeći po politici koju i inače vode, ne izgleda da bi njihove ideje bile bitno drugačije od onih **HDZ**-ovske vlasti, s kojom su, uostalom, na državnom nivou u koaliciji. A to su: žarulju u svaku crkvu, pa u svaku općinu, pa tek onda, eventualno, u stanove srpskih radnika i seljaka, koji još muku muče s elektrifikacijom na način hrvatskog 21. stoljeća. Uostalom, i manjinsko izdavaštvo Srba u Hrvatskoj, smješteno u Zagrebu, našlo je za shodno objaviti knjigu baš o **Teslinu** ocu, pravoslavnom svešteniku **Milutinu**.

Drugačije rečeno, pomoću metafora iz **Teslina** radnog okružja: sve je to ista *istosmjerna* državotvorna struja, srpska i hrvatska. Jedni “prave” državu, drugi svoju manjinu u njoj. Obrasci i strast su pri tome vrlo slični. Pluralizam *izmjeničnih* struja tu još nema mjesta. Samo što vrijeme ne čeka da se neki [nemogući] procesi završe, već neumoljivo ide dalje. Svi ćemo mi u **EU** i **NATO**, prošli prije toga rituale izmirenja ili ne, svejedno.

TREBA LI BITI TESLA DA BI SE U HRVATSKOJ MOGLO BITI SRBINOM?

Treba li onda rehabilitirati **Nikolu Teslu** i kako i tko? Tko ga je to učinio nepodobnim? On nije bio političar koji se u jednom trenutku politički osuđuje, pa onda u drugom eventualno i rehabilitira. Nije bio niti žrtva neke lokalne duhovne, znanstvene ili neke druge inkvizicije, nekog posebnog nad- ili podpolitičkoga ideološkog progona, koji bi bio povezan s njegovim znanstvenim radom ili otkrićima, pa da bi ga trebalo profesionalno rehabilitirati. **Tesla** je, dakle, u Hrvatskoj 90-ih stradao “usput”, kao obična, gotovo anonimna, kolateralna žrtva “čišćenja” od svega srpskog: u prošlosti, sadašnjosti i budućnosti.

Pa, otkud onda obnova interesa za njegov lik i djelo? Još kada je tzv. etničko čišćenje Hrvatske, sredinom 90-ih, bilo na svome vrhuncu, hrvatsko-njemački teoretičar **Boris Buden** zaključio je da će Hrvati, kada istjeraju i posljednjeg Srbina iz “svoje” zemlje, nakon toga praviti novog Srbina iz blata. A tko je zato pogodniji od **Tesle**, toga velikog Srbina, čiju veličinu možemo pisati malim slovom?

Pa i to je vrijeme stiglo: sve to hrvatsko-srpsko natezanje oko **Tesle**, koje se, sasvim slučajno, poklapa sa svjetski obilježenom obljetnicom njegova rođenja, iritantan je dio rituala “normalizacije”, koji zaslužuje pomnije ispitivanje, a čiji je **Tesla** trenutačno idealni simptom. Tu nikakve “rehabilitacije” nema, zato što je taj institut uvijek neko službeno priznanje da je režim koji je olako upražnjavao zločine – kriv. A na Balkanu nema kajanja, barem ne bez fige u džepu i bez rezervne “izlazne strategije”. Koja tvrdi da bi sve u 90-ima učinjeno učinila opet. I to na svim “stranama”.

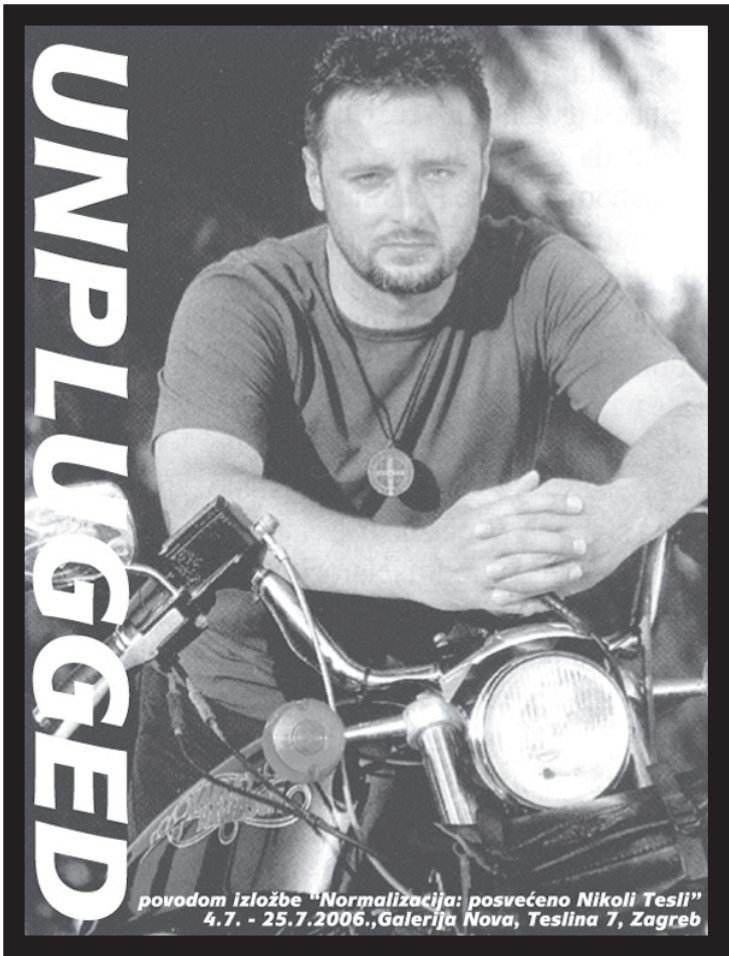
Zato su i u **Teslinom** slučaju u igri već otrcane strategije “nacionalističke internacionale”: navodno otvaranje, kao konačno zatvaranje u, međusobno prepoznate i priznate, novokomponirane “nacionalne” narrative, “sjećanje kao zaboravljanje” što smo si radili 90-ih godina. Ne na kraju i normalizacija, kao alibi strategija za [unutar-nacionalni i među-nacionalni] oprost od odgovornosti i krivnje u vremenima kada “nismo bili normalni”. I prilika za nova savezništva onih uvijek “normalnih”, protiv svih koji odbijaju i ne žele se “normalizirati”: ***Tesla**, **Srbine**, **Hrvatska je uz tebe!***

TESLA ERICSSON

Izlaz od političke vrtnje u postjugoslavenskom nacionalističkom krugu, pa i prigodom političke [zlo]upotrebe **Teslina** lika i djela, možda i ne treba posebno tražiti. Apstraktna anti-nacionalistička pozicija, koju neki pokušavaju održati desetljećima, vidimo da “nacionalizmu” uglavnom ne smeta. Politička provokativnost dolazi s druge, zaobilazne strane: onda kada naciju/nacije ne razmatramo odvojeno od globalnog kapitalizma, u kojemu živimo u navodno permanentnom proljeću [malih] naroda. A koje bi se odavno ofucalo da ga [prividno paradoksalno] ne hrane aparati međunarodnog kapitala. I dok mi, pod tepihom ili nasred sobe, prešućivanjem ili vriskom, prebrojavamo **Teslina** krvna zrnca, njegovu širu i užu familiju, utjecaj etnosa na njegove izume [nešto poput varijacije na temu “spol i temperament u tri primitivna društva”], dok važemo promidžbenu vrijednost znanstvenika i njegovih starih/novih spomenika za državotvorne projekte vlastite male veličine, njegovo ime skidaju s pročelja zgrada tvornica i znanstvenih institucija, ne samo u post-Jugoslaviji, već i diljem nekada socijalističkog svijeta [samo u Pragu postojala su 2-3 pogona s **Teslinim** imenom].

Pisac ovih redova već godinama na zagrebačkoj Trešnjevci gleda u velika bijela slova kojima na nekadašnjoj *Tvornici Nikola Tesla* sada piše: *Ericsson*. Web stranica korporacije grupe *Ericsson* uredno obavještava zainteresirane kako uz **Teslu** i ovaj drugi velikan, poznati švedski trgovački poduzetnik iz 19. stoljeća, vlasnik male telegrafske radionice iz koje se razvio međunarodni koncern, ovih dana ima 160-godišnjicu rođenja. Ono što nije uspio **Teslin** suvremenik, zločesti američki znanstvenik-trgovac patentima, konkurent **Thomas Alva Edison**, uspio je [posmrtno] dobroćudni švedski poduzetnik: **Teslino** ime skinuto je sa zagrebačkih industrijskih zgrada, bez ikakve povrede prava - ljudskih, rasnih, nacionalnih, klasnih i rodnih. Dapače, bez povrede vladajuće poslovne etike [kojoj svi težimo]. Zato logo *Ericssona* predlažem za alternativni spomenik **Nikoli Tesli**. ★

Pisac ovih redova već godinama na zagrebačkoj Trešnjevci gleda u velika bijela slova kojima na nekadašnjoj
Tvornici Nikola Tesla** sada piše: **Ericsson**. Teslino ime skinuto je sa zagrebačkih industrijskih zgrada, bez ikakve povrede prava - ljudskih, rasnih, nacionalnih, klasnih i rodnih. Dapače, bez povrede vladajuće poslovne etike [kojoj svi težimo]. Zato logo *Ericssona* predlažem za alternativni spomenik **Nikoli Tesli

ŽELJKO BADURINA
Rođen 1966, živi i radi u Zagrebu, umjetnik.

“Unplugged”

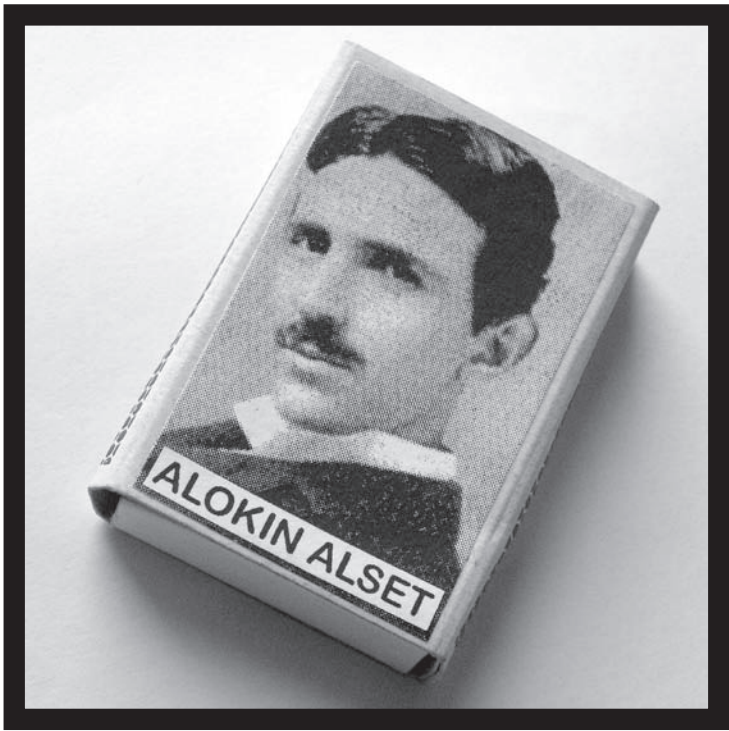
ISAK BERBIČ
Rođen 1983, živi i radu u Chicagu, umjetnik.

“Nikola Tesla 1856 - 2006”
Na web adresi www.isakberbic.com/tesla možete downloadirati slike za mobitel na temu Tesla.

DARKO FRITZ
Rođen 1966, živi i radi u Amsterdamu, Korčuli i Zagrebu, umjetnik.

“Tesla: prijedlog”

MILAN BRKIČ
Rođen 1954, živi i radi u Splitu, umjetnik.

“ALOKIN ALSET”

BEN CAIN & TINA GVEROVIČ
Rođeni 1975, žive i rade u Zagrebu, Dubrovniku i Londonu, umjetnici.

DINO BIČANIČ
Rođen 1980, živi u Hvaru, apsolvant Umjetničke akademije u Splitu.

“Bez naslova”

NEMANJA CVIJANOVIČ
Rođen 1972, živi i radi u Rijeci, umjetnik.

“Tesla Revival Live in Croatia 2006”
plakat koji poziva na koncert heavy metal grupe “Tesla” prigodom postavljanja spomenika N. Tesli. Plakat osim *heavy-metal* stilskih obilježja grupe “Tesla” sadrži i hrvatske folklorne pop komponente. Na plakatu neće biti niti jedan element koji bi podsjećao na izumitelja Teslu. ★

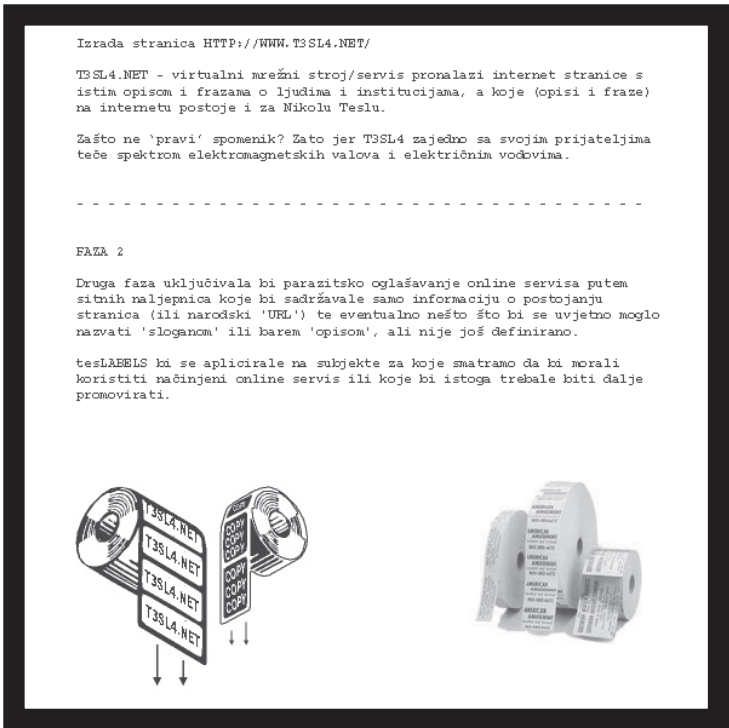
MLADEN DOMAZET
Rođen 1978, živi i radi u Zagrebu, BA Phys/Phil.

“Nacrt prijedloga”

MARIJAN CRTALIČ
Rođen 1968, živi i radi u Zagrebu i Sisku, umjetnik.

“Komunikacijske igre”
Predlažem uspostavu audio-video linka između Zagreba i Beograda. Prijedlog bi se realizirao u javnom gradskom prostoru, gdje bi postavljen display na kojem bi se izravno emitirala situacija nekog javnog prostora u Beogradu i obrnuto. Na marginama elektronske slike nalazili bi se podaci vezani za socijalnu, političku i kulturnu situaciju pojedine zemlje: podaci o nezaposlenosti, korupciji, klimi, kulturnim događanjima... ★

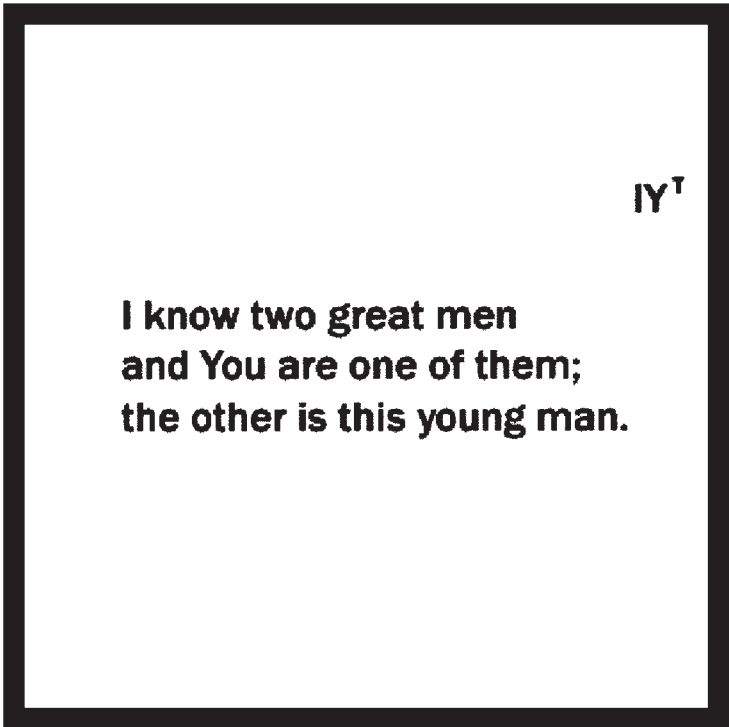

DAMIR GAMULIN & MARCELL MARS

Rođen 1974, živi i radi u Zagrebu, dizajner.
Rođen 1972, živi i radi u Zagrebu, piciginer.

T3SL4.NET / tesLABELS

Izrada internet stranica www.t3sl4.net i parazitsko oglašavanje.
T3SL4.NET - virtualni mrežni stroj/servis pronalazi internet stranice s istim opisima i frazama o ljudima i institucijama koje se na internetu koriste i za opisivanje ličnosti i rada Nikole Tesle.
Druga faza uključuje parazitsko oglašavanje online servisa putem sitnih naljepnica koje bi sadržavale samo informaciju o postojanju stranica.
tesLABELS bi se aplicirale na mjestima na kojima bi bile dostupne subjektima za koje smatramo da bi mogli koristiti taj online servis i dalje ga promovirati. ★

MARKO GOLUB & IVANA MANCE

Rođen 1978, živi i radi u Zagrebu, likovni kritičar i novinar.
Rođena 1974, živi i radi u Zagrebu, povjesničarka umjetnosti i likovna kritičarka.

"I know two great men and You are one of them; the other is this young man" riječi su preporuke koje je Charles W. Batchelor uputio Thomasu Edisonu prilikom angažiranja mladog Tesle u Edisonovu poduzeću. Ostavi li se povijesni kontekst po strani, rečenicu, dakako, ni po čemu nije moguće atribuirati simboličkom kompleksu Teslinog lika i djela: interpelacija u drugom licu singulara može se odnositi na svakoga, dok je Tesla, impliciran trećim licem na koje se direktno referira, izmješten u prostor fiktivnog - pretpostavljen općenitom jezičnom pozicijom, bez ikakvih obilježja individualne, nacionalne, profesionalne ili neke druge komunitarne pripadnosti. Kao takva, rečenica je denotativno prazna retorička mogućnost: bez specifičnog, partikularnog sadržaja na koji referira, ona je zapravo više deferencijalna, nego li referencijalna: odgađa do daljnjeg svoje konačno značenje odnosno objektivaciju. No, upravo stoga, ona je savršeno univerzalna: u svojoj običnosti i jezgrovitosti, ona najavljuje napetu komunikacijsku situaciju koja anticipira mogući događaj idealnog susreta prvog, drugog i trećeg lica. Na njihovim mjestima može se naći bilo tko: ona ničim ne uvjetuje pristup, ne propisuje standarde izvrsnosti, ne traži specijalne karakteristike, ne obvezuje bilo kakvom pripadnošću. Ili točnije, bilo tko može se zateći na bilo kojem od predviđenih mjesta: kao iskaz velikodušnosti koji kruži u zajednici od troje, ona otvara prostor bezupitne, apsolutne dobrodošlice uoči dolaska drugih, kakvi god oni bili. U svojoj formi direktnog obraćanja odnosno odnošenja, ona, štoviše, posjeduje silovitost imperativa: kao subjekte, ona nas zatiče u određenom licu, iz kojeg izlazimo u susret preostalim dvama od kojih niti jedno nije moguće zaobići; ona nalaže, zapovijeda zajednicu od tri velika, ali jedno drugom radikalno druga, međusobno nesvodiva člana, otvarajući neminovno prostor antagonizmu i konkurenciji; u zajednici uspostavljenoj na drugosti umjesto na identitetu kolektivnog pripadanja, apsolutna, bezupitna velikodušnost stoga je nužnost naše vlastite subjektivacije. *"I know two great men and You are one of them; the other is this young man"* pokušaj je, dakle, da se Tesla simbolički uspostavi u događaju susreta s Drugim - bez potrebe za asimilacijom u koju god zajednicu, kao iskaz radikalne nesebičnosti subjekta u prvom licu - jednine ili množine, svejedno. ★

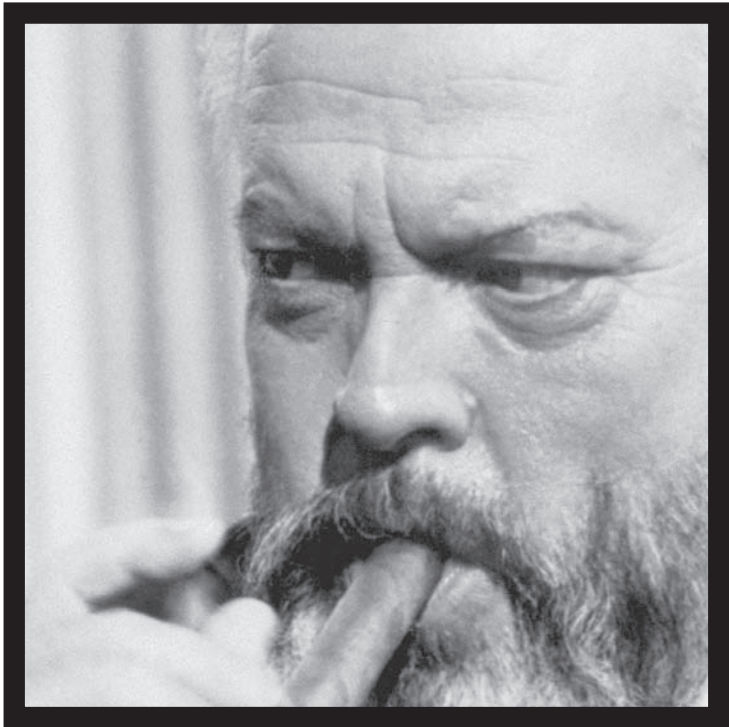

MARO GRBIČ

Rođen 1961, živi i radi u Zagrebu, slobodno zanimanje.

“Dvojaki spomenik”

Anti-spomenik Nikoli Tesli
Pod geslom: pukotine u svijesti, iznenadna smrt
Minirani kip Frana Kršinića iz Gospića - dvojaki spomenik. ★

NICOLE HEWITT

Rođena 1965, živi i radi u Londonu i Zagrebu, filmska umjetnica.

TESLA / WELLES

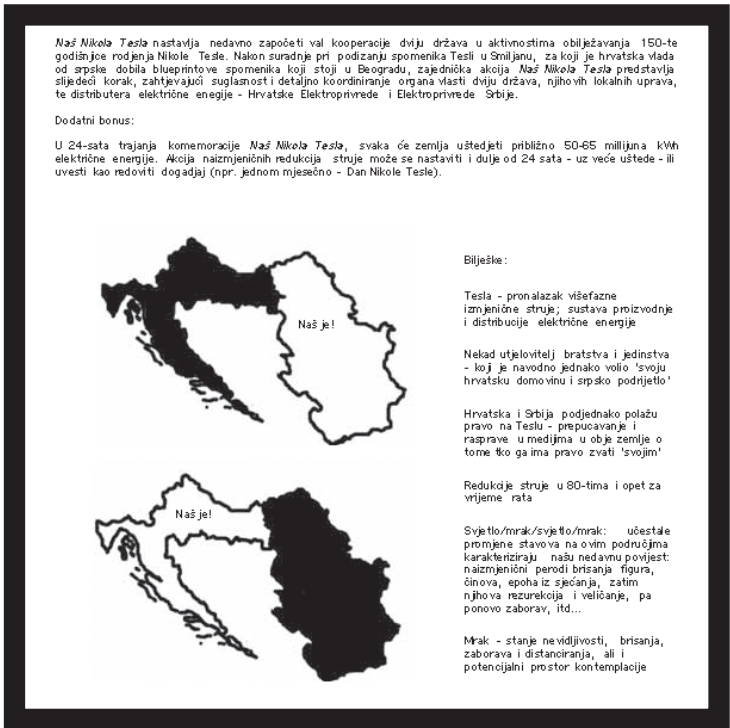
Povijest je tekst koji se izlaže u trećem licu i u prošlom svršenom vremenu. U hrvatskom jeziku je povijest često pripovijedana u sadašnjem nesvršenom vremenu.
To je ujedno i vrijeme koje se koristi za didaskalije i scenarije.
Likovi dolaze, čine i odlaze.

1980. godine u produkciji *Jadran Filma* ili *Zagreb Filma*, Krsto Papić snimao je film o Nikoli Tesli, Edisona je glumio Orson Welles, a Teslu je igrao neki domaći glumac.
Ili je Edisona glumio Dennis Patrick, Teslu Petar Božović, a J.P. Morgana Orson Welles. U ekipi je bila i moja mama kao 'dialogue coach', ja sam imala 15 godina i našla sam se nekoliko puta na snimanju.
Jedno snimanje odvijalo se u Puli ili Rijeci, u interijeru gradske knjižnice, možda vijećnice. Snimala se scena u kojoj lik kojeg tumači Welles izgovara određeni tekst... Welles nije mogao zapamtiti tekst, snimanje se ponavljalo u nedogled.
Netko je napisao tekst i držao ga rukama u zraku, Welles je čitao tekst. Nekome je dano u zadatak da napiše tekst. To je vjerojatno bila žena, 'continuity girl'. Tekst je držala rukama visoko u zraku iza i iznad kamere. Glumac koji je igrao Teslu bio je ogorčen jer sva pažnja ekipe i medija bila je usredotočena na Wellesa, koji nije mogao zapamtiti ni vlastiti tekst.

Ako prebacim gore naveden tekst u prezent, dobivam scenarij po kojem bih snimala film o snimanju filma o Tesli.

Snimanje se odvija u Puli ili u Rijeci.
Interijer - gradska knjižnica ili vijećnica.
Snima se scena u kojoj lik kojeg tumači Welles izgovara određeni tekst.
Welles ne može zapamtiti tekst.
Ponavlja se u nedogled.
Muška osoba napiše tekst i drži ga u rukama u zraku.
Welles čita tekst.
Osobi je dano u zadatak da ispiše tekst.
Ženska osoba drži tekst visoko u rukama.
Glumac koji igra Teslu ogorčen je.
Pažnja je usredotočena na Wellesa.

Welles ne može zapamtiti tekst. ★

VLATKA HORVAT

Rođena 1974, živi i radi u New Yorku, umjetnica

“Naš Nikola Tesla”

Memorijal *Naš Nikola Tesla* obilježava se masovnim redukcijama struje koje nastupaju naizmjenično u Hrvatskoj i Srbiji, u 15-minutnim intervalima. ★

KAŽIMIR HRASTE

Rođen 1954, živi i radi u Splitu, umjetnik

“Tesla”

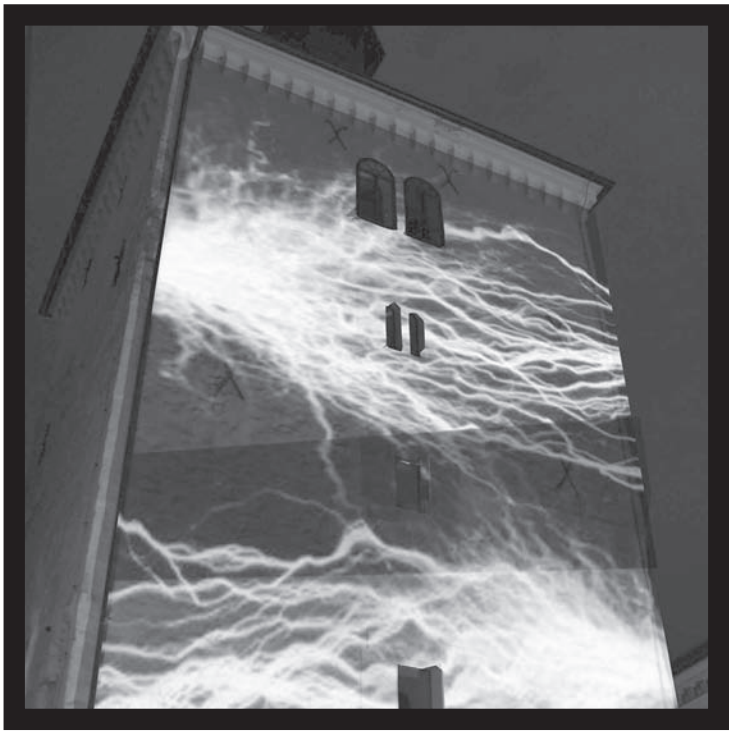

ANA HUŠMAN

Rođena 1977, živi i radi u Zagrebu, umjetnica.

“O Lici i Tesli i baki”, 2006.

Moja baka Manda živi u Lici u selu nedaleko Smiljana gdje se nalazi Teslina kuća. Ona živi sama u selu u kojem je ostalo još svega nekoliko starih žena od kojih je ona najstarija, sada je napunila 91 godinu.
Željela bih razgovarati sa starim ljudima u Smiljanju i okolnim selima koji se još uvijek sjećaju tog vremena. Neka od pitanja koja bih im postavila bila bi:
- Jesu li i prije dolaska struje znali nešto to o Tesli i kako su zamišljali struju?
- Kako su izgledale kuće e u doba kada je Tesla živio u Lici?
- Što im znači to što žive u “Teslinom susjedstvu”?
- Što misle kako bi trebao izgledati Teslin spomenik?
- Što misle o ideji bežičnog prijenosa energije? ★

SANJA IVEKOVIĆ

Rođena 1949, živi i radi u Zagrebu, umjetnica.

U Zakonskoj odredbi o hrvatskom jeziku, o njegovoj čistoći i o pravopisu, kolovoz, 1941, a koju je potpisao poglavnik dr. Ante Pavelić, i supotpisali ministar nastave dr. Mile Budak i ministar dr. Milovan Zanić, kaže se u 2. članku ovo: *“Hrvatski je jezik javno dobro hrvatskog naroda, pa ga nitko ne smije izkrivljivati niti nagrditi. Stoga je zabranjeno u izgovoru i u pisanju upotrebljavati riječi, koje ne odgovaraju duhu hrvatskoga jezika, a u pravilu riječi tuđice, posuđene iz drugih, pa i sličnih jezika. Iznimno se mogu upotrebljavati riječi koje su već zadobile posebno značenje, te se mogu samo teško ili nikako nadomjestiti domaćim riječima.”* “Antispomenik” koji predlažem je nastao 1997. [1998?] u vrijeme kada je nacionalistički diskurs u Hrvatskoj bio snažno promoviran od tadašnje vlasti, a jedan od njegovih “simptoma” je bila pojava novih-starih riječi [kao što je BRZOGLAS]. Nikola Tesla [po nacionalnosti Srbin!] je tada bio nepopularna ličnost, ali kako je upravo on zaslužan za napredak mobilne telefonije, predlažem da se ovaj “anti-spomenik” danas “prihvaćenom” svjetskom znanstveniku sačuva za buduće generacije. ★

IKA PERAIČ

Rođena 1981, živi i radi u Zagrebu, akademska kiparica.

Tesla's Lab

Video *Tesla's Lab* zamišljen je kao prijenosni spomenik, vrsta nametnika, koji traži svoj oblik i tvarnost u već postojećim urbanim strukturama. Pronalazi površine i oblike na koje će biti projiciran i koje će preuzeti bar na neko vrijeme kako bi njegova prisutnost bila što stvarnija i uvjerljivija. Tako kula Lotrščak ili bilo koja druga zgrada na neko vrijeme postaje Wardencliffski toranj po kojem bride jeziči elektriciteta. Te površine postaju zapremnine sadržaja videa, mjesto rekonstrukcije i uskravanja **Teslinog** laboratorija, jednog dijela njegovog života koji je proveo daleko od očiju ovog podneblja iz kojeg je potekao. Video je pokušaj simulacije jedne predodžbe, pretpostavke preko vizualnog materijala, dokumentacije, isječaka iz **Teslinog** života i njegovog rada. Suradnik u realizaciji: **Mladen Josipović** ★

JURAJ KARAKAŠ

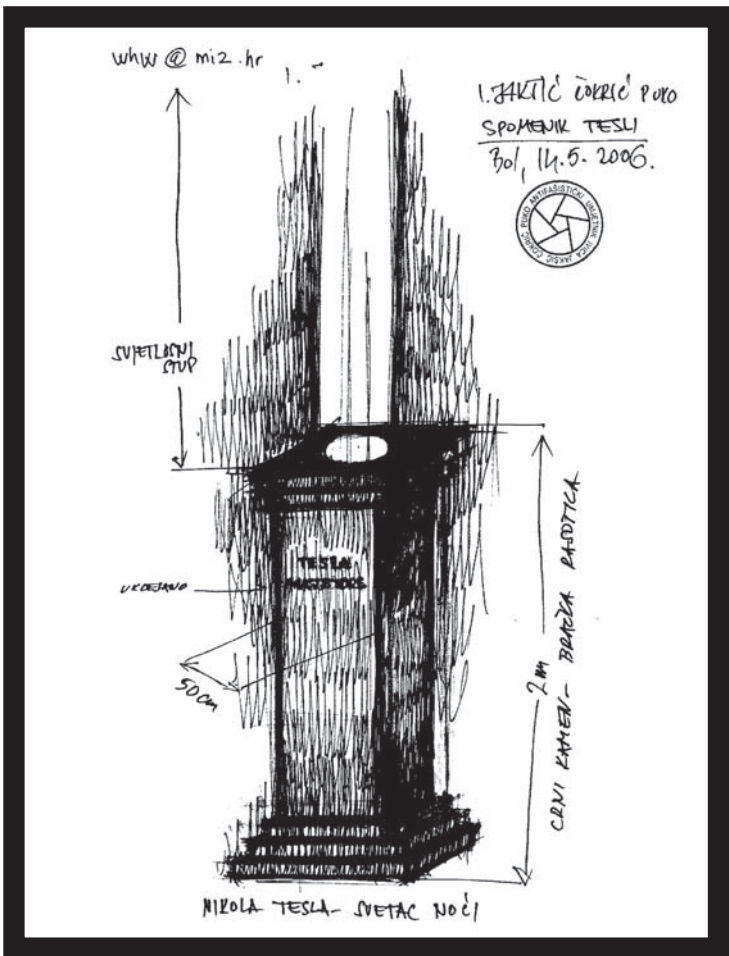
Rođen 1965, živi i radi u Zagrebu, umjetnik.

ANTI-MEMORIJALNI CENTAR Nikoli Tesli

Rođen sam u selu Trnovac koje graniči sa selom Smiljan u kojem je rođen **Nikola Tesla**. U Trnovcu imam vikendicu u koju redovito odlazim, uživajući u prekrasnoj prirodi itd. Uz stambenu zgradu imam i gospodarski objekt tj. bivšu štalu koja se nalazi na udaljenosti od oko 3 kilometra od rodne kuće **Nikole Tesle**. Tu zgradu predlažem za spomen objekt posvećen **Nikoli Tesli**. Inače godinama se bavim slikarstvom, a izložbe sam najčešće postavljao služeći se estetikom gustog postavljanja slika. Tapetirao sam zidove galerija sjećajući se efekta oslikanih crkvi, socrealističnih memorijalnih centara itd. Na mojim slikama se gotovo redovito pojavljuje glavni junak. On je metafora umjetnika, znanstvenika, političara, a provlaćim ga kroz svakodnevne, mitske, alegorijske situacije itd. Predloženu zgradu tj. štalu bih oslikao iznutra i izvana. Štala ima višestruka značenja za lokalnu zajednicu, a jedno od najvažnijih je ono religiozno [rođenje Isusa u štalici]. Realizacijom ovog anti-spomenika otvorila bi se mogućnost ekumenističkog aktivističkog djelovanja, koje u lokalnoj zajednici još nije zaživjelo. Možda bi povratak u štalu mogao pomiriti posvađane sljedbenike zajedničkog bogočovjeka rođenog u štalici. Zgodna analogija je s umjetnošću u štali jer u muzeju nije bilo mjesta za nju. Pri postavu bih se koristio iskustvima **Raymonda Pettibona**, **Jonathana Meesea**... kod nas **Mladena Stilinovića** [instalacija u radničkoj baraci]. U slučaju anti–spomen centra **Nikoli Tesli** moj junak bi bio znanstvenik, čudak, vjernik, homoseksualac, stranac, umjetnik, ateist, prorok ...

SVI SMO MI NIKOLA TESLA

Prostor na kojem smo se rodili **Tesla** i ja bremenit je bizarnim, krvavim i često nadrealnim događajima u daljoj i bližoj prošlosti. Nadrealni elementi kojima se služim u ilustriranju junakovih doživljaja su primjereni i **Teslinom** životu, današnjoj političkoj situaciji u Hrvatskoj kao i položaju Umjetnosti u našem društvu. Za ovaj prijedlog anti-memorijalnog centra osoba samog **Nikole Tesle** i nije najvažnija. Kao i za miniranje spomenika 1991, tako ni za današnje obilježavanje 150. obljetnice rođenja, sama osoba **Nikole Tesle** je sporedna i gotovo nevažna. **Teslom** se služilo i danas se služi pri slanju poruke drugima. Sjećajući se **Beuysova** stava da je svaki čovjek umjetnik, zaključujem da smo svi mi Umjetnici, Znanstvenici, **Tesle**, Ljudi i posvećujem ovaj anti – spomenik svakom čovjeku. ★

IVICA JAKŠIĆ PUKO

Rođen 1955, živi i radi u Bolu, antifašistički umjetnik.

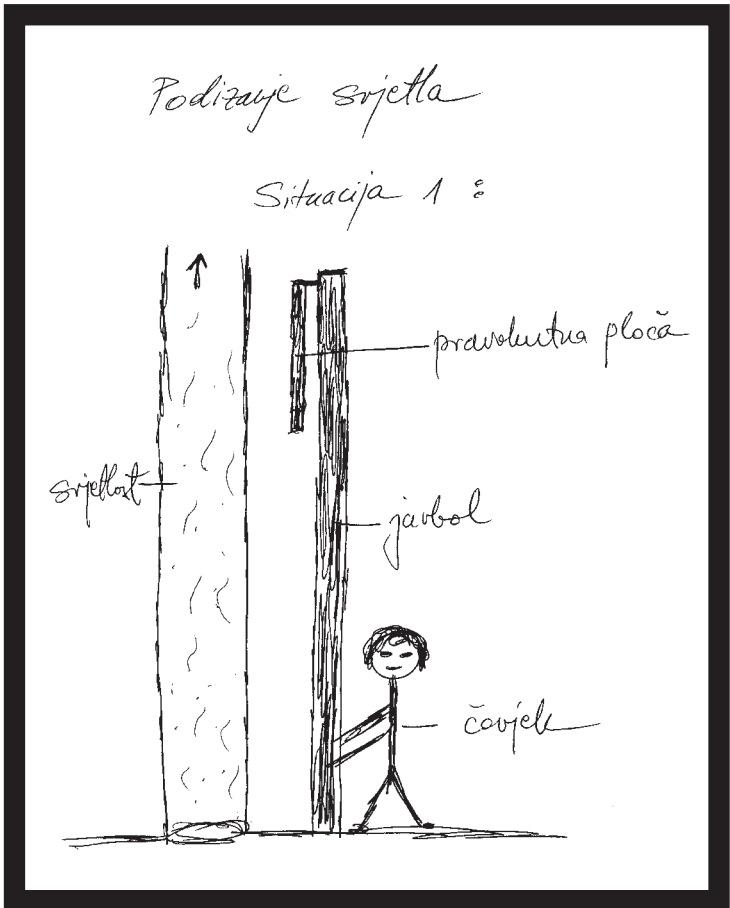
GORDAN KARABOGDAN

Rođen 1980, živi i radi u Zagrebu, umjetnik.

“Vježba iz povijesnog revizionizma

- kako odstraniti osobu iz kolektivne memorije”

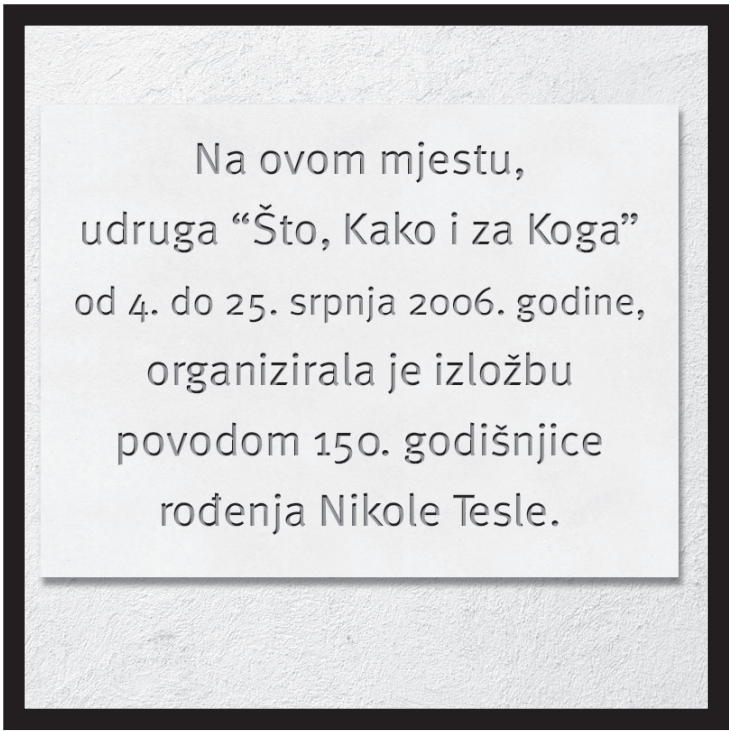
Prijedlog je ostvariv kao otvoreni poziv na teoretsku razradu i projektno planiranje zadatka iz naslova, uzimajući u obzir aspekte koji bi omogućili provođenje tako izgrađenog projekta u stvarnosti. Prezentacija prijedloga uključuje odabir bibliografskih čestica s namjerom upoznavanja posjetitelja s problematikom i poticanja na samostalno istraživanje vezano za pitanja društvene pozadine revizionističkih fenomena, uvjetovanosti ekstremističkih svjetonazora i primjerima njihovog provođenja u povijesti. Bitan dio planiranja projekta bilo bi detektiranje kritičnih situacija koje u teoriji dovode do autoritativnog čina brisanja osobe te definiranje s kojih instanca je u pravnom smislu moguće donositi politički autoritativne odluke u okviru suvremenih državnih uređenja. Sociološke teorije rekonstrukcije povijesti ukazale bi na eventualne razloge, posljedice i učinkovitost u primjeni prijedloga koji bi u svom nacrtu također morao pretpostavljati postojeće sigurnosne mehanizme na društvenoj, političkoj i administrativnoj razini koji sprečavaju provođenje ovakvog autoritativnog čina, s ciljem pronalaženja modela koji bi uspješno nadilazili te mehanizme. Prijedlog želi adresirati promašaj u artikulaciji problema obilježavanja života i djela američko-srpsko-hrvatskog znanstvenika. Oba poziva za spomeničke prijedloge otupljuju i osiromašuju ne umjetničko u konkretnom slučaju, a fiksaciju nalaze u društveno angažiranom komentaru u okviru kulturne institucije. Realna nemoć pomirivanja spoznajnog i kompetencije u želji za izražavanjem prava na predlaganje spomeničkog rješenja odnosno “materijalizacije kolektivne memorije” u specifičnom slučaju **Nikole Tesle** u svojoj rezignaciji svjesno se okreće krajnjem osiromašenju, odabirom ekstremističkog prijedloga u kojem se ista memorija tretira odstranjivanjem i brisanjem kako ništa ne bi ostalo za materijalizaciju. Prijedlog se ostvaruje u vlastitoj depasiranosti – moralnoj, humanoj, znanstvenoj i umjetničkoj. ★

SINIŠA LABROVIĆ

Rođen 1965, živi i radi u Sinju, umjetnik.

“Podizanje svjetla”

NIKICA KLOBUČAR

Rođen 1977, živi i radi u Zagrebu, umjetnik

NAZIV: “Na ovom mjestu, udruga ‘Što, Kako i za Koga’, od 4. do 25. srpnja 2006. godine organizirala je izložbu povodom 150. godišnjice rođenja Nikole Tesle”

NAČIN POSTAVLJANJA: Spomen ploča bila bi postavljena na pročelje zgrade, na visini od 2m i smještena između dva galerijska prostora *Showroom* i *White Cube*.

DIMENZIJE: 50 cm dužina
40 cm širina
3 cm debljina

VRSTA PLOČE: Bijeli mramor, Bianco Sivec

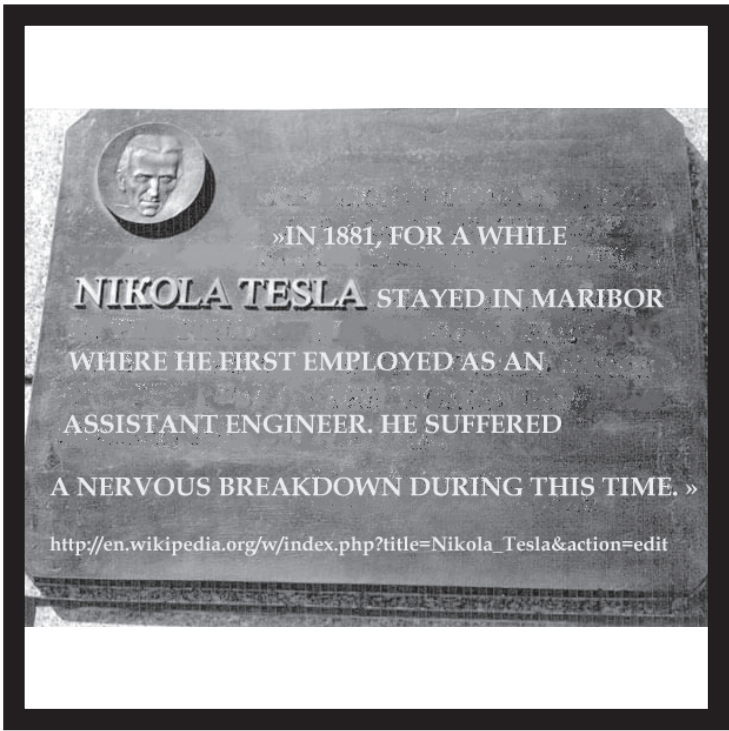
PROIZVOĐAČ: Stipe Lucić, Sveta Nedjelja, Industrijska 5
www.stipe-lucic.com

KONCEPT: U sklopu poziva za prijedlog antispuomenika Nikoli Tesli, namjera je postaviti spomen ploču umjetničkoj inicijativi koja, uz eksponiranje lika i djela Nikole Tesle, definira svoju poziciju nasuprot službene kulturne politike.

Podignuta spomen ploča referirala bi na izložbu, autore, datum izložbe i povod organiziranja izložbe.

Spomenik ima funkciju predstavljanja i realizira se kao simbol, znak koji ovisi o interpretaciji i manipulaciji. Nasuprot spomeniku, spomen ploča referira na događaj te je vezana uz činjenice, faktografiju i realizira se kao forma kojoj izostaje umjetničko oblikovanje. Podizanje spomen ploče, ukoliko Gradski ured odobri ovaj prijedlog, samo bi podcrtao i potvrdio poziciju i inicijativu koju promovira koncept izložbe “Normalizacija, posvećeno Nikoli Tesli”.

Koncept izložbe postavlja se kao komentar i korektiv spram mehanizama političke reprezentacije. U tom smislu ovaj prijedlog ne odgovara na zadatak koncepta. Osnovna namjera ove akcije je priložiti prijedlog za podizanje spomen ploče Gradskom uredu za prostorno uređenje, zaštitu okoliša, izgradnju Grada, graditeljstvo, komunalne poslove i promet; odjelu za komunalne poslove i uređenje grada, koja bi trajno ostala na pročelju galerije Nova. ★

TANJA LAŽETIČ

Rođena 1967, živi i radi u Ljubljani, umjetnica.

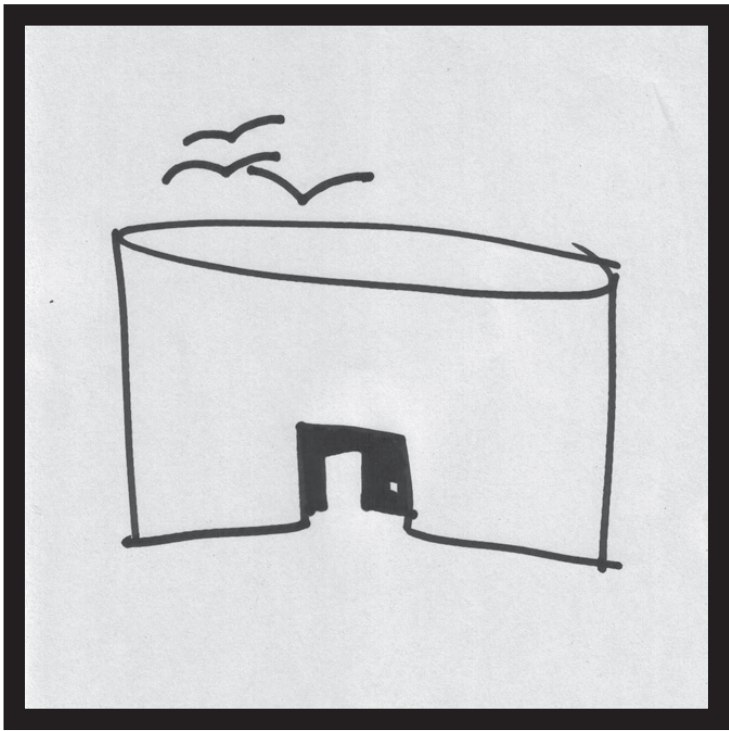
“Spomenik Nikoli Tesli - Maribor”

“Poziv za anti-spomenik Nikoli Tesli”? Kaj naj bi to pomenilo? Če govorimo o spomeniku, pomeni, da naj bi se nečesa spomnili, ampak kaj naj bi bil potem “anti-spomnik”? Ali naj bi se spominjali ali pozabili? Kaj se meni zdi vredno ne-pozabiti? Zelo veliko zanimivih stvari, med drugim tudi, da se je Nikola Tesla rodil in tudi odrasčal v teh krajih, živel pa je tam kjer je lahko delal. In ni se vrnil.

Prav zato mi je bilo zanimivo, ko sem na straneh Wikipedije odkrila, da je kratek čas živel tudi v Mariboru. Zato predlagam da bi na železniški postaji v Mariboru, kot spomin in “opozorilo” postavili spominsko tablo na kateri bi pisalo:

“For a while he stayed in Maribor, where he was first employed as an assistant engineer. He suffered a nervous breakdown during this time.” ★

IZVOR: http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Nikola_Tesla&action=edit

DEJAN KLJUN/DVAZGLOBA

Rođen 1979, živi i radi u Zagrebu, kipar.

1. PRIJEDLOG: “Ja-to” hranilište ptica

OPIS RADA: Hranilište ptica.

Hranilište je u obliku valjka.

DIMENZIJE: visina 3,5 m, promjer 9 m

MATERIJAL: lijevani beton. Ploča je od armirane plastike. Prozirno.

Ulazna i izlazna vrata nasuprot jedna drugima, istok-zapad orijentacija.

Zrnje se donosi svaki dan, svi koji žele [djeca, umirovljenici, znanstvenici].

Ptice slijeću, i svojom težinom kao i snagom kljućanja zrna proizvode signal koji vodi k Marsu.

OBRAZLOŽENJE RADA: Teslina ljubav prema pticama, podcrtava njegovu potrebu za “komuniciranjem” s nespontanijim i nevinijim bićima od onih koji su ga u to vrijeme okruživala.

Jednako čistu komunikaciju postizao je u laboratoriju u Colorado Springsu 1899. komunicirajući s Marsom.

2. PRIJEDLOG: “VODENA MUNJA”

OPIS RADA: Betonski odljev muškog lika [koji predstavlja Teslu] u poluležećem stavu [slično stavu koji zauzimaju figure poluležećeg Bude]

U smjeru njegovog pogleda u moru se nalazi instalacija:

Brodić [u obliku kakvom se rade papirnatih brodići].

Brodić je od plastike, fiksiran je sidrom [poput bove]

DIMENZIJE: što veće.

OBRAZLOŽENJE RADA: More diše. Tesla se igra. ★

BORIS LJUBIČIČ

Rođen 1945, živi i radi u Zagrebu, dizajner.

DAVID MALJKOVIČ

Rođen 1973, živi i radi u Zagrebu, umjetnik.

“Nevidljivi spomenik”

[Vojin Bakić: *Spomenik pobjede u Kamenskom, 1958-68*]

IGOR MANDIČ

Rođen 1939, živi i radi u Zagrebu, publicist.

Za “javni, simbolički čin” predlažem korištenje sintagme TESLINA GALAKSIJA.⁰¹

★

⁰¹ | vidi: Igor Mandić: *Šok sadašnjosti. Pristup medijskoj kulturi* [Zagreb 1979]

VLADO MARTEK

Rođen 1951, živi i radi u Zagrebu, umjetnik

MILEUSNIČ · SERDAREVIČ

Dragan Mileusnić [1967] i Željko Serdarević [1965] su ortaci od 2003, žive i rade u Zagrebu i Zrenjaninu, dizajneri.

60°53' S 101°54' I

U noći 30. lipnja 1908. snažna eksplozija potresla je Tunguziju i srušila sa zemljom 40.000 stabala na području promjera 8 kilometara. Procjenjuje se da je učinak eksplozije bio jednak onome 15 megatona TNT-a, oko tisuću puta snažniji od atomske bombe bačene na Hirošimu. Strujanje zraka proizvedeno eksplozijom bilo je toliko jako da je 650 kilometara od epicentra gotovo izbacilo iz tračnica transsibirsku željeznicu. Stoljeće istraživanja ovog fenomena nije proizvelo nalaze koji bi potvrdili teoriju o padu meteora ili kometa, stoga je suvremena znanost prisiljena objašnjavati eksploziju “antimaterijskim projektilom iz svemira” odnosno padom minijaturne crne rupe ili asteroida sačinjenog od “zrcalne tvari” na Zemlju.

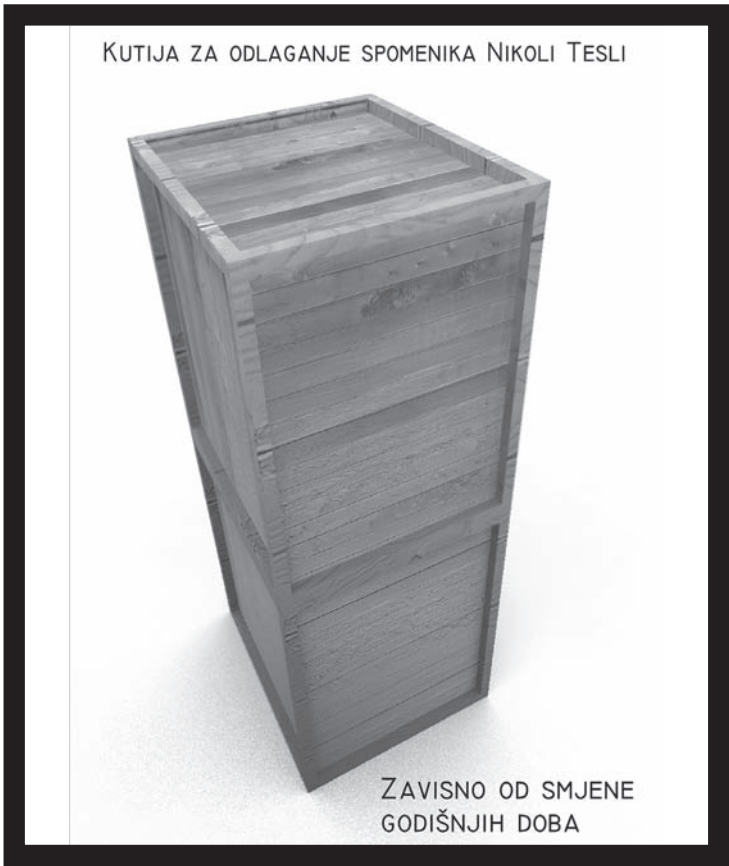
Zabilježeno je, međutim, da je te noći Nikola Tesla sa svog tornja u Long Islandu uputio prema Arktiku energetska zraku goleme moći, šaljući tako signal članovima američke ekspedicije koja se bila uputila u osvajanje Sjevernog Pola. S velikom se pouzdanosti može tvrditi da je upravo njegova “zraka smrti” proizvela eksploziju u Tunguziji. Antimaterijski Mount Rushmore što ga je te noći izradio Tesla nadilazi svojim dimenzijama sve piramide, olimpijske stadione i spomeničku arhitekturu na svijetu zajedno — vjerojatno je to najveći pojedinačni trag ljudskog djelovanja na Zemlji. Za dovršavanje ovog *incidental-land-art* projekta i transformaciju poprišta neobjašnjivog fenomena u spomen-park bila bi dovoljna montaža ploče s imenom umjetnika: “Nikola Tesla, 1908.”.

Nasuprot ovakvom promišljanju, inicijativa za podizanje spomenika Tesli u Hrvatskoj konceptijski se nažalost nije odmaknula od početnog, spornog prijedloga izrade replike **Meštrovićeve** skulpture. Nema sumnje da je portretna skulptura spomenik kakvog je želio Tesla, što potvrđuje i telegram što ga je 1938. godine iz New Yorka uputio **Meštroviću** u Zagreb: “*Radi našeg potomstva i sveg slavenskog roda želim da poslije moje smrti ostane moja bista od čudnovate ruke Meštrovića. Lice mi je još glatko, oči bistre i nisam očelavio. Vaš obožavatelj Nikola Tesla.*” Ipak, čak i **Meštrovićeva** vrhunska realizacija djeluje nam danas inferiorno u odnosu na veličanstvenu pejzažnu arhitekturu što je u Tunguziji tri desetljeća ranije izradila **Teslina** vlastita čudnovata ruka. Stoga se na ovom mjestu zalažemo za to da ako se izrađuje replika, neka to bude replika **Teslinog** djela. Razminiravanje **Teslinog** kraja bilo je okosnica dosadašnjih aktivnosti obilježavanja 150-te godišnjice njegovog rođenja — vjerujemo da je pritom prikupljena dovoljna količina TNT-a da bi se na prikladnom terenu u blizini Smiljana dala s lakoćom izraditi manja replika tungušskog kratera. Surovi znak što bi ga detonacija ostavila na krajoliku služio bi prije svega kao spomenik zaboravu kojemu su prepušteni **Teslino** djelo i kraj iz kojega je potekao. Prijedlog se stoga čini prikladan i na razini toponima: Tunguzija u hrvatskom žargonu označava zabačeno mjesto u koje nitko ne zalazi. Mjesto poput Smiljana. ★

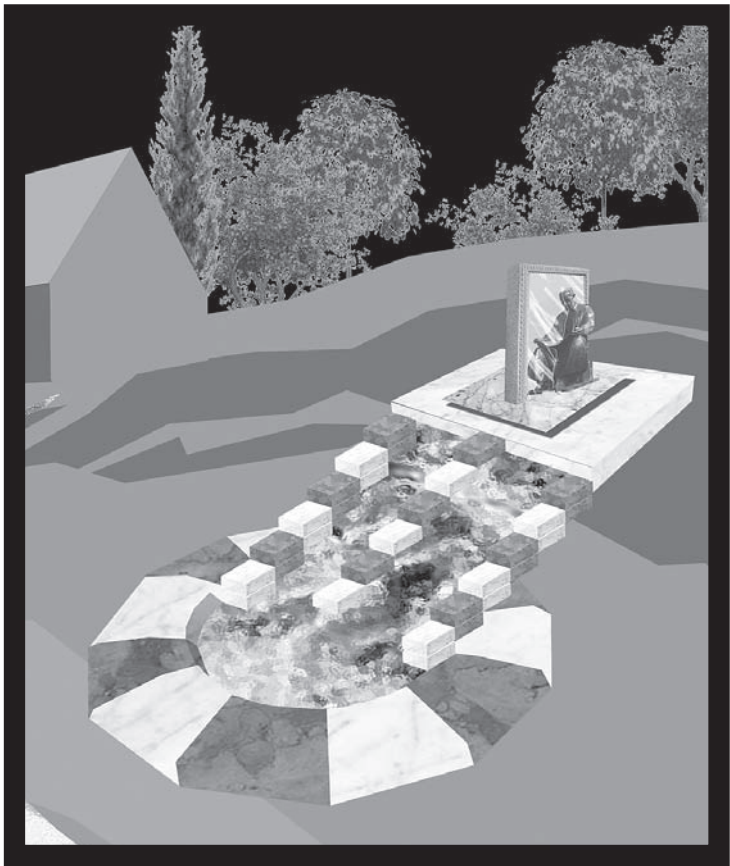
SREČKO PULIG

Rođen 1957, živi i radi u Zagrebu, slobodni novinar, publicist i prevoditelj.

JASMINA MITROVIČ

Rođena 1980, živi i radi u Banja Luci, studentica četvrte godine Arhitektonsko-građevinskog fakulteta.

VEDRAN PERKOV

Rođen 1972, živi i radi u Splitu, umjetnik.

“Nikola Tesla, prijedlog spomenika”

SNJEŽANA PAVIČIČ

Rođena 1958, živi u Zagrebu, kustosica.

“Pogled prema gore”

TOMISLAV PAVELIČ

Rođen 1964, živi i radi u Zagrebu, umjetnik, arhitekt i kritičar.

“[Anti]spomenik Nikoli Tesli”

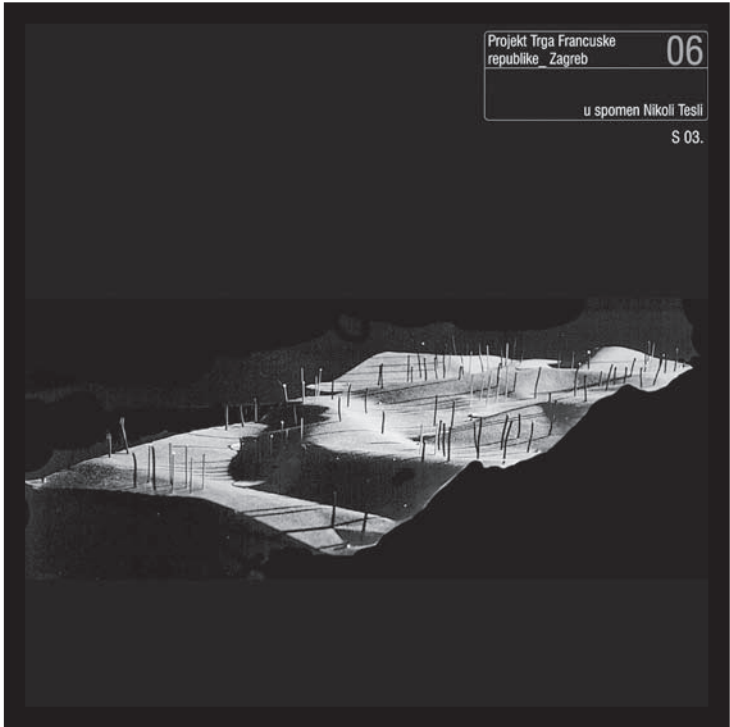

I.J. PINO

Rođen 1951, živi u Puli, artist/elektrik na zavodu za zapošljavanje.

“A-spomenik Nikolini T...”

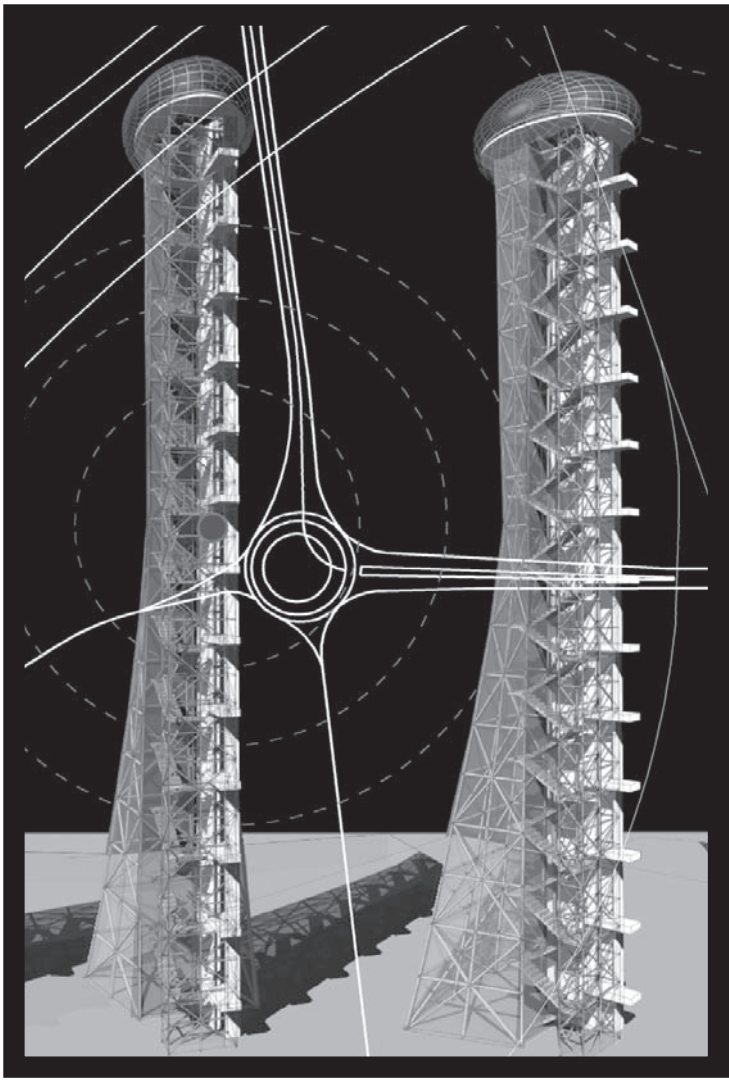
Na izbetonirani plato donijeti i posložiti tri što starija [pronaći po otpadima] asinhrona, i što veća, elektromotora. Na njih aranžirati veliki starinski crni kišobran, ili ga izraditi u metalu [lim, žice i šipke]. ★

JAKOV POLJIČAK

Rođen 1972, živi i radi u Zagrebu, arhitekt.

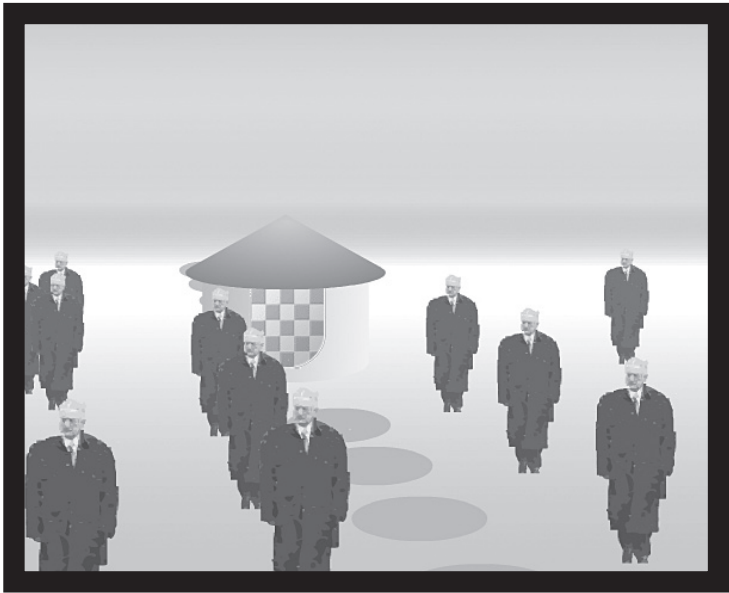
“Projekt Trga Francuske republike Zagreb: u spomen Nikoli Tesli”

BORIS POPOVIČ & KREŠIMIR ZMIJANOVIČ

Rođen 1970, živi i radi u Zagrebu, arhitekt.
Rođen 1968, živi i radi u Zagrebu, arhitekt.

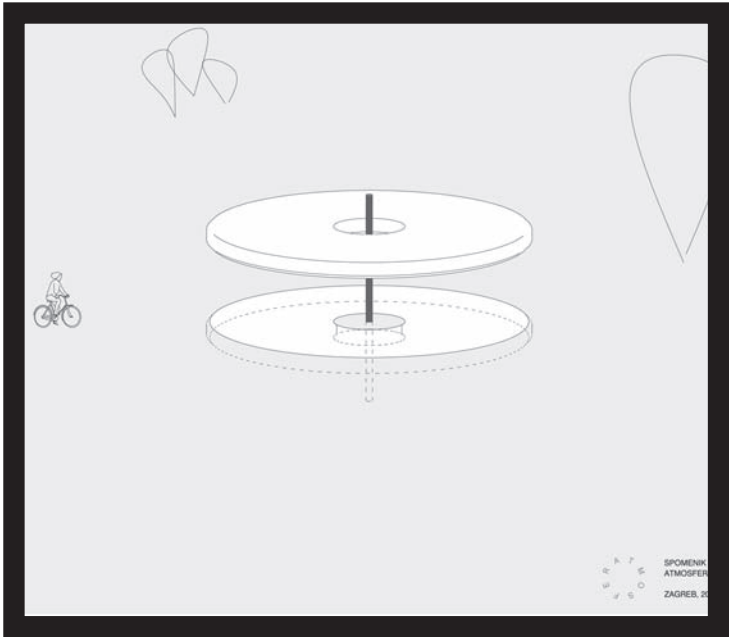
“metatesla toranj”

BORIS ŠINCEK

Rođen 1971, živi i radi u Osijeku, umjetnik.

“Doktorpromis Land”

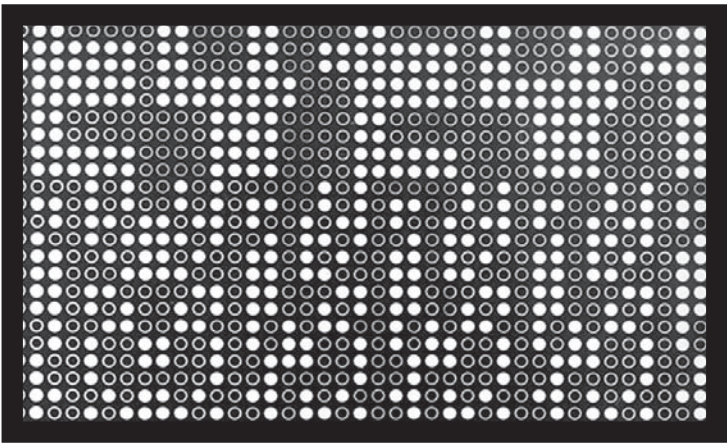

BERNARDA & DAVOR SILOV / ATMOSFERA

Rođena 1974, živi i radi u Zagrebu, arhitektica.
Rođen 1975, živi i radi u Zagrebu, arhitekt.

“Spomenik Nikoli Tesli”

Skulpturu čine dvije magnetne ploče postavljene tako da se međusobno odbijaju. Na taj se način postiže efekt lebdenja. Središnji stup osigurava stabilnost lebdeće ploče bez kontakta. Nikola Tesla je ukazivao na procese iz prirode i primjenjivao ih u svojim izumima. Fizikalna jedinica za magnetsku indukciju zove se TESLA. Bilo bi interesantno primijeniti djelovanje snage magneta npr. u arhitekturi – da je građevina minimalno odvojena od tla [lebdi] - potres na nju ne bi djelovao. ★

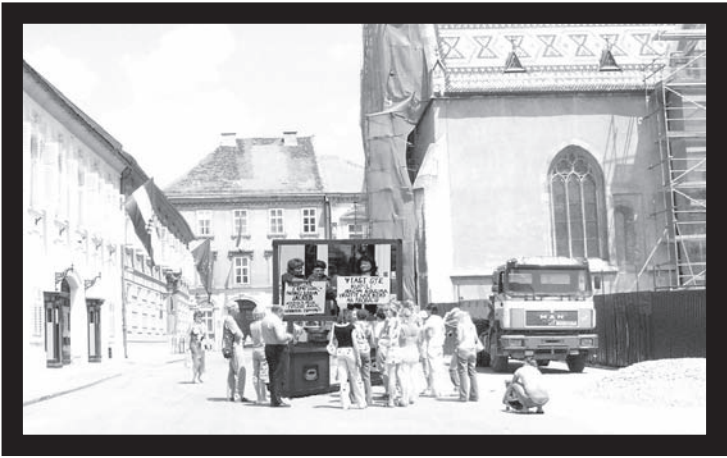
NENAD ROBAN

Rođen 1951, živi i radi u Zagrebu, oblikovatelj nakita

NOĆ NIKOLE TESLE - prijedlog projekta realizacija i održavanje - razne lokacije u Hrvatskoj i drugim zainteresiranim državama, jednom godišnje

Projekt **Noć Nikole Tesle** zamislio sam kao godišnje događanje za koje bi se svaki put raspisivao natječaj, a istodobno bi nekoliko autora bilo pozvano realizirati svoje projekte izvan natječaja. Radovi bi se trebali temeljiti na sveukupnom području **Teslinih** otkrića, što znači da bi trebali koristiti svjetlosne, zvučne, magnetske, rentgenske zrake i ostale izvore i senzacije. Cilj zamisli je da se ritmovima svjetla, zvuka i drugim načinima izražavanja dostojno naglase **Teslini** naponi tijekom njihova otkrivanja. **Tesla** se za života družio s umjetnicima shvaćajući da ih povezuju zajednički interesi. Iako je za vrijeme **Teslina** života bilo umjetničkih djela koje je moguće povezati s njegovim otkrićima, pravi procvat takvih djela dogodio se tijekom i nakon 60-ih godina prošlog stoljeća [kinetička umjetnost, na primjer]. U tom kontekstu je potrebno predstaviti autore koji njeguju svjetlosno-audio-zvučni izraz ili bilo koji drugi medij blizak **Teslinim** otkrićima i potaknuti ih da sudjeluju u tom umjetničko-znanstvenom događanju.

Datum održavanja **Noći Nikole Tesle** mogao bi biti njegov rođendan, 10. srpanj. Kako je to vrijeme turističke sezone bilo bi dobro da se veći dio realizacija održava u priobalju i na otocima. Već samim izmjenama ritma svjetla u bojama na određenim lokacijama koje umjetnici odaberu može se privući veliki broj posjetilaca [spomenuo bih **Turrellovo** osvjetljavanje Pont du Garda 2001. godine, koje je postiglo izvanredan međunarodni uspjeh]. Svakako se u cijeli projekt treba uključiti i neka od radio-stanica - kao dio **Teslinog** otkrića - koja bi posvetila dio programa projektu određenog umjetnika, emitirala razgovor s umjetnikom, odnosno koja bi potakla dijalog među umjetnicima i publikom te inicirala kritičku evaluaciju kako samog projekta, tako i značenja **Teslinih** otkrića u naše doba. ★

NIKOLINA & GORAN SERGEJ PRISTAŠ

Rođena 1976, živi i radi u Zagrebu, plesačica i koreografinja.
Rođen 1967, živi i radi u Zagrebu, dramaturg.

“Dokle bude različitih nacionalnosti, bit će i patriotizma. Taj osjećaj mora biti iskorijenjen iz naših srca prije nego li se uspostavi trajan mir. Njegovo se mjesto mora ispuniti ljubavlju prema prirodi i znanstvenom idealu. Znanost i otkriće velike su snage koje će dovesti do njegova okončanja. Upravo sam objelodanio izum koji će pokazati električarima kako da proizvedu velike električne pritiske i učinke. S pomoću njih mogu se postići mnogi čudesni rezultati. Ljudski glas bit će otpisan bez žica oko globusa, energija usmjerena kroz prostor, prostranstva oceana učinit će se sigurnima u navigaciji, transport olakšan, kiša izazvana po volji, a, možda, oslobođena i neiscrpna zaliha atomske energije. Napreci će vrste u budućnosti će ukloniti fizičke uzroke rata, od kojih je najveći prostranstvo ovog planeta. Postepeno poništenje udaljenosti stavit će ljudska bića u tješnji kontakt i uskladiti njihove poglede i aspiracije. Ujarmljenje sila prirode istjerat će bijedu i želju, a osigurati obilna sredstva za siguran i udoban opstanak.” [Nikola Tesla]

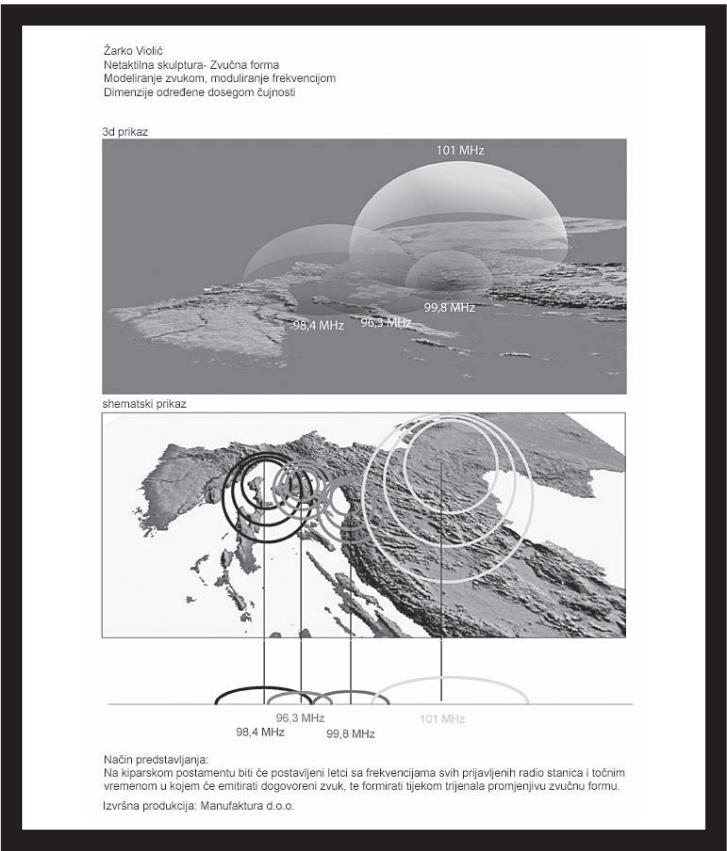
Projekt anti-spomenika **Nikoli Tesli** parazitira na dvije pretpostavke:

- Hrvatski sabor donio je Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o javnom okupljanju 12. srpnja 2005. g. s odredbom Članka 1. o zabrani javnog okupljanja minimalno 100m od objekata u kojima su smješteni ili zasjedaju Predsjednik Republike, Hrvatski sabor, Vlada RH i Ustavni sud Republike Hrvatske.
- neiskorištenom potencijalu okupljanja koje nudi Zagreb kao grad terasa.

Projekt čini **kiosk** sa zonom za sjedenje postavljen na Markovom trgu s velikim ozvučenim elektronskim displejima postavljenim prema zgradi Vlade i Hrvatskog sabora. Kiosk pruža dvije vrste usluga:

- topli napitci [kava, čaj] i voda
- besplatni *wireless* pristup internetu.

Projekt se nadovezuje na ideju agit-propovskih kioska ruskih avangardista, kao multimedijalnih i mobilnih objekata koji participiraju u sustavu političkog oglašavanja. Kiosk koji je ujedno i stanica besplatnog *wireless* pristupa internetu omogućuje zadržavanje na mjestu gdje su zabranjena javna okupljanja te odašiljanje, *uploadanje* i emitiranje političkih i protestnih poruka ili *live-streaminga* protesta koji se održavaju u drugim gradskim prostorima. ★

ŽARKO VIOLIČ

Rođen 1949, živi i radi u Rijeci, umjetnik.

“Netaktilna skulptura – zvučna forma
Modeliranje zvukom, moduliranje frekvencijama
Dimenzije određene dosegom čujnosti”
izvršna produkcija: Zoran Medved/Manufaktura d.o.o.

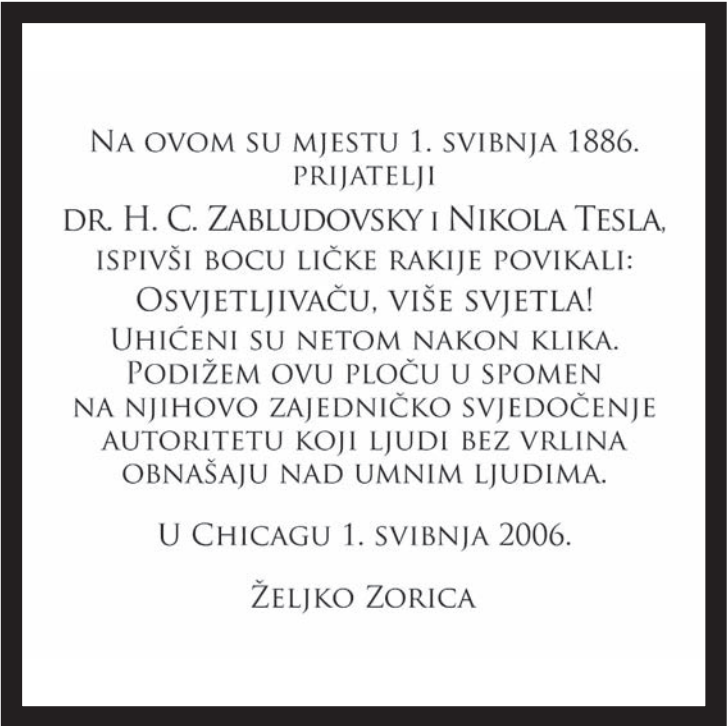
U rad će biti uključen veliki broj hrvatskih radio stanica [lokalnih i nacionalnih] koje će u točno određeno vrijeme emitirati poruku u trajanju od 1 minute. Poruka će se, modulirana raznim frekvencijama kroz eter prenositi do krajnjih slušatelja, a zvukom će modelirati “netaktilni” mentalni prostor. Na taj način realizira se dvomjesečni spomenik Nikoli Tesli u hrvatskom radijskom eteru. ★

KARLO VRANJEŠ

Rođen 1978, živi i radi u Virovitici, profesor hrvatskog jezika i književnosti.

“Mama Leone”, video

ŽELJKO ZORICA

Rođen 1957, živi i radi u Zagrebu, osim rada u kazalištu simultano radi grafički dizajn, film, strip, ilustracije i socijalne akcije

BOJANA PEJIĆ

“MEMORIJALIZAM”

ANNO DOMINI MMVI

Ni sećanja ni identitet, međutim, nisu fiksirani, već su to “reprezentacije odnosno konstrukcije realnosti” pa stoga mi “konstantno *revidiramo* naše memorije tako da one *odgovaraju* našim *sadašnjim* identitetima.” Kao bilo koji drugi fizički ili mentalni rad, “rad na memoriji” zavisan je od klase, pola/roda i odnosa moći, a taj kompleks određuje *šta* se pamti [ili zaboravlja], *ko* pamti, i sa kojom namerom.”

Poznati francuski istoričar **Pierre Nora** nedavno je konstatovao da svet današnjice pati od “akutnog fetišističkog memorijalizma.” Poslednjih tridesetak godina, “ekspanzija memorije” može se pratiti na globalnom nivou a poprima različite forme. On navodi neke od njih: kritika oficijelnih verzija istorije i otkrivanje onih istorijskih segmenata koji su ranije bili konfiskovani ili potisnuti; porast interesa za “korene” i genealoška istraživanja; razne vrste komemorativnih svečanosti i novi muzeji; obnovljen senzibilitet za osnivanje i/ili otvaranje arhiva kojima ima pristup široka publika; i konačno, porast privrženosti za nacionalnu baštinu. Samostalno ili u kombinaciji, sve ove forme ukazuju na porast interesovanja za poštovanja prošlosti - bilo ona realna ili imaginarna, zatim ponovno otkrivanje kako kolektivne tako i individualne svesti, memorije i identiteta. [NORA 2002]

Pierre Nora, danas verovatno najvažniji predstavnik “nove istorije”u Francuskoj, bio je inače glavni urednik trotomnog izdanja *Les lieux de mémoire* [Mesta sećanja],⁰¹ u kome je, u tradiciji **Jacques le Goffa** pojam “istorije” zamenjen pojmom “memorije.” U svom eseju o “memorijalizmu” **Nora** analizira situaciju u Francuskoj posle smrti **de Gaullea** novembra 1970. i piše o dva koncepta vremena koja su nastala u ovoj zemlji, “majci revolucija”. Prvi koncept vremena organizovan je oko revolucije: istorijsko vreme revolucionarnog tipa zaniva se na želji za *prekidom*. Iz prošlosti se uzima samo ono što je moguće upotrebiti kao pripremu za budućnost pa je jasno koji delovi prošlosti treba da budu potisnuti, zaboravljeni i, ako je potrebno, uništeni. Ovakav koncept vremena je negde oko 1975. zamenio jedan drugi: devalvaciju pojma revolucionarnog vremena zasnovanog na *rezu*, pratila je restauracija legitimnosti ideje *tradicije*. Koje tradicije? **Nora** piše: “Ne one tradicije čiji bismo mi bili naslednici i nosioci [kao u revolucionarnom modelu], već jedne tradicije od koje smo mi *zauvek odeljeni*, tradicije koja će biti *dragocena*, misteriozna i protkana *neizvesnim značenjem*, a *naš* je zadatak da to značenje ponovno otkrijemo. Meteorski uspon kulta nacionalne baštine nema drugog izvora. Nestajanje modela istorijskog vremena zasnovanog na revolucionarnoj ideji, dovelo je do restauracije prošlosti, njene *neodređenosti* i njene materijalne i nematerijane posebnosti.” [NORA, ibid, kurziv B.P.] “Memorijalistički trend” umrežen je sa dva nova fenomena: jedan je “ubrzanje istorije” [niz istorijskih promena koje se poslednji decenija jako brzo smenjuju i destabilizuju odnos prema prošlosti], a drugi je dekolonizacija koja se manifestuje u tri oblika, od kojih je jedna “ideološka dekolonizacija” u istočnoj Evropi posle pada Berlinskog zida [i osnivanje novih država na evropskoj mapi, koje on eksplicitno ne pominje]. Usled svega, zaključuje **Nora**, već tridesetak godina živimo u “dobu komemoracija.”

Ove, 2006. godine, nama se, i Hrvatima i Srbima, nije srećom ponovo “dogodio narod” već jedan naučnik - “naš” **Nikola Tesla** [1856-1943]. Premda se radi o osobi od globalne važnosti, stopedeset godina od rođenja ovog naučnika nije posebno obeleženo u Nemačkoj, gde je javnost animirana sećanjem na **Sigmunda Freuda**, rođenog iste godine kad i **Tesla**. Austrijanci su opet u “godini **Mozarta**”, koja je u izvesnoj konkurenciji sa Freudom. Lokalno “dogadanje **Tesle**” obuhvata kompleksnu i ambicioznu memorijalnu mašineriju [v. *Zarez*, br. 180, 18 svibanj 2006], a kako sam shvatila iz štampe, u Republici Hrvatskoj *vizuelno ponavljanje Tesle* postalo je izuzetno vruća tema. Naravno, “**Tesla**”

se umnožava putem sredstava mehaničke i elektronske reprodukcije, ali budući da je ovakvo upisivanje “našeg” **Tesle** u “našu/vašu” kolektivnu memoriju kratkog veka, preduzeta su i trodimenzionalna *kloniranja* “**Tesle**” u obliku spomenika, odlivaka **Teslinih** spomenika koji postoje u inostranstvu [u Srbiji bez Crne Gore], a Hrvatsko ministarstvo kulture raspisalo je čak i konkurs za spomenik **Tesli** u Smiljanu.

Ja nažalost ne mogu da se setim kako je izgledao *stari* spomenik **Tesli** u Gospiću koji je 1992. godine uništen, a ne sećam se ni kada je postavljen. Možda je to bilo 1956. povodom stogodišnjice njegovog rođenja kada je Savezno Izvršno Veće FNRJ, dakle najviši državni organ, naručilo od **Frana Krišinića** da uradi Spomenik **Nikoli Tesli** koji je [zbog bolesti skulptora] postavljen ispred Tehničkog fakulteta u Beogradu tek 1963. Njegova kopija stoji od 1973. u blizini vodopada Nijagare u SAD-u. Hrvatski *novi* spomenik koji se upravo podiže potvrđuje onu sarkastičnu opasku koja se pripisuje jednom skulptoru: “Spomenik koji nije bar *dva puta* podignut, nije trebalo ni praviti”. Ovo pravilo izgleda da važi i za Spomenik banu Jelačiću u Zagrebu [inaugurisan prvi put 1866, drugi put 1990, v. Čale-Feldman 1993], ali i za spomenik Maršalu Titu u Kumrovcu [postavljen 1947, ponovo sagrađen 2005.]. Za razliku od Jelačićevog, međutim, koga su komunističke vlasti 1948. sklonile, ali su ipak sve njegove delove pohranile u zagrebačkoj Gliptoteti, *prvi* smiljanski “**Tesla**” kao i *prvi* kumrovački “**Tito**” bili su minirani. U sva tri slučaja radi se o ikonoklazmu: “**ban Jelačić**” je pretrpeo *ikonoklazam odozgo* i nestao je sa glavnog trga na osnovu odluke koju je donela jedne politička instanca [nikada identifikovana, kako je pisala **Dunja Rihtman Auguštin**]; ovakav čin nestajanja razlikuje se od onog *ikonoklazma odozdo* kada “masa” odnosno pojedinci preduzimaju rušenje mrskih spomenika, a to se desilo sa **Teslinim** i **Titovim** likom. Kada se tako nešto desi, u *pravnim državama* počinitelji bivaju identifikovani a zatim zakonski kažnjeni, a to je u oba ova slučaja izostalo.

Premda smo često skloni da podržavamo *mit* prema kome je “revolucionarna” ili nacionalno osvešćena “masa” ona “spontana” snaga koja najčešće uništava spomenike pret-hodnog režima, istorija umetnosti daje dovoljno dokaza da je najveći broj spomenika uklonjen iz javnog prostora na osnovu odluka organa nove vlasti. To važi i za lomljenje Vendorskog stuba u Parizu [1871] i za Spomenik caru **Aleksandru III** u Moskvi, koga 1917. nije uništila ljuta masa [kako to **Eisenstein** mistifikuje u svom filmu *Oktobar*] već je uklonjen na osnovu jedne odluke sovjetskih vlasti 1921, a to važi i za skoro sve spomenike **Lenjinu** koji su posle 1991. porušeni širom sssr-a i njegovih bratskih satelita. [v. GAM-BONI 1998]⁰²

Uzeti zajedno, spomenici izgrađeni u godini u kojoj je **Tesla** “po drugi put među Hrvatima”, izložba alternativnih predloga za jedan utopijski spomenik [inicirana od strane udruge **Što, kako i za koga/wrw**], kao i razni drugi vizuelni i ini diskursi

koji cirkulišu u javnoj sferi, postavljaju se pred nama kao *network* koji nas navodi/zavodi da - *mislimo-na-Teslu*. [Dok pišem ovaj tekst i ja pokušavam da se setim kada sam prvi, tj. poslednji put bila u Teslinom muzeju u Beogradu i osećam se krivom jer to je bila poseta organizovana od strane moje *osnovne* škole, dakle desila se pre nekih četrdesetak godina.] Bilo da taj *network* zvan *Teslomanija* gledamo sa blagonoklonošću ili kritički, godina 2006. biće ili već jeste godina novih *komemoracija*. Kada se ima u vidu koliko je komemorativnih svečanosti održano poslednjih petnaestak godina u Hrvatskoj, koje su bile prevashodno vezane za njenu novostечenu državnost, njen identitet i njenu davnu i nedavnu prošlost [Domovinski rat], jednogodišnje podsećanja na **Teslu** treba verovatno shvatiti kao “kulturni” a ne ideološki događaj. Za razliku od političkog spektakla iz devedesetih godina [u koga ubrajam nasumice novo otkrivanje Spomenika banu Jelačiću, Dan hrvatske državnosti, komemoracija palim u Domovinskom ratu, proslava rođendana predsednika **Tudmana**, izgradnja Oltara domovine, razne religiozne državne proslave itd., itd.] koji je imao za cilj ideološku odnosno nacionalnu [tačnije jedno-etičku] homogenizaciju, **Teslina** godišnjica u Hrvatskoj treba da *odradi* nešto drugo. Međutim, kao i pomenuta politička/nacionalna dešavanja, *memorisanje Tesle* je takođe oblik “izmišljenje tradicije,” koja nikada nije ni “izvan” niti “iznad” nacionalne ideologije.

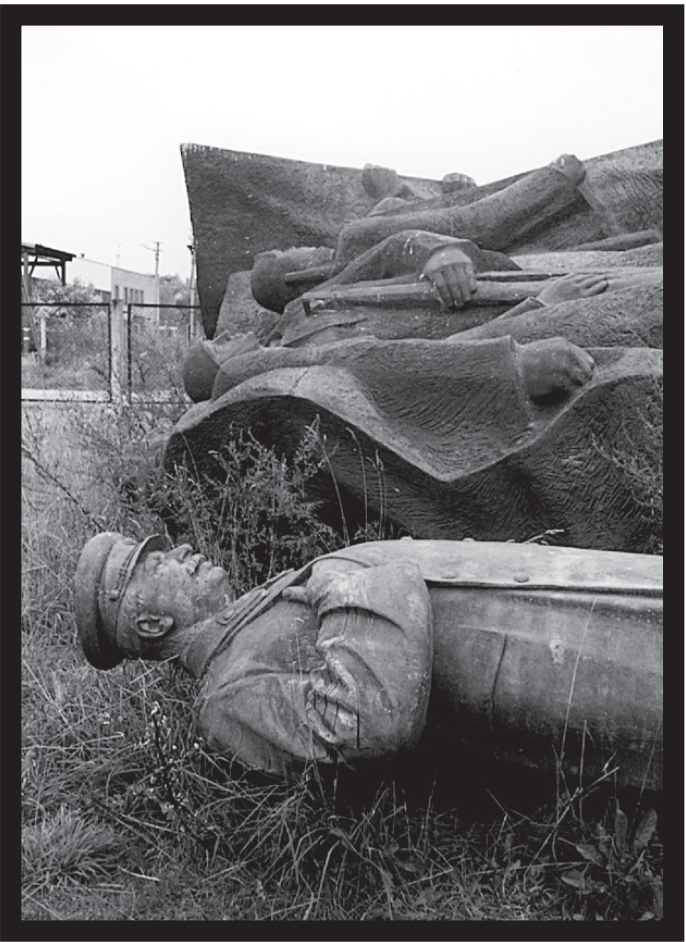
Pišući o “masovnoj proizvodnji tradicije” **Eric Hobsbawm** je najpre analizirao period evropske istorije između 1870. i 1914. godine, kada su na starom kontinentu rođene nove [nacionalne] države počele da *proizvode* sopstvenu tradiciju. Operacija “izmišljene tradicije” [*invented tradition*] unela je u političku/javnu sferu tri inovacije: prva je bila razvoj sekularnog ekvivalenta crkve - uvođenje opšteg obrazovanja; druga je bila uspostavljanje javnih ceremonija [u Francuskoj, u kojoj je revolucija, kako kaže **Nora**, uzrokovala novi koncept vremena, proslava Dana Bastille bila je izmišljena tek *100 godina* posle stvarnog događaja iz 1789]; treća novostvorena tradicija bila je masovna proizvodnja javnih spomenika [HOBBSAWM 1983.] 2002]. On takođe podseća da su u poslednjoj četvrtini 19. stoleća, spomenici u evropskim državama bili oblik nacionalne edukacije jer im je primarna fukcija bila da budu “muzej nacionalne istorije na otvorenom prostoru, viđene kroz velike ljude” [HOBBSAWM 1997, 12]. Spomenik banu Jelačiću [1866.] u Zagrebu neosporno pripada hrvatskom nacionalnom *open air* muzeju, ali ovaj spomenik je lokalnoj sredini bio utoliko važniji zato što je on *aktivno učestvovao* u konstituciji nacionalne svesti mlade hrvatske buržoaske klase u usponu, u vremenu u kome Hrvatska *nije* imala državnost već bila u sastavu Austro-ugarske monarhije. Formiranje nacionalne svesti, međutim, nije obavezno moralo de se proizvodi putem imortalizacije vojnih ličnosti ili ličnosti koje jedna nacija izabira kao Očeve Nacije [a te ličnosti mogu biti istorijske ali češće mitske] jer u istom periodu u Sloveniji se ne grade vojni već civilni spomenici posvećeni ljudima iz kulture, među kojima počasno mesto imaju ljudi od pera. U svojoj knjizi *Imagined Commu-*

nities, koja je uprkos kasnijim kritikama ostala klasično štivo za pitanje nacije, **Benedict Anderson** vidi naciju kao političku zajednicu koja je moderna konstrukcija, nastala iz interakcije tehnološke revolucije [štampe], ekonomske revolucije [kapitalizam] i fatalnosti lingvističke različitosti. On smatra da *nacionalni jezik* [kojim su opsednuti svi rani, kasniji i današnji nacionalistički “memorijalisti”] *ne* igra neku bitnu ulogu: nacije kao “imaginarne zajednice” konstituišu *štampani* jezik [seti-te se uloge časopisa kod Ilirskog pokreta, na primer] jer samo taj jezik može povezivati ljude koji se međusobno ne poznaju, a koji “zamišljaju” da pripadaju istoj naciji [naravno, pod uslovom da su pismeni].

Za razliku od Hrvatske i Kraljevine Srbije [koja je 1882. podizanjem Spomenika knezu Mihailu u Beogradu obeležila 12 godina državne samostalnosti] gde su prvi “moderni” spomenici militaristički, u Sloveniji su spomenici posvećivani nacionalnim pesnicima [Vodniku 1887-89, i **Prešernu**, 1899-1905]. Kada razmatra slovenački kontekst, istoričarka umetnosti **Špelca Čopič** ističe jednu veoma važnu činjenicu koja nije tipična samo za ovu sredinu već i za sve one koje su bile u sastavu velikih, multietničkih imperija, naime “ugnjетavani nacionalni pokreti zahtevali su pravo na sopstvenu, a *retko* na *modernu* umetnost.” [ČOPIČ 1975, 45, kurziv B.P.] To je tipično za čitav evropski horizont jer su nacionalna *javna* tela koja su samostalno ili u grupi inscenirana u javnoj plastici, bez razlike upakovana u “univerzalnu” formu akademizma ili neobaroka. I vojni i civilni memorijali *uprостoravaju*, dakle, *konstituišu nacionalnu memoriju*, doduše na različite načine. Vojni spomenik emituje najuzvišeniju ideju nacije/nacionalne države, a ona se zove *pro patria mori* [umreti za domovinu]; u 19. stoleću, civilni odnosno “kulturni” spomenici podignuti su onim književnicima čiji su romani i stihovi *takođe* ubeđivali naciju da je časno-umreti-za-domovinu. I jedni i drugi spomenici imaju još nešto zajedničko: oni su “statični i nemi objekti” koje *kolektivni rituali* - “stavljaju u pokret.” [v. NIERHAUS 1999] Javne komemoracije poput inauguracija, državnih proslava godišnjica nacionalnih pobeda i poraza, “pokreću” memoriju u jednom unapred dogovorenom vremenskom ritmu. Takva ritmična orkestracija kolektivne *memorije* treba da nas podseća da delimo zajednički *identitet*.

Tokom devedesetih, *memorija i identitet* bile su izvesno najupotrebljavanije reči u postkomunističkoj hemisferi, a pogotovo u onim državama koje su bile u ratu, nezavisno da li su bile agresori [poput “moje” Srbije] ili ne. Razmatrajući istoriju pojmova memorije i identiteta, istoričar **John R. Gillis** koji je priredio publikaciju *Commemorations* piše da su oni svoj status ključnih reči dobili relativno skoro. [GILLIS, 1994, 20] Na primer, u dva izdanja **Raymonda Williamsa**, *Keywords: A Vocabulary of Science and Culture* [iz 1976. i iz 1983. godine], ova dva izraza se *ne* pojavljuju. Poput mnogih istoričara pre i posle njega, **Gillis** podseća da naš identitet definiše ono što *će ostati upamćeno*, bilo da se radi o individualcima ili grupama. [Tako će tokom ovogodišnjeg *memorisanja Tesle* neko pamtili njegovo *poreklo*, a neko drugi njegovu *domovinu*.] Ni sećanja ni identitet, međutim, nisu fiksirani, već su to “reprezentacije odnosno konstrukcije realnosti” pa stoga mi “konstantno *revidiramo* naše memorije tako da one *odgovaraju* našim *sadašnjim* identitetima.” Kao bilo koji drugi fizički ili mentalni rad, “rad na memoriji” zavisan je od klase, pola/roda i odnosa moći, a taj kompleks određuje *šta* se pamti [ili zaboravlja], *ko* pamti, i sa kojom namerom.” [GILLIS, 1994, kurziv B.P.] Memorija podrazumeva politiku, identitet takođe. ★

BERLIN | JUNI 2006.

LITERATURA

Anderson, Benedict [1983, revised ed. 1991] *Imagined Communities*, London and New York: Verso.

Čale, Feldman Lada [1993] “The theatricalisation of reality: political rituals,” u Čale, Feldman Lada, Prica, Ines, and Senjković, Reana, Eds., *Fear, Death, and Resistance ~ An Ethnography of War: Croatia 1991-1992*, Zagreb: Institute of Ethnology and Folklore Research.

Čopić, Špelca [1975] “Pola veka slovenačkog vajarstva ~ 1900-1950,” u *Jugoslovenska skulptura 1870-1950*, ex.cat., priredio Miodrag Protić, Beograd: Muzej savremene umetnosti.

Gamboni, Dario [1998] *Zerstörte Kunst ~ Bildersturm und Vandalismus im 20. Jahrhundert*, Cologne: Dumont Verlag. [Original: *The Destruction of Art*, London: Reaktion Books, 1997]

Gillis, John, R., Ur. [1994] *Commemorations - The Politics of National Identity*, Princeton: Princeton University Press.

Hobsbawm, Eric [1996] “Foreword,” u *Art and Power - Europe under the Dictators 1930-45*, ex.cat., Eds. Ades, Dawn et al., London: Hayward Gallery.

Hobsbawm, Eric et al. [1983] “Mass-producing Traditions ~ Europe, 1870-1914,” u *The Invention of Tradition*, Cambridge: Cambridge University Press. Srpski prevod: *Izmišljanje tradicije*, Beograd: Biblioteka XX vek, 2002.

Lewis, Mark [1991] “What is to be done,” in Kroker, Arthur and Marilouise, Eds., *Ideology and Power in the Age of Lenin in Ruins*, New York: St. Martin's Press. Prijevod: *Što da se radi?*, Arkzin No 70/71, Zagreb 02.08.1996, str. 19-21.

Michalski, Sergiusz [1998] *Public Monuments - Art and Political Bondage 1870-1997*, London: Reaktion Books.

Nierhaus, Irene [1999] “Prospekt – Zur Geschlechtlichkeit von Raum und Architektur”, ARCH 6 ~ *Raum, Geschlecht, Architektur*, Vienna: Sonderyahl.

Nora, Pierre [1989] “Between Memory and History: *Les Lieux de mémoire*,” in *Representations*, No. 26, Spring.

Nora, Pierre, Ed. [1986 / 1997] *Les Lieux de mémoire* [1], *La République*; [1986 / 1997] *Les Lieux de mémoire* [2]; [1992 / 1997] *Les Lieux de mémoire* [3], *Les France*, Paris: Gallimard.

Nora, Pierre [2002] “The Reasons for the Current Upsurge in Memory,” <http://www.eurozine.com/article/2002-04-19-nora-en.html>

Pejić, Bojana [2005] “Dalibor Martinis: Data recovery”, u *Tvrđa*, Zagreb, No 1-2, 270-299.

Rihtman-Auguštin, Dunja [2000] “Spomenik na glavnom trgu”, u *Ulice moga grada*, Beograd: Biblioteka XX vek.

Staarmann, Gabrielle “Denkmäle führen zum Vergessen”, in Michael Glasmeier, prir., *Vergessen*, HdK Braunschwig, Köln: Salon Verlag, 1997, 143.

DUNJA BLAŽEVIĆ

DE/KONSTRUKCIJA

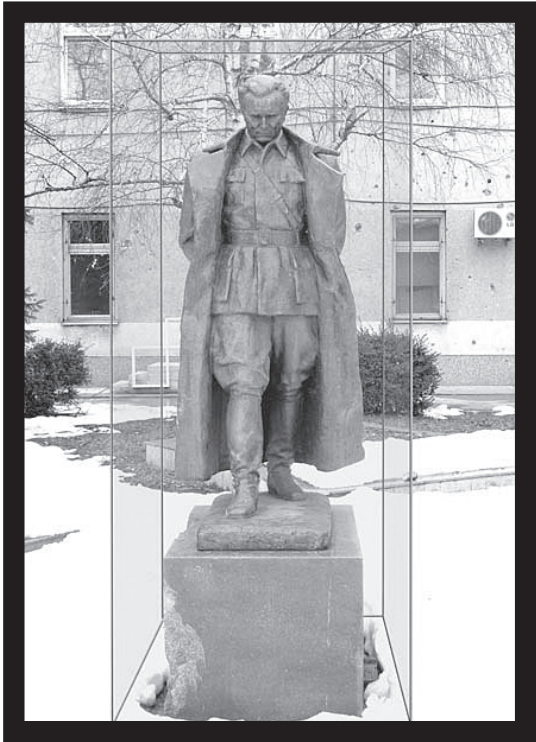
SPOMENIKA

Šta je zajednički imenitelj za države nastale raspadom SFRJ? Stvaranje nacionalnih država [proces još traje] na osnovama nacionalnih ili nacionalističkih ideologija i politika, koje i dalje dominiraju balkanskim političkim prostorom.

Rezultat takvih politika nije [samo] oslobađanje od dominacije većeg i jačeg, ili borba protiv agresora, a za očuvanje “vlastitih teritorija” i nacionalnog integriteta, nego i etnička podjela i homogenizacija naroda ostvarena na perpetuiranju osjećaja ugroženosti i straha od drugog. Ili, ako je uzrok raspada i ratova bila hegemonistička i agresivna nacionalna politika srpskog rukovodstva [koje je sebe proglasilo jugoslovenskim], onda je posljedica, ne samo legitimna odbrana i formiranje samostalnih država, nego i etnički čistih država. *Raison d'être* tih novih država je etnička homogenost - jedinstvo. Jedna kolektivistička ideologija – “vladavina radničke klase” - zamijenjena je drugom – “vladavina [etničke] nacije”. Ovo pretpolitičko stanje traje i dalje, uprkos bazičnim promjenama političkog sistema izvedenim prije više od jedne decenije – uvođenje višepartizma i parlamentarne demokratije. Većina uticajnih političkih partija, bez obzira na njihov naziv, u svojim programima i odgovarajućem populističkom diskursu ne idu dalje od “odbrane interesa svoga naroda” u svim domenima društveno-ekonomskog života.

Ovakva historijska dinamika je i odgovor na pitanje zašto je BiH, kao višenacionalna zemlja, platila najkrvaviju cijenu opstanka. Razlog rata i agresije na tu zemlju bio je njeno “čišćenje” i razbijanje izvana i iznutra. Cilj agresije susjednih zemalja bio je aneksija – pripajanje, od “drugih” očišćenih dijelova B/H, etničkim maticama. Dejtonski sporazum zaustavlja rat, sprečava promjenu granica, ali priznaje unutrašnji *fait accompli*, a etničku podjelu ugrađuje u “Dejtonski ustav”. Nosioi političkog legitimiteta su predstavnici “konstitutivnih naroda”, a ne građani BiH [koji bi trebali da budu temelj normalne, demokratske države]. Ovakav sistem generira prevlast nacionalnih [ili nacionalističkih] stranaka – zaštitnica posebnih nacionalnih interesa. Ekonomija, materijalna dobra, infrastruktura, državne institucije ratom su uništeni, promijenjena je etnička slika zemlje podijeljene po etničkim šavovima. Civilne žrtve rata još se prebrojavaju, kao i raseljeni ljudi i izbjeglice. Veliki dio radno sposobnog i obrazovanog stanovništva napustio je zemlju. Posljedice su: nepremostive generacijske “rupe”, diskontinuitet i manjak pojedinih profesija. Mladi i dalje napuštaju pauperiziranu zemlju. Nema ni snage, ni političke volje za pokretanje ekonomije, otvaranje radnih mjesta, povratak raseljenih. Disperziranu, potencijalnu pozitivnu energiju posjeduju mladi, obrazovani, talentovani ljudi koji, uprkos svemu, ostaju u zemlji. Oni po pravilu abstiniraju – ne glasaju na izborima [“nemamo za koga”], ne učestvuju u javnom političkom životu.

Umjesto uspostavljanja novog sistema, ekonomskih i socijalnih programa i reformi, vlada kontrolirani nered, odsustvo sistema, politike transparentnosti, javnog mnijenja, u svim oblastima - od ekonomije do kulture i umjetnosti. Tu se ne radi [samo] o nesposobnosti i nekompetentnosti političkih faktora da rješavaju urgentne i nagomilane probleme, nego o namjernoj proizvodnji kaosa. Jer samo u uslovima nepostojanja sistema, jasne politike, programa i kriterija vrednovanja na osnovu kojih se donose kvalitetne i odgovorne odluke, može se volontaristički vladati ljudima i institucijama.

Samir Fejzović: Skulptura Tita u staklenom kadru

Zemlja se održava u životu uz asistenciju, superviziju i donacije međunarodne zajednice; od humanitarne pomoći u ratu, do velikih finansijskih sredstava [često neefikasno] uložених u infrastrukturu i materijalnu rekonstrukciju. Veliki novac investiran u razvoj civilnog društva, demokratizaciju i ljudska prava, potrošen je na formiranje NGO elita i njihove propagandističke akcije, bez stvarnog uticaja. Propuštena je podrška onim inicijativama i programima čiji je cilj promjena kulturnog modela, svijeta, vrijednosnih kriterija i ponašanja ljudi. To dokazuje i činjenica da su sedam godina poslije rata na vlasti iste političke strukture kao i na njegovom početku.

“Ni u jednoj zemlji Evrope postojanje kulturne politike nije važnije nego u Bosni i Hercegovini. Kultura je istovremeno i uzrok i rješenje njenih problema. Kulturni razlozi [argumenti] su upotrebljeni za podjelu zemlje, a sada kultura mora biti ta koja će ljude ponovo spojati inicirajući kulturne programe koji će potsticati uzajamno razumijevanje i poštovanje.”⁰¹

Ova dijagnoza simptoma bolesti, kao i lijeka, može se proširiti na sve dijelove bivše Jugoslavije. Bolest se zove – manipulacija kulturom, umjetnošću, religijom, medijima, od strane nacionalističkih elita. Lijek se zove – dekontaminacija kulture.

Vladajuće nacionalne politike imaju svoj ekvivalent u kulturi. To su one pojave pseudo- nacionalne kulture koje se generiraju iz folklorno–religijske matrice u retrogradnoj, pasatičkoj formi. Kopiranje ili ponavljanje nama imanentnih i “bogom danih” uzora treba da bude dokaz naše vječnosti, posebnosti i autentičnosti. Tu se ne radi o kreativnoj upotrebi ili reinterpretaciji tradicionalnog motiva/uzorka, niti o stručnom i kompetentnom radu na očuvanju historijskih vrijednosti i

baštine različitog porijekla i nacionalnog predznaka; o historijskom naslijeđu brigu vode jedino male grupe stručnjaka, bez ikakve podrške “spasioca nacije”, osim u slučaju dnevno-političke upotrebe vrijednosti historijskog materijala.

Vladajuće nacionalne elite proizvode odgovarajuće oblike vlastite reprezentacije koje se mogu prepoznati u mitskim slikama i simbolima slavne i tragične prošlosti nacije. Usađivanje nove kulturne matrice vrši se kroz ponovno pisanje historije i brisanja memorije. Dojučerašnji heroji preko noći postaju teroristi i narodni neprijatelji, i *vice versa*; brišu se stari i crtaju novi simboli – “ljepši i stariji” od predhodnih; uče se nove himne, novi stari jezici; izbacuju iz knjiga mrtvi pisci, pjesnici; popravljaju i ponovo pišu riječnici; uvode novi toponimi... sve u skladu sa novim patriotizmima. Brisanje tragova bliže i dalje prošlosti završava fizičkim uništavanjem materijalnih tragova onoga što se ne uklapa u nove predstave stvarnosti: ne-naših religijskih objekata, knjiga ne-naših pisaca, antifasističkih spomenika, spomenika žrtvama i herojima II Svjetskog rata, simbola ere komunizma. Metode, međutim, nisu nove. U posljednjih nepunih stotinjak godina, na jugoslovenskoj teritoriji, temeljita čišćenja predhodnog desila su se bar tri puta.

Tiha kulturna većina podržava i reproducira tradicionalne kulturne i umjetničke obrasce. To je ona kultura koja sebe smatra ukrasom društva, to je ona bezopasna/neškodljiva, nekonfliktna, samozadovoljna, umilna umjetnost, koja se generira iz sebe i živi za sebe. Svoje zaštitne mehanizme od vanjskih uticaja ili izazova [umjetničkih, društvenih] gradi na etabliranju lokalnih vrijednosnih kriterija i proizvodnji lokalnih veličina.

Na sceni je i savremena umjetnost koja misli i reflektuje vrijeme u kome živi, otvorena za komunikaciju sa spoljnim svijetom, s drugim, umjetnost koja koristi i istražuje nove medije i umjetničke forme, koja postavlja pitanja, koja se bavi društvenim traumama, koja demistificira tradicionalne pojmove umjetnosti, kao i kolektivističke ideološke obrasce i istine. Ova umjetnička praksa je, s jedne strane, neprihvaćena [većina lokalnih kulturnih arbitara te pojave niti prepoznaje, niti priznaje kao umjetnost], a s druge strane, neprihvatljiva [ulazak u javni prostor, vlasništvo političkih arbitara].

Ta “druga” umjetnost svojom praksom – načinom organiziranja, radnim strategijama i interesnim sferama – potencijalno mijenja dominantne kulturne modele i matrice mišljenja. Učiniti vidljivim i djelatnim/ učinkovitim taj potencijal cilj je ovog projekta. Sadržaj projekta su – dekonstrukcija mitova, dezideologizacija i dekodiranje bliže i dalje historije, koja utiče na naše vrijeme. Materijal koji u ovom projektu umjetnici koriste za konstrukciju novih značenja i čitanja su spomenici, simboli, ikone - vladajuće reprezentacije u različitim epohama. ★

SARAJEVO | NOVEMBAR 2003.

Tiha kulturna većina podržava i reproducira tradicionalne kulturne i

umjetničke obrasce. To je ona kultura koja sebe smatra ukrasom društva,

to je ona bezopasna/neškodljiva, nekonfliktna, samozadovoljna, umilna

umjetnost, koja se generira iz sebe i živi za sebe. Svoje zaštitne mehanizme

od vanjskih uticaja, umjetničkih i društvenih izazova gradi na etabliranju

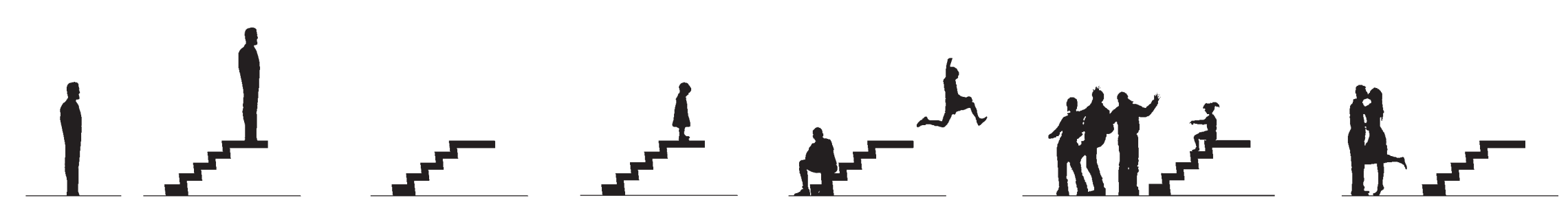
lokalnih vrijednosnih kriterija i proizvodnji lokalnih veličina

Projekt “De/konstrukcija spomenika” se u formama izložbi, seminara, prezentacija, diskusija i akcija u javnom prostoru odvijao u Sarajevu u organizaciji SCCA Sarajevo od 2004. do 2006.

<http://www.scca.ba/dekonstrukcija/index.htm>

ANA-MARIJA KOLJANIN

TIJELO NA VLASTI

Na natječaju prvonagrađeno rješenje spomenika Anti Starčeviću u Osijeku, autora **Filipa Tadina** i **Roberta Jožića**, neće biti realizirano.

Postkomunistički ikonoklazam, kao jedan od nasilnih oblika manifestiranja *kolektivne amnezije*, uklanjanjem ili uništenjem nakon pada komunizma spomenika podignutih komunističkoj vlasti, ali i antifaišizmu, istovremen je procesu kojim se od početka 1990-ih godina nasilno iznova konstruira kolektivno pamćenje i proizvode značenja koja konstruiraju realnost novih, nacionalno utemeljenih država Istočne Evrope i sssr-a. Nove vizualne reprezentacije, koje funkcioniraju kao *oprostorenje* vlasti i ideologije uspostavljenih nacionalnih država, odraz su paralelne *ikonocentričnosti* i *ikonofobičnosti* koje sažimaju dvosmjernu ekonomiju odnosa političke moći i vizualnih reprezentacija, kakva se u različitim manifestacijama zapaža i na cijelom prostoru Hrvatske.⁰¹

Dok spomenici podizani u SFRJ od 1945. do kraja 1980-ih godina materijaliziraju kolektivnu memoriju na jedno kratko povijesno razdoblje društvene revolucije i pobjede antifaišizma,⁰² spomenici podizani u RH od 1990-ih godina do danas imaju funkciju simboliziranja povijesnog trenutka uspostavljene nacionalne državnosti memoriranjem žrtvi i heroja Domovinskog rata s jedne strane, ali i retrogradne ugradnje čitavoga povijesnog raspona nacionalne prošlosti u kolektivno pamćenje, s druge. Povijesna revizija koja materijalizira svijest o povijesti nacije, ujedno umjetno generira romantični mit o organskom jedinstvu nacionalnog bića, pri čemu upravo reprezentacije povijesnih ličnosti personificiraju ključna uporišta dominantne nacionalne ideologije.

“Kada se u društvenoj sferi pojavi kriza – revolucija ili politička pobuna – tada simbolička sfera, a umjetnost u javnom prostoru je njen dio, postaje podložna određenoj reevaluaciji. [...] Jasno je da je impuls za napadom i uništavanjem javnih umjetničkih djela samo dio općeg napada na produženo prisustvo znakova nekog *ancien régime*a. Ovaj napad također potvrđuje da će publika u trenucima ‘ludila’ tretirati spomenike i javna umjetnička djela kao da su oni vođe same, kao da je brončani lik doslovni produžetak Kraljevih tijela”, kako navodi umjetnik i teoretičar **Mark Lewis**, na primjeru masovnog kotrljanja glave srušene **Staljinove** statue 1956. ulicama Budimpešte.⁰³ Iako je 2006. u tranzicijskoj Hrvatskoj moment krvave *političke pobune* prošao, fizičko uklanjanje i poništenje materijalnih simbola *nepoželjne* ideologije i dalje se odvija, pri čemu se još uvijek sprovodi i oficijelno, a ne samo kao čin individualne anarhističke pobune. Recentni primjer trajnog uklanjanja i izmještanja skulpture “Ljudi” **Branka Ružića** iz 1979. sa središnjega gradskog trga u Osijeku od strane gradskih vlasti, tim je više indikativan jer je riječ o javnoj skulpturi koja eksplicitno ne zastupa neku određenu političku

ideologiju [mada je svaki spomenik ideologizirano umjetničko djelo, uvjetovano povijesnim i prostornim kontekstom].⁰⁴ Iako se čin uklanjanja javnih skulptura s reprezentativnih, središnjih javnih prostora na periferne gradske lokacije može označiti pojmom “civiliziranog ikonoklazma”,⁰⁵ ne može se ne uočiti “barbarski” prizvuk čina simboličkog kulturnog prebrisavanja. **Ružićeva** skulptura - koja elementarnom, reduciranom, geometrijski sažeto stiliziranom figuralnošću prikazuje skup ljudi organiziran u kružnoj formi te je u skici iz 1965. izvedena pod nazivom “*Okrugli stol*”, a u službenom diskursu lokalne vlasti, u diskursu masovnih medija te u svakodnevnom govoru za nju se ustalio ideološki umjereniji naziv “*Grupa građana*”⁰⁶ - u ideološkom čitanju može implicirati samo nadasve politički korektne i službeno proklamirane ili bar prihvatljive pojmove, poput demokracije i socijalizma, pa čak i rodne korektnosti, dok reprezentacija bilo koje nacionalnosti evidentno izostaje u ovoj slici ljudskog zajedništva.

Mehanizmi i procedure službene političke konstrukcije kolektivnog pamćenja jasno manifestiraju na ovom primjeru licemjerje i dvostruku - lingvističku i ikoničku - fobiju i nesigurnost. Kao što osječki Trg slobode početkom 1990-ih postaje Trg Ante Starčevića, ali njegov nekadašnji naziv, koji sadrži univerzalno pozitivan pojam, ne nestaje u potpunosti, već se izmješta na obližnji ne-središnji gradski trg, niti **Ružićevi** “*Ljudi*” neće *nestati*, samo što će svoje *produženo prisustvo* ideološke nedorečenosti *oprostoravati* na politički manje reprezentativnom mjestu. Na središnjem gradskom trgu podignut će, umjesto toga, spomenik povijesnoj ličnosti hrvatskog političara **Ante Starčevića** [1823 – 1896], mitologiziranog u patriotističkom diskursu - implementiranom u produkciju diskursa političke vlasti - romantiziranom, pasatističkom frazeologijom u kojoj “jedan od najvećih sinova hrvatskog naroda” i “otac domovine” “personificira borbu za jedinstvo hrvatskog naroda i njegovu samostalnost” svojim zalaganjem za proklamirano “prirodno i povijesno hrvatsko pravo”.⁰⁷ Zamjena jedne reprezentacije drugom, podudarna je, naravno, interpretaciji ikonoklastičkog sukoba bizantologinje **Marie-José Boudinet**, prema kojoj se ikonoklazam ne odvija kao uništavanje slika, već kao njihova zamjena, nadomještanje jedne slike drugom: “borba slika nije rat koji se vodio protiv slika, već rat koji se dešavao između slika”.⁰⁸

Osim što u konkretnom primjeru istovremene *ikonocentričnosti* i *ikonofobičnosti* prostor trga podizanjem novog spomenika postaje mjestom potencijalnoga političkog ceremonijala te time vidljivog demonstriranja političke moći, a povijesna

ličnost materijaliziranim simboličkim kapitalom učvršćivanja političke vlasti, proizvedena je situacija u kojoj postaje očita specifičnost dominantne prakse upotrebe spomeničkog žanra za uspostavljanje vizualnih znakova političke reprezentacije u Hrvatskoj od 1990-ih do danas, koja je inverzna istovjetnim mehanizmima prethodnoga, socijalističkog političkog režima te je u povijesnom slijedu sagledljiva kao svojevrsna kulturna retardacija od “progresivnih” modernističkih formi skulpture karakterističnih za vrijeme SFRJ, prema “konzervativnoj” figuralnoj reprezentaciji, paradigmatičnoj za ranija povijesna razdoblja, kao i totalitarističke režime 20. stoljeća. U činu ignoriranja rezultata javnog natječaja za spomenik **Anti Starčeviću** u Osijeku, jer je za izvedbu odabrano rješenje koje ne sadrži reprezentaciju monumentalne ljudske figure, te u činu neskrivenog nametanja vlastite vizije ikoničnog spomenika, gradska je vlast u Osijeku na izrazito samovoljan način demonstrirala praksu mehanizama *oprostorenja* političke ideologije kakva je i inače na djelu u Hrvatskoj, proizvodeći počesto bizarna pasatistička uprizorenja, bez ikakve umjetničke i estetske vrijednosti, s nerijetko štetnim, nasilničkim efektom neadekvatnih, megalomanskih spomeničkih interpolacija.⁰⁹

“U jugoslavenskom slučaju se apstrakcija, koja se prema modernističkim standardima inače smatrala za ‘progresivnu umetnost’, poklopila sa snom jugoslovenskih političara koji su socijalističku Jugoslaviju držali za ‘progresivno društvo’, kako napominje **Bojana Pejić**, naglašavajući da takav odnos nije bitno poremetio ni negativan stav samog **Josipa Broza** prema “formalističkoj umjetnosti”, a tadašnje “revolucionarno kiparstvo” apstraktnih i “slobodnih formi u prostoru” bilo je prizemljivano “u ideologiju” tek svojim “lingvističkim dodatkom”, odnosno nazivom,¹⁰ ali četrdesetogodišnja praksa podizanja spomenika neikoničkih formi, u nacionalnoj Hrvatskoj nestaje pred pojavom novih figuralnih statua, nadahnutih novim političkim snom.

Reprezentacija vladara od srednjeg vijeka do danas bazira se na modelu koji je formulirala zapadna politička teologija doktrinom *corpus mysticum*, a “skliznuće iz apstraktnog pojma države u konkretan i personaliziran koncept moći” paradigmatски je sproveden u vladavini **Louisa XIV.**¹¹ Povjesničar umjetnosti i semiolog **Louis Marin** razvio je teoriju o kraljevskom portretu kao vidljivom “drugom tijelu” kralja, “tijelu [na] vlasti”, odnosno o “figurabilnosti moći”: “Učinak portreta, mimetički učinak reprezentacije je ono što kralja *čini* kraljem”.¹² U SFRJ svjedočili smo istovrsnom procesu konstituiranja vlasti putem “drugog tijela” **Josipa Broza Tita**, ali u slučaju portretnih spomeničkih skulptura koje se pojavljuju u

RH, reprezentacijama i njihovom multiplikacijom ne konstituira se vlast pomoću vidljivog “tijela [na] vlasti”, već pomoću “drugih tijela” različitih likova nacionalne ideologije. Među njima je **Ante Starčević**, kao “tvorac moderne hrvatske državotvorne misli”, uz prvog predsjednika RH **Franju Tuđmana**, u konzervativno orijentiranim političkim strukturama najvažniji lik nove “državne umjetnosti”. Tako je - nakon otkrivanja **Starčevićeva** nadgrobnog spomenika kipara **Ivana Rendića** u Šestinama 1903. koji je gotovo čitavo 20. stoljeće ostao jedini spomenik tomu suvišnom i nepotrebnom hrvatskom političaru tijekom socijalističkoga državnog uređenja - u nacionalno utemeljenoj hrvatskoj državi broj spomenika koji reprezentiraju **Starčevićev** “lik i djelo” naglo porastao. Nakon statue u niši **Starčevićeva** doma u Zagrebu, biste **Ante Starčevića** ceremonijalno su otkrivene u Virovitici, Slavonskom Brodu i Zadru.

Direktno političko poništenje mogućnosti izvedbe natječajno prvonagrađenog rješenja planiranog spomenika u Osijeku [autori **Filip Tadin** i **Robert Jožić**] uzrokovano je nezadovoljstvom zbog odsutnosti reprezentacije. Autori su, kako navode u natječajnom obrazloženju, izbjegavajući “fetišizaciju lika i ideologije”, skulpturu stuba s grafički markiranom sjenom koncipirali kao “govornicu”, simbolički “poziv da se aktiviramo, da se odlijepimo od tla i preuzmemo odgovornost”, napominjući da tek penjanjem promatrača na “govornicu” spomenik postaje dovršen: “Tako spomenik više nije samo pasivni element u prostoru nego i omogućava novu perspektivu promatraču”. Drugonagrađeno rješenje [autor **Marijan Sušac**], dinamičku, geometrijsku monolitnu formu reflektirajućih ploha, s ugraviranim citatom iz **Starčevićeve Oporuke**,¹³ lokalna je politička vlast proglasila “tendencioznom provokacijom” - ocjenom koja **Krešimiru Galoviću** opravdano daje povoda za kontekstualizaciju pojmom *entartete Kunst*.¹⁴ Tek trećenagrađeno rješenje [autor **Miro Vuco**] zadovoljava kriterije političke vlasti – ekspresivna, stereotipna portretna figura predimenzioniranog tijela, višeznačno ispružene desnice[!], impozantna mitska figura *Oca nacije*. Umjesto s radovima koji pokušavaju redefinirati spomenički žanr i ideju spomenika, lokalna politička vlast uspijeva se identificirati sa skulpturalnim uprizorenjem hipertrofirane, mitologizirane fizičke manifestacije koja treba biti ugrađena u kolektivno pamćenje na mjesto realne, povijesne osobe. Proces identifikacije od promatrača, preko reprezentacije, do pojmova političke vlasti, trebao bi se odraziti s javno uprizorene simboličke forme. Politički sustav i njegovi mehanizmi vlastite reprezentacije trebali bi, isto tako, naići na otpor i odbijanje identifikacije, ukoliko ćemo misliti da je dijalog s političkom vlasti - moguć. ★

01 | **Bojana Pejić**: Dalibor Martinis: *Data Recovery*, Tvrdá [HDP, Zagreb, 2005., str. 270.-299]. Autorica u tekstu koristi razrade iz svoje doktorske dizertacije: *The Communist Body. An Archeology of Images: Politics of Representation and Spatialization of Power in the SFR Yugoslavia [1945-1991]*, 2004., u pripremi za tisak.

02 | Ibid, str. 279.

03 | **Mark Lewis**: *What is to be done*, u: **Kroker, Arthur i Marilouise**, ed., *Ideology and Power in the Age of Lenin in Ruins* [St. Martin's Press, New York, 1991., str. 3-4], citirano u: ibid, str. 288. Prijevod objavljen u **Arkzin** br. 70/71, Zagreb 02.08.1996, str 19-21.

04 | **B. Pejić**, ibid, str. 278.

05 | Ibid, str. 291.

06 | Skulptura je pod nazivom “Ljudi” navedena u: *Enciklopedija hrvatske umjetnosti* [Leksikografski zavod “Miroslav Krleža”, Zagreb, 1995]

07 | Svi navodi fraza korišteni u: **Stjepan Sršan**, pref. cat. *Izložba idejno oblikovnih rješenja za spomenik Anti Starčeviću u Osijeku* [Grad Osijek, Osijek, 2006].

08 | **Marie-José Boudinet**: *Similitude et économie dans l'icône byzantine durant la crise de l'iconoclasme*, u: *Revue d'esthétique [Nouvelle série]*, Paris, br. 7, str 52, citirano u: **B. Pejić**, ibid, 289.

09 | Dovoljno je spomenuti spomenik **Marku Maruliću** u neposrednoj blizini **Lubynskijeve** zgrade nekadašnje Nacionalne i sveučilišne biblioteke u Zagrebu.

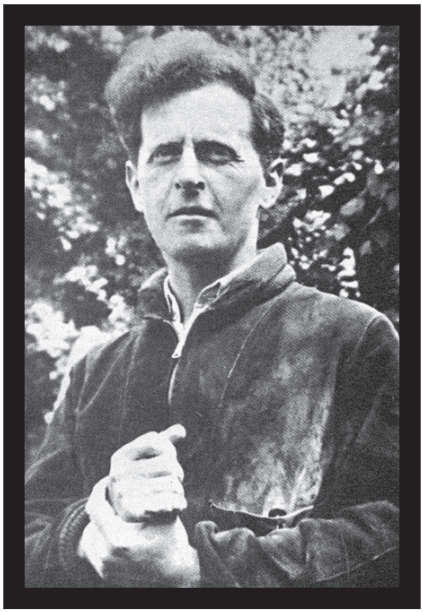
10 | **B. Pejić**, ibid, str. 275. i 278.

11 | Ibid., str. 284.

12 | **Louis Marin**: *Le portrait du roi*, [les edition de minuit, Pariz, 1981]; **Louis Marin**: *The Body-of-Power and Incarnation at Port Royal and in Pascal, OR of the Figurability of the Political Absolute*, u **Fehler** et al., ed., *Fragments for a History of the Human Body*, 3. dio [Zone, New York, 1989]; **Louis Marin**, *Des pouvoirs de l'images* [Seuil, Pariz, 1993., str. 186], citirano u: **B. Pejić**, ibid, str. 285.

13 | “Zabranjujem svaki spomenik i svaku javnu počast. Jer ako sam zaslužio živeti u sladkoj uspomeni naroda hervatskoga, ja sam si spomenik ostavio u mojemu životu i u delih mojih, a narod ima na koristne stvari trošiti. [...] U Zagrebu, na 26. srpnja 1895., Dr. Ante Starčević”, citirano prema “Ovo je moja oporuka”, u: **Dr. Ante Starčević, Izbor iz djela**, prir. **Josip Bratulić**, Riječ, Vinkovci, 1999., str. 215.-216.

14 | **Krešimir Galović**: *I Starčević svome trgu* [s]jeti, Vijenac, MH, Zagreb, br. 319., 25. svibnja 2006., str. 13.

Ludwig Wittgenstein

MICHAEL BLUM

SPOMENIK ROĐENJU

20. STOLJEČA

MICHAEL BLUM U RAZGOVORU S STEVENOM NYANGAOM

STEVEN NYANGA: Kako si počeo?

MICHAEL BLUM: Stella Rollig me pozvala da razmislim o projektu za Linz za O.K. Centrum gdje je bila kustosica. Kasnije kada je počela nastajati izložba “Otvorena kuća” moj je prijedlog postao dio izložbe. Prijedlog sam mogao razvijati u različitim smjerovima, ali Linz nije grad poput bilo kojeg drugog. To je bio Hitlerov voljeni grad – ne njegovo rodno mjesto, ali grad koji je postao zemljopisno središte njegove mitologije, za razliku od kozmopolitskog Beča koji ga je tako grubo odbacio. Osim toga, važni su mi bili i osobni razlozi vezani za moje nedavno useljenje u Austriju. Ne želim projekt definirati u biografskom smislu, ali ne bi trebalo podcijeniti osobni kontekst u kojem se stvari događaju. Na više razina znao

sam da moram zauzeti jasan stav i na neki se način baviti poviješću iz lokalne perspektive.

SN: Nisam nikad bio u Linzu, ali zamišljam da se jako promijenio od 2. svjetskog rata, nije li?

MB: I jest i nije... Uvijek me fascinira kako shvatiti prijelazno razdoblje u nekom određenom trenutku. Na primjer, kada sam prošle godine bio u Južnoj Africi, doista mi je bilo izazovno shvatiti razdoblje između, što je učinjeno i što još treba učiniti 10 godina nakon pada režima Apartheida. U tom slučaju, u razdoblju od jednog desetljeća društvo se dramatično promijenilo, a istodobno lako je dobiti osjećaj da se nije puno promijenilo: politička se vlast očito promijenila, ali

ekonomska moć nije. Metaforički se isto može primijeniti na Linz. S jedne strane grad i društvo dramatično su se promijenili, s druge strane, posjetitelj se suočava sa sličnostima. Na primjer, glavni gradski trg naizgled je isti kao na fotografijama kada se Hitler 1938. trijumfalno vratio u Linz, što je neobičan i stalno prisutan podsjetnik.

SN: Mislim da nam je potrebno nekoliko desetljeća da bi se dogodila doista temeljna promjena čitavog društva Južne Afrike, ali jasan mi je tvoj komentar o pokušaju shvaćanja tranzicije. Kako je to djelovalo na tvoj fokus na Hitlera i Wittgensteina?

MB: Fokus na Hitlera u Linzu čini se prilično jasnim, zbog Führerove manijakalne opsesije gradom. Stalno je

radio na novom dizajnu grada i čak je sa sobom u bunkeru u Berlinu 1945. ponio arhitektonsku maketu grada.

SN: A Wittgenstein?

MB: U jednom sam se trenutku sjetio kritike knjige Kimberlya Cornisha “Židovi Linza”. Pročitao sam knjigu kad je objavljena. Kratko istraživanje pokazalo je da su O.K. Centrum i škola u koju su išli i Wittgenstein i Hitler udaljeni svega nekoliko ulica. Sjećam se kako sam tu blizinu otkrio sa strahom, zadovoljstvom i velikim uzbuđenjem. Činjenica da gotovo nitko u Linzu nije svjestan činjenice da su Hitler i Wittgenstein išli u istu školu napokon me uvjerila da sam dotaknuo osjetljivu točku.

SN: Je li Wittgenstein iz Linza?

MB: Nije, on se nikad nije ni trebao zateći u Linzu. Bio je sin jednog od najvećih austrijskih bogataša. Njegov je otac odlučio da bi bila simbolična gesta kada bi svog sina poslao u običnu školu u običnom austrijskom gradu, i tako je Wittgenstein završio u Realnoj gimnaziji u Linzu...

SN: Kakav je bio odnos između Hitlera i Wittgensteina?

MB: Hm... Hitler je išao u treći razred dok je Wittgenstein bio u petom – premda su obojica rođeni u istom tjednu travnja 1889! Nije nikad iznesen neoboriv dokaz da je među njima bilo veza, ali ima naznaka. Na temelju njih čak i najmanje kreativna osoba počinje špekulirati, zar ne?

SN: Pretpostavljam da je tako... Jesi li imao namjeru špekulirati ili se to dogodilo u procesu?

MB: Najprije me privukao upravo taj potencijal. Činjenica da su se dva tinejdžera, koji su kasnije u vrlo različitim područjima i na različite načine oblikovali nadolazeće stoljeće, možda susrela, ili da su makar jedan drugoga zamijetili – da ne kažem ništa više – čini mi se iznimno uzbudljivom. Naravno, može se tvrditi da su koincidencije vrlo uobičajene ako na njih obraćamo pozornost. Ali u društvu koje se pokazuje sve komemorativnije, s gotovo fetišističkom usmjerenošću na samu lokaciju događaja, čak i kada su besmisleni, tišina koja okružuje ovu koincidenciju ne može proći nezapaženo. Pretpostavke su mi se učinile djelotvornom strategijom za pristup temama koje se skrivaju iza mogućeg susreta Wittgenstein-Hitler, kao što su konstrukcija povijesti, osobito u odnosu na nacističko razdoblje, bez nekog izravnog, didaktičnog ili vrijednosnog pristupa. Zato sam upotrijebio vrlo kontroverznu tezu Kimberlyja Kornisha, ne zato što sam u nju vjerovao, nego zbog pretpostavki koje je omogućavala. Zato sam se poslužio i idejom spomenika, da potaknem ono što povezujemo s tim konceptom, mentalnu reprezentaciju spomenika. Razmišljanje o tome vrlo je provokativan način za uspostavljanje kontakta s ljudima, a o tome je riječ u ovom projektu.

SN: Je li u projektu riječ samo o komunikaciji?

MB: Ne želim nositi iznošeni šesir relacijske estetike, ali komunikacija je svakako bila medij. Martin Sturm, direktor O.K. Centruma, jednom je spomenuo izraz “Kommunikationsskulptur”, što je svojevrsni

Predavanje “Mitovi podrijetla” petak, 29.06.2006, 19 sati

Umjetnik Michael Blum trenutno živi u Beču. Nakon studija povijesti u Parizu i fotografije na Ecole Nationale de la Photographie u Arlesu razvio je seriju radova – videa, publikacija, instalacija, koje kritički i s humorom nude ponovna čitanja kulture i povijesti. Neki radovi istražuju suvremene odjeke Marxa [Wandering Marxwards, 1999], Adama Smitha [Homo Economicus, 2000] ili Marcela Maussa, Georgesa Bataillea i ekonomije darivanja [potlatch.doc, 2002].

Blum pokušava suočiti teoriju s vrlo osobnim situacijama u globalnom kontekstu, npr. učeći španjolski od ulične djece u Mexico Cityu [The Language Course, suradnja s Carlosom Amoralessom i udrugom El Caracol, 2000-01], putujući tragom svojih Nike tenisica natrag u Indoneziju [My Sneakers, 2001], ili skupljajući priče vezane za svoju kuću u Cape Townu [17 Aandbloem Street, 2003].

U posljednje vrijeme njegovi radovi bave se evropskom poviješću 20. stoljeća: razmatranjem teorije koja se temelji na zajedničkom školovanju Hitlera i Wittgensteina prije stotinu godina [The Monument to the Birth of the 20th Century, 2004-05], muzejom posvećenim marksistici i feministici koja je utjecala na Atatürkove reforme 1920-tih [A Tribute to Safiye Behar, 2005] i istraživanjem ideja stvarnog i lažnog u mutnim slojevima nizozemske povijesti [Lippmann, Rosenthal & Co., 2006].

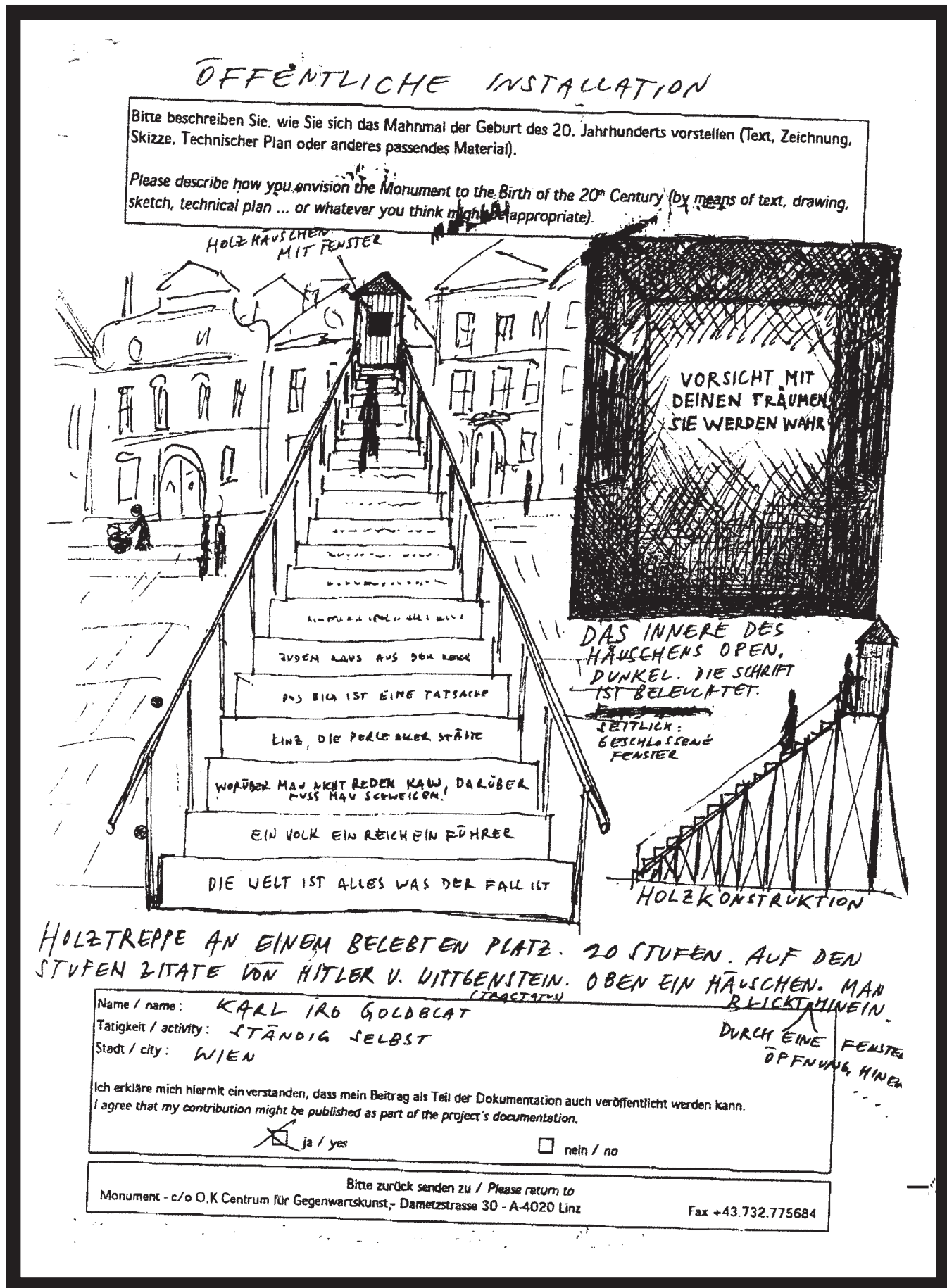
Njegova posljednja publikacija *La dernière brève* [Centre d'art la Synagogue de Delme/Revolver Verlag] objavljena je u rujnu 2005.

Predavanje “Mitovi podrijetla” Michaela Bluma predstavlja projekt “Spomenik rođenju 20. stoljeća”, koji je dio izložbe “Normalizacija, posvećeno Nikoli Tesli”. Projekt se sastoji od javne kampanje, izložbe i knjige. Projekt je nastojao upotrijebiti ideju spomenika kako bi se bavio temama kao što su konstrukcija povijesti, važnost spomenika i memorijala i uloga sjećanja u svakodnevnom životu, na temelju nekih pretpostavki o zajedničkim školskim danima Wittgensteina i Hitlera prije stotinu godinu – i teorija koje iz toga mogu proizići.

Osim “Spomenika rođenju 20. stoljeća” Blum se i u tri druga projekta bavi dugotrajnim mitom podrijetla – na primjeru tenisica Nike, izumitelja modernog kapitalizma i rođenja moderne Turske.

www.blumology.net

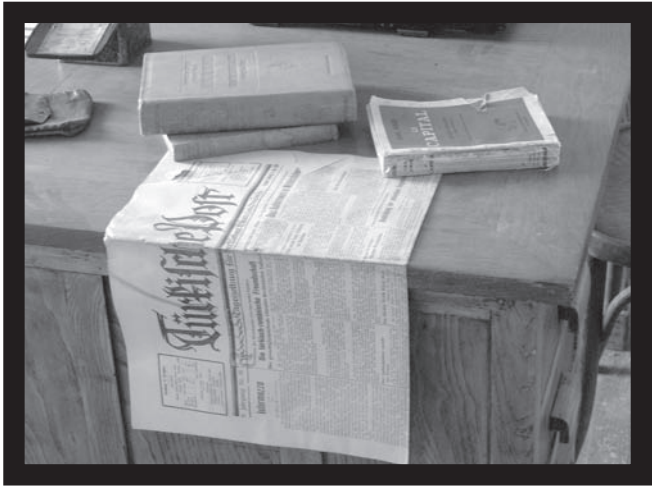
Tekst intervju a i ilustracija preuzeti su iz knjige Michael Blum: Monument to the Birth of the 20th Century [Revolver Verlag, Archiv für aktuelle Kunst, 2005]

Bundesrealgymnasium Fadingerstrasse, Linz 1904-5;
The Monument to the Birth of the 20th Century, 2004-05

MICHAEL BLUM

A Tribute to Safiye Behar [detalj] postava, 9. Istanbulsko bijenale], 2005

oksimoron koji prilično dobro odgovara projektu. Komunikacijski dio je bio ključan, zato sam na njega potrošio toliko vremena, odgovarajući na sva pisma ljudi koji su mi se javili, svakodnevno. Bilo je fascinantno vidjeti širok raspon odgovora i kako određena tema može potaknuti različite ideje.

SN: Kako si se bavio tom mnogostrukošću?

MB: Bez obzira koliko su odgovori bili različiti, postojale su stalne teme i primjedbe. Na kraju sam pisma odlučio pokazati zajedno s temama koje su stalno javljale, koje su tvorile linije izložbe i koje su postale poglavlja knjige. Usprkos raznolikosti, bilo mi je važno sve ih tretirati jednako, kako bih izbjegao svaki oblik vrijednosne prosudbe. Loše sastavljena isprika šefa ureda Jacquesa Chiraca dobila je jednaku pozornost kao i esej Simona Morrisa o Gustavu Metzgeru...

SN: Ranije si spomenuo da mnogi u Linzu nisu znali za priču o susretu Wittgensteina i Hitlera. Kako to objašnjavaš?

MB: Nacističko razdoblje u Linzu proučava se tek od nedavno. Godine 1996. grad je odlučio naručiti ozbiljan povijesni rad. Pet godina kasnije objavljena su dva toma u kojima se tema proučava iz različitih kutova, kao što su administracija, školstvo, zdravstvo, crkva, ekonomija itd. Knjiga je izvrsna i nudi precizne i iscrpne podatke. Šteta je samo što nije objavljena šezdesetih... Kako je Njemačka uvijek priznavala krivicu i kao nacija djelovala u skladu s tim [barem Zapadna Njemačka, DDR je bila uhvaćena u službenu verziju svoje anti-fašističke borbe], Austrijance su njihovi vođe tješili da su bili žrtve bez ikakve odgovornosti – što ne pomaže pravednom retrospektivnom shvaćanju.

SN: Vidiš li svoju ulogu u rješavanju tog problema?

MB: Svakako ne! Znatno sam manje ambiciozan i svjestan ograničenja tog pothvata. Htio sam se baviti tim pitanjem, pridonijeti diskursu sjećanja iz lokalne perspektive, ali ne na znanstvenoj razini. Svoju ulogu vidim kao onu nespretnog

istraživača koji, kao u slapstick komediji, otkriva pravu narav svoje okoline djelujući nesvjesno.

SN: No čini se da među mnogim odgovorima na tvoje pismo oni kritični ili ljutiti ne dolaze iz Linza.

MB: To je točno, osim direktorice škole, koja me odbila. Ona je vjerojatno mislila da bih mogao nauditi reputaciji škole kopajući po njezinoj prošlosti. Bilo je jasno da škola ne želi imati nikakve veze s projektom i tišina je, kao i uvijek, bila najbrži način prema gubitku sjećanja...

SN: Mnogi su te prilično oštro kritizirali. Koji su tome razlozi?

MB: Pročitao li prepisku, vidjet ćeš mnoge razloge. Onaj najpovršniji je da je “Hitler” postao svjetska oznaka za “Apsolutno zlo” i da se njime zato teško baviti. A jezik je poput minskog polja: izraz “revizija” povijesti u idealnom bi se slučaju trebao primijenjivati na zdravo preispitivanje mitova prošlosti, no umjesto toga primjenjuje se na povjesničare koji osporavaju holokaust, i općenito na svakovrsne reakcionarne misli. U tom kontekstu pokazalo se vrlo kompliciranim uopće se osvrtni na prošlost i propitivati je. Bilo je i specifičnijih razloga za kritičke odgovore: na redukciju povijesti na jedan događaj, na apsurdni koncept stoljeća, na podizanje spomenika – što su s moje strane ironičke geste, ali nisu uvijek tako i bile shvaćene, pa se raspravljalo o mojoj upotrebi slika, o debati o Bliskom istoku itd.

SN: Sjećam se da je netko pisao o tvojoj lošoj metodologiji i povijesnim pretpostavkama. Smeta li ti to?

MB: Ja sam umjetnik, a ne povjesničar. Obično oklijevam isticati umjetnika kao osobitu figuru u društvu – umjetnici su obični i često dosadni ljudi, daleko od romantične predodžbe kakva o njima postoji! Ali u ovom slučaju mislim da je to razlikovanje nužno. To znači da sam slobodan razmatrati povijest iz neznanstvene perspektive. Upravo je to razlog koji me doveo do napuštanja studija povijesti: kako bih mogao stvari promatrati na način oslobođen akademskih obveza.

U ovom slučaju moj status umjetnika omogućio mi je da zamišljam, što je posljednja stvar kojoj se povjesničar smije prepustiti. Iz toga su nastali mnogi nespo razumi.

Dobar je primjer školska godina: je li to bilo 1903/04. ili 1904/05? Povjesničar bi rekao 1903/04, na temelju školskih zapisa. Umjetnik može napisati 1904/05, što je pogreška posuđena od Kimberlya Cornisha. No pogledamo li stvari pažljivije, otkrit ćemo da je Cornish taj podatak preuzeo od Raya Monka, jednog od najuglednijih Wittgensteinovih biografa – kome se također potkradaju pogreške. Rasstvaranje tkiva povijesti različitim putovima, slojevima, nazorima i pogreškama u najmanju je ruku zanimljivo koliko i pružanje povijesne istine – koja ionako jedva postoji.

SN: Jesi li zato izveo samokritičan rad, labirintično mapiranje izvora koje predstavljaš na izložbi?

MB: Da, ali nisam to planirao na početku. Nakon što sam dobio veliki broj kritičkih odgovora, osobito u vezi moje upotrebe Cornisheve teze, morao sam nešto s tim učiniti. To me dovelo do kritičkog čitanja mog vlastitog pisma, navođenja svih problematičnih točaka i dostupnih izvora – koji su često kontradiktorni. To nije bio samo popularni odgovor, nego i stvaranje temelja za trenutnu i buduće debate.

SN: Još nismo razgovarali o spomeniku...

MB: Vjerojatno zato što je spomenik trebao potaknuti raspravu, bez ozbiljne namjere da bude predstavljen na trgu u Linzu – premda neki prijedlozi zavrjeđuju izvedbu! Istinu govoreći, spomenik je... knjiga. Tisuću primjeraka knjige, to je spomenik.

LONDON | RUJAN 2004

O AUTORIMA TEKSTOVA:

BORIS BUDEN je publicist i kulturteoretičar, živi i radi u Berlinu. Autor knjiga *Barikade* [Arkzin, Zagreb 1996 i 1998] i *Kaptolski kolodvor* [CSUB, Beograd 2002]

JASMINA FUČKAN je povjesničarka umjetnosti, trenutno radi kao kustosica u Muzeju za umjetnost i obrt u Zagrebu.

SREČKO PULIG je slobodni novinar, publicist i prevoditelj. Prva verzija ovog teksta originalno je objavljena u *Zarezu* br. 180/2006, u tematu o 150. godišnjici rođenja Nikole Tesle.

BOJANA PEJIĆ je povjesničarka i kritičarka umjetnosti, živi i radi u Berlinu.

DUNJA BLAŽEVIĆ je povjesničarka umjetnosti, kritičarka i kustosica, direktorica SCCA Sarajevo.

ANA-MARIJA KOLJANIN je likovna kritičarka i nezavisna kustosica, živi i radi u Osijeku.

STEVEN NYANGA je pisac koji živi u Cape Townu i Londonu. Nedavno je objavio knjigu *Commemorate me* [GUGULETU PRESS, Cape Town, 2004]

IMPRESSUM:

AGM	Što, kako i za koga/WHW
Mihanoviće va 28, Zagreb	B. Trenka 4/III
TEL + 01/4856303	HR-10000 Zagreb
FAX + 01/4856316	TEL/FAX 01/4922478

04–25.07.2006.

Normalizacija • posvećeno Nikoli Tesli
izložba prijedloga anti-spomenika Nikoli Tesli
& projekt Michaela Bluma *‘Spomenik rođenju 20. stoljeća’*

SUORGANIZACIJA: Srpsko kulturno društvo Prosvjeta & WHW

KUSTOSICE: Što, kako i za koga / WHW
Ivet Čurlin • Ana Dević • Nataša Ilić • Sabina Sabolović
ARHIV: Agata Junik
KONCEPTUALNA PODRŠKA ARHIVA: Rade Dragojević
FOTOGRAFIJE SRUŠENOG TESLINOG SPOMENIKA: Karlo Rosandić
VIZUALNI IDENTITET & INTERPRETACIJA ARHIVA: Dejan Kršić
SURADNJA NA GRAFIČKOJ VIZUALIZACIJI PRIJEDLOGA SPOMENIKA: Mario Aničić & Jela Dominis / ured
DIGITALNI PRINT: PhotoQuick • Praška 8
FOTO PRINT: Focus • Varšavska 7

TEHNIČKA REALIZACIJA IZLOŽBE: Aleksander Lončarić • Zoran Pavelić • Darko Koprenica • Ivan Krkoč

predavanje **Michaela Bluma** realizirano je u suradnji s Art radionicom Lazareti • Dubrovnik, kroz platformu **clubture**^{CT}

program u Galeriji Nova i platformu clubture podržavaju: Gradski ured za kulturu , obrazovanje i šport Grada Zagreba

Ministarstvo kulture RH

Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva

European Cultural Foundation

projekt “**Normalizacija • posvećeno Nikoli Tesli**” omogućilo je Ministarstvo kulture RH
tisak novina omogućio je Gradski ured za kulturu, obrazovanje i šport Grada Zagreba

Galerijske Novine, # 10

povodom izložbe **Normalizacija • posvećeno Nikoli Tesli**
Zagreb srpanj 2006
suizdavači: Što, kako za koga/WHW i **AGM**

urednici novina: Što, kako i za koga/WHW
E-MAIL: whw@mi2.hr

PRIJEVODI: Nataša Ilić
LEKTURA: Maja Trinajstić

GRAFIČKI IDENTITET GALERIJE NOVA: Dejan Kršić
PISMA: JD-Closer/LWTUA + N.O. Movement [www.btinternet.com/~comme6/saville] • Adobe Minion • HTF Gotham
SOUNDTRACK: Johnny Cash: *20 foot tapin greats*; Pet Shop Boys: *Fundamental*; David Bowie: *All saints*; Budd/Eno: *The Pearl*; Momus: Folktronic; Joy Division: *Closer ...*
PAPIR: Munken [ARCTIC PAPER]
TISAK: GIPA • Zagreb
NAKLADA: 1000

GOSPIĆ 16/02/1992.

NORMALIZACIJA · POSVEĆENO NIKOLI TESLI

IZLOŽBA PRIJEDLOGA ANTI-SPOMENIKA NIKOLI TESLI®

ŽELJKO BADURINA · ISAK BERBIĆ · DINO BIČANIĆ · MILAN BRKIĆ · BEN
CAIN & TINA GVEROVIĆ · MARIJAN CRTALIĆ · NEMANJA CVIJANOVIĆ ·
MLADEN DOMAZET · DARKO FRITZ · DAMIR GAMULIN & MARCELL MARS ·
MARO GRBIĆ · MARKO GOLUB & IVANA MANCE · NICOLE HEWITT · VLATKA
HORVAT · KAŽIMIR HRASTE · ANA HUŠMAN · SANJA IVEKOVIĆ · IVICA JAKŠIĆ
PUKO · JURAJ KARAKAŠ · GORDAN KARABOGDAN · NIKICA KLOBUČAR ·
DEJAN KŁJUN / DVAZGLOBA · SINIŠA LABROVIĆ · TANJA LAŽETIĆ · BORIS
ŁJUBIĆIĆ · DAVID MAŁJKOVIĆ · IGOR MANDIĆ · VLADO MARTEK · JASMINA
MITROVIĆ · MILEUSNIĆ · SERDAREVIĆ · TOMISLAV PAVELIĆ · SNJEŽANA
PAVIĆIĆ · IKA PERAIĆ · VEDRAN PERKOV · I.J. PINO · JAKOV POŁJICAČ · BORIS
POPOVIĆ & KREŠIMIR ZMIJANOVIĆ · NIKOLINA & GORAN SERGEJ PRISTAŠ
· SREČKO PULIG · NENAD ROBAN · BERNARDA & DAVOR SILOV / ATMOSFERA
· BORIS ŠINCEK · KARLO VRANJEŠ · ŽARKO VIOLIĆ · ŽELJKO ZORICA ...

&

PROJEKT 'SPOMENIK ROĐENJÜ 20. STÖLJEČA' MICHAELA BLUMA

&

PREDAVANJE BOJANE PEJIĆ 'PUBLIC ART I POLITIKA SJEĆANJA

&

PREDAVANJE MICHAELA BLUMA 'MITOVI PODRIJETLA'

,

GALERIJA NØVA · TØESLINA 7 [ATRIJ] · ZÅGREB

04-25/07/2006

,

SUORGANIZACIJA: SRPSKO KULTURNO DRUŠTVO PROSVJETA & WHW

KUSTOSKI TIM: ŠTO, KAKO I ZA KOGA / WHW

,

PROJEKT 'NORMALIZACIJA · POSVEĆENO NIKOLI TESLI' OMOGUĆILO JE
MINISTARSTVO KULTURE RH

,

PROGRAM GALERIJE NOVA SUORGANIZIRAJU WHW & AGM

